

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Γενικό Τμήμα Δικαίου - Π.Μ.Σ. "Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση"
Κατεύθυνση: Δημόσιο Δίκαιο
Ακαδημαϊκό Έτος: 2007 - 2008

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΤΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΗΣ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Πηνελόπη Φουντεδάκη

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια : Ελπίδα Κόλλια

Αθήνα, Νοέμβριος 2008

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΤΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΗΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Πηνελόπη Φουντεδάκη

Νέδα Κανελλοπούλου

Κωνσταντίνα Σακκά

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Ελπίδα Κόλλια

ΑΜ. 0906Μ033

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	4

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

I. ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ : ΑΠΟ ΤΟ ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α ΕΩΣ ΤΟΝ Δ.Ο.Α.Τ.ΑΠ

A. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α

1. Γενικά	8

2. Προϋποθέσεις αναγνώρισης	9

B. Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π : Ο ΝΕΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

1. Γενικά	11

2. Όροι αναγνώρισης	13

II. Η ΠΑΓΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙ.Κ.Τ.Σ.Α. ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

A. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1α. Η πρακτική του Συμβουλίου της Επικρατείας	17

1β. Η απόφαση ΣΤΕ 3457/1998	18

2α. Νομολογιακές εξελίξεις.....	21

2β. Η «ένταση» του προβλήματος	23

B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

1. Ο «τόπος» των σπουδών 24
2. Επιπτώσεις σχετικά με την κατάληψη θέσεων Δημοσίου 25

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΑΠΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

I. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ

A. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

- 1α. Ακαδημαϊκοί - Επαγγελματικοί τίτλοι 28
- 1β. Εθνική και Κοινοτική αρμοδιότητα στον τομέα της εκπαίδευσης 29
2. Αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων 31

B. ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- 1α. Τα κοινοτικά προγράμματα 36
- 1β. Το πρόγραμμα ERASMUS 37
2. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης ... 39

II. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ

A. ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. Γενικά 41
2. Η νομολογία του ΔΕΚ 42

B. ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΧΑΕ... 45

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

I. ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

A. ΠΑΛΑΙΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΕΣ	48
B. ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ : ΕΠΙΤΥΧΗΣ Η ΝΕΑ ΡΥΘΜΙΣΗ;	50

II. ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

A. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	53
B. ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ	58

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΑ «ΙΔΙΩΤΙΚΑ» ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

I. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 16 Σ

A. ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ	59
B. ΙΔΡΥΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ	62

II. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΤΙΤΛΩΝ 65 |

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	67

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η παιδεία αποτελεί στη χώρα μας μία από τις βασικές και σημαντικότερες αποστολές του Κράτους. Η παιδεία είναι επίσης δημόσιο αγαθό. Αναπόφευκτα, ο ευαίσθητος τομέας της εκπαίδευσης πρέπει να ανήκει στις πρωταρχικές αρμοδιότητες του Κράτους, αφού μέσω αυτού επιδιώκεται η διατήρηση της πολιτιστικής, εθνικής, ιστορικής και γλωσσικής του ταυτότητας.

Ειδικότερα, το δικαίωμα στην παιδεία κατοχυρώνεται στο άρθρο 16 του Συντάγματος. Έτσι, διακηρύσσεται ότι το κράτος έχει ως βασική του αποστολή την παροχή παιδείας και μέσω αυτής την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, όπως επίσης και την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής τους συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες (άρθρο 16 παρ. 2 Σ). Περαιτέρω, βασική υποχρέωση του κράτους είναι και η παροχή δωρεάν παιδείας (άρθρο 16 παρ. 4 Σ).

Στη χώρα μας οι εξελίξεις στο χώρο της παιδείας είναι ραγδαίες τα τελευταία χρόνια. Επιχειρείται συνεχώς μία αναβάθμιση στον εκπαιδευτικό χώρο με γνώμονα πάντα τα συμφέροντα των αποδεκτών της εκπαίδευσης, δηλ. μαθητών και φοιτητών, αλλά και των διδασκόντων σε αυτή, δηλ. δασκάλων, καθηγητών και μελών διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η σχετική με το δικαίωμα της παιδείας συνταγματική ρύθμιση έχει επιχειρηθεί να αναθεωρηθεί στο πλαίσιο των διαδικασιών των δύο προηγούμενων αναθεωρήσεων του ελληνικού Συντάγματος.

Από το ίδιο το συνταγματικό κείμενο προκύπτει ότι στην ελληνική επικράτεια υφίσταται συνύπαρξη της δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, με αρνητική διατύπωση προκύπτει ότι τόσο η πρωτοβάθμια όσο και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση δύναται να είναι και ιδιωτική, σε αντίθεση με την τριτοβάθμια η οποία μπορεί να είναι μόνο δημόσια, δηλ. να παρέχεται μόνο από το Κράτος¹. Επομένως, υπό την ισχύουσα συνταγματική ρύθμιση προκύπτει ότι δεν είναι δυνατή στη χώρα

¹ «Η σύσταση ανωτάτων σχολών από ιδιώτες απαγορεύεται» (άρθρο 16 παρ. 8 εδ. β' Σ), «Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση» (άρθρο 16 παρ. 5 εδ. α' Σ).

μας η ύπαρξη ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης διεπόμενων από κανόνες του ιδιωτικού δικαίου².

Λόγω όμως της απαγόρευσης αυτής επιχειρείται πλέον η ανάπτυξη μίας νέας μορφής εκπαίδευσης, δηλαδή αυτής που παρέχεται από ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς, οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Οι οργανισμοί αυτοί συχνά εμφανίζονται να λειτουργούν υπό ένα ιδιότυπο καθεστώς, και ειδικότερα να συμπράττουν με πανεπιστήμια της αλλοδαπής και να παρέχουν στους φοιτητές τους το δικαίωμα να πραγματοποιούν μέρος ή σύνολο των σπουδών τους στον οργανισμό αυτό στην ημεδαπή. Στην περίπτωση αυτή, το αλλοδαπό πανεπιστήμιο είναι αυτό που τελικά χορηγεί το πτυχίο.

Η εξέλιξη αυτή παρουσιάζει πλέον άμεση σύνδεση με την αναγνώριση των αλλοδαπών τίτλων σπουδών. Και αυτό, διότι οι εκπαιδευτικοί αυτοί οργανισμοί που λειτουργούν στην ημεδαπή διεκδικούν την αναγνώριση των πτυχίων που χορηγούνται από τα αλλοδαπά πανεπιστήμια, παρότι οι σπουδές έχουν πραγματοποιηθεί στη χώρα μας, στην οποία όπως προαναφέρθηκε, η ανώτατη εκπαίδευση μπορεί να παρέχεται αποκλειστικά και μόνο από το Κράτος.

Ως προς την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των τίτλων αυτών, η κοινοτική νομολογία και νομοθεσία τείνει να επιλύσει το πρόβλημα συνδέοντας την αναγνώριση αυτή με τις θεμελιώδεις κοινοτικές ελευθερίες, ήτοι της ελευθερίας της εγκατάστασης και της κυκλοφορίας των προσώπων στην Ευρωπαϊκή επικράτεια.

Ως προς την ακαδημαϊκή αναγνώριση όμως, το θέμα δεν φαίνεται να επιλύεται εύκολα. Κι αυτό έχει προκύψει στην πράξη από την άρνηση των αρμοδίων φορέων, δηλ. του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α παλαιότερα και του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π πλέον, για την

² Σύμφωνα με τον νέο νόμο 3549/2007 (ΦΕΚ Α' 69) σχετικά με τη μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, ως Α.Ε.Ι. κατά την έννοια του άρθρου 16 παρ. 5 του Συντάγματος νοούνται τα ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία αποτελείται από δύο παράλληλους τομείς: αα) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και ββ) τον τεχνολογικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (άρθρο 2).

κρίση της ακαδημαϊκής ισοτιμίας των αλλοδαπών τίτλων σπουδών, εφόσον μέρος των σπουδών έχει διανυθεί στην ημεδαπή σε ιδιωτικό εκπαιδευτικό οργανισμό.

Στις μέρες μας βέβαια επιχειρείται η συσχέτιση των δύο αυτών διακριτών καταρχήν ειδών αναγνώρισεως. Πέρα όμως από αυτή, η εξέλιξη στον τομέα της εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύναται μελλοντικά να παράσχει τη λύση στο πρόβλημα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης. Περαιτέρω, ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης, δηλ. το ιδιαίτερο μόρφωμα που τείνει να διαμορφωθεί, δύναται και αυτός με τη σειρά του να συμβάλλει στη επίλυση του προβλήματος.

Σε κάθε περίπτωση, η ακαδημαϊκή αναγνώριση αυτών των διπλωμάτων συνδέεται άμεσα και με την ανάγκη ύπαρξης ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας. Πλέον η ανάγκη αυτή είναι ορατή, καθώς οι συνθήκες φαίνεται να έχουν ωριμάσει για την επιχείρηση ενός τέτοιου βήματος.

Συνεπώς, το ζήτημα που κατωτέρω αναλύεται αφορά στην προβληματική της αναγνώρισης στην Ελλάδα των ακαδημαϊκών τίτλων σπουδών της αλλοδαπής, όπως αυτό συμπλέκεται με την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, καθώς και κατ' επέκταση με την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας. Περαιτέρω, αναπόφευκτα τίγονται θέματα αναθεώρησης του Συντάγματος, ενώ τέλος επιχειρείται η αποτύπωση πιθανόν λύσεων για το δημιουργηθέν πρόβλημα.

Ειδικότερα, στο πρώτο μέρος επιχειρείται μία αναδρομή στο θεσμό του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, ο οποίος κατά το παρελθόν ήταν αρμόδιος για τη χορήγηση της ακαδημαϊκής ισοτιμίας των αλλοδαπών τίτλων σπουδών και αναφέρονται τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν κατά την πρακτική του. Περαιτέρω, γίνεται αναφορά στον νέο αρμόδιο φορέα, τον Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π, ο οποίος λειτουργεί με πιο συγκροτημένο νομοθετικό πλαίσιο, αλλά κατ' ουσία δεν αφίσταται πολύ από την τακτική του παλαιού φορέα. Έτσι, προκύπτουν πολλαπλές συνέπειες από τα προβλήματα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης. Στο δεύτερο μέρος αναλύεται η διάκριση της ακαδημαϊκής και επαγγελματικής αναγνώρισης, αλλά μέσω της επιρροής του κοινοτικού δικαίου επιχειρείται τελικά η σύνδεση των δύο αυτών αναγνώρισεων. Περαιτέρω αναλύονται τα διάφορα συστήματα που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο της Κοινότητας για την αναγνώριση των τίτλων για επαγγελματικούς

σκοπούς, τα οποία στο πλαίσιο της κοινής επαγγελματικής πολιτικής της Κοινότητας ήταν υποχρεωμένα τα κράτη – μέλη να τα υιοθετήσουν. Επιπλέον, επιχειρείται η ανάλυση των Κοινοτικών προγραμμάτων που θεσπίστηκαν για τον τομέα της εκπαίδευσης καθώς και του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και διαφαίνεται η επιρροή αυτών στην ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών. Στο τρίτο μέρος γίνεται αναφορά στον θεσμό των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών, δηλ. των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων που λειτουργούν στη χώρα μας και τα οποία δεν ανήκουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, διεκδικούν όμως την αναγνώριση των τίτλων σπουδών που χορηγούν κατόπιν σύμπραξης με αλλοδαπά πανεπιστήμια, ενώ αναλύεται και ο πολύ πρόσφατος νόμος σχετικά με το νέο νομοθετικό καθεστώς των ΕΕΣ και των κολλεγίων. Τέλος, το τέταρτο μέρος περιλαμβάνει μία επισκόπηση των θεμάτων που προέκυψαν κατά την επιχείρηση της αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος στο πλαίσιο των διαδικασιών της πρόσφατης αναθεώρησης από τη Βουλή. Καταληκτικά εξετάζεται το θέμα της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας, ενώ επιχειρείται και η παρουσίαση ορισμένων λύσεων που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν προκειμένου να επιλυθεί το πρόβλημα μέσω μίας διαφορετικής διαδικασίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

I. ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΑΠΟ ΤΟ ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α ΕΩΣ ΤΟΝ Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π

A. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α

1. Γενικά

Αρμόδιο για την αναγνώριση των πανεπιστημιακών αλλοδαπών τίτλων σπουδών στην Ελλάδα ήταν έως το έτος 2005 το Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών της Αλλοδαπής (ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α). Η αρχή αυτή ιδρύθηκε με τον νόμο 741/1977 (ΦΕΚ Α' 314) περί συστάσεως Διαπανεπιστημιακού Κέντρου Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών της Αλλοδαπής και ρύθμιση και άλλων θεμάτων των ΑΕΙ, και για πολλά χρόνια αποτελούσε τον φορέα που προέβαινε στην αναγνώριση αλλοδαπών ακαδημαϊκών τίτλων σπουδών. Εξάλλου, ο λόγος δημιουργίας της αρχής αυτής, όπως προκύπτει και από την οικεία εισηγητική έκθεση ήταν η ταχύτερη, ακριβέστερη και ενιαία πλέον αντικειμενική διαδικασία αναγνώρισης τίτλων σπουδών, δεδομένου ότι έως τότε η αρμοδιότητα κρίσης των τίτλων σπουδών της αλλοδαπής ανήκε στους συλλόγους των καθηγητών των οικείων ανωτάτων σχολών³.

Κατά τη διάρκεια λειτουργίας του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις επέφεραν μεταβολές σχετικά με τις αρμοδιότητες των οργάνων του για την αναγνώριση των αλλοδαπών ιδρυμάτων και των τίτλων σπουδών⁴. Το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α

³ Στην εισηγητική έκθεση τονίζονται επίσης και τα μειονεκτήματα του έως τότε ισχύοντος συστήματος, δηλ. περιπτώσεις όπου ένας τίτλος σπουδών δεν αναγνωριζόταν ως ισότιμος από ένα ΑΕΙ, ενώ αναγνωριζόταν από μία αντίστοιχη σχολή άλλου ΑΕΙ. Επίσης, δεν καταρτιζόνταν πίνακες αναγνωρισμένων ΑΕΙ, ώστε να διευκολυνόταν τόσο η επιλογή του υποψηφίου για σχολή του εξωτερικού, όσο και το έργο των συλλόγων των καθηγητών σχετικά με την κρίση περί αναγνώρισης.

⁴ Οι αλλαγές αυτές αφορούσαν την αρμοδιότητα απόφασης σχετικά με το ομοταγές της σχολής και την ισοτιμία του τίτλου. Αρχικά αρμόδιο να αποφασίζει ήταν το Διοικητικό Συμβούλιο του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, μετά από γνώμη της οικείας τριμελούς επιτροπής (άρθρο 4 παρ. 7 Ν. 741/1977), ενώ σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις, όπου δεν υπήρχε ομοφωνία στην επιτροπή, αποφάσιζε το Δ.Σ. Η διάταξη του άρθρου 78 Ν. 1566/1985, η οποία τροποποίησε το άρθρο 4 Ν. 741/1977 παρείχε αρμοδιότητα στον Πρόεδρο του Δ.Σ. με πράξη του να αναγνωρίζει το ομοταγές ή τον τίτλο, εφόσον

ΠΜΣ "Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση" Σελίδα 8

ήταν βέβαια αρμόδιο μόνο για την ακαδημαϊκή αναγνώριση των διπλωμάτων, ενώ για την επαγγελματική αναγνώριση αρμόδιο καθ' ύλην ήταν το εκάστοτε υπουργείο.

2. Προϋποθέσεις αναγνώρισης

Το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α παγίως προέβαινε σε έλεγχο καταρχήν του «ομοταγούς» της ανώτατης σχολής της αλλοδαπής προς αντίστοιχη σχολή της ημεδαπής και εν συνεχεία εξέταζε την «ισοτιμία και αντιστοιχία» του τίτλου σπουδών (άρθρο 2 Ν. 741/1977).

Το «ομοταγές» της αλλοδαπής σχολής κρινόταν βάσει τυπικών και ουσιαστικών κριτηρίων, και συγκεκριμένα περιελάμβανε εξέταση του είδους και του επίπεδου των παρεχομένων επιστημονικών γνώσεων καθώς και των προσόντων των διδασκόντων και των προϋποθέσεων εισαγωγής των διδασκομένων στην ανώτατη εκπαίδευση (άρθρο 4 παρ. 5, 7 Ν. 741/1977 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 78 παρ. 1, 2 Ν. 1566/1985)⁵. Περαιτέρω, εφόσον κρινόταν ότι η αλλοδαπή σχολή ήταν «ομοταγής» προς αντίστοιχη ανώτατη ημεδαπή, προχωρούσε στον έλεγχο της «ισοτιμίας» του τίτλου. Συγκεκριμένα, κρινόταν εάν ο τίτλος είχε αποκτηθεί μετά από επιτυχή φοίτηση ή επιστημονική έρευνα και δοκιμασία και γενικά υπό προϋποθέσεις (πχ. διάρκεια φοίτησης, είδος και έκταση σπουδών, σημασία και τρόπος εξετάσεων ή άλλη δοκιμασία κλπ), ίδιες ή ανάλογες προς αυτές που ισχύουν στην Ελλάδα, και οι οποίες αποδεικνύουν ότι ο τίτλος είναι της ίδιας επιστημονικής ειδικότητας και αξίας προς ορισμένο αντίστοιχο τίτλο ημεδαπού πανεπιστημίου (βλ. ενδεικτ. ΣΤΕ 103/1991, 1571/1996, 2542/1996, 2807/1997, 2808/1997, 2809/1997).

Κατ' επέκταση κρινόταν και η «αντιστοιχία» του τίτλου βάσει του περιεχομένου των σπουδών της αλλοδαπής σχολής ως αντιστοίχου με ημεδαπή σχολή. Σε

είχαν ήδη κριθεί αυτά από το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, ενώ σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις αποφάσιζε ομόφωνα η τριμελής επιτροπή, αλλιώς, εφόσον αυτό δεν ήταν εφικτό, το Διοικητικό Συμβούλιο. Σύμφωνα δε με το άρθρο 7 παρ. 13 Ν. 2158/1993 τροποποιήθηκε εκ νέου το άρθρο 4 παρ. 7 Ν. 741/1977 και η τελευταία αρμοδιότητα ανατέθηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αποφάσιζε κατόπιν γνώμης της οικείας τριμελούς επιτροπής.

⁵ Βλ. σχετικά και Κωνσταντίνος Χιώλος, «Η αναγνώριση υπό του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α της ισοτιμίας τίτλων σπουδών αλλοδαπών», ΝοΒ 1993, σελ. 1143-1145 (ειδ. σ. 1143), και Ευτυχία Μουαμελετζή, «Η αναγνώριση των διπλωμάτων “Εξωτερικού”», Η νέα διάσταση του εκπαιδευτικού franchising», ΝοΒ 1999, σελ. 1056-1076 (ειδ. σ. 1060).

περίπτωση δε, που δεν υπήρχε η αντίστοιχη ειδικότητα στην Ελλάδα αναγνωριζόταν η ισοτιμία με επεξήγηση ότι δεν υπάρχει αντίστοιχο τμήμα ελληνικού πανεπιστημίου.

Κατ' αποτέλεσμα, όταν ένας τίτλος αναγνωριζόταν ως «ισότιμος» αλλά όχι ως «αντίστοιχος», ο ενδιαφερόμενος παραπεμπόταν για συμπληρωματική εξέταση σε ορισμένα μαθήματα, ενώ όταν ο τίτλος δεν αναγνωριζόταν καν ως «ισότιμος», διατασσόταν η παραπομπή του ενδιαφερομένου σε κατάταξη σε αντίστοιχο εξάμηνο σπουδών ελληνικού πανεπιστημίου (άρθρο 4 παρ. 8 Ν. 741/1977).

Περαιτέρω, όμως, με τη διάταξη του άρθρου 5 Ν. 3027/2002 (ΦΕΚ Α' 152), η οποία αναφέρεται σε θέματα τού ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, η δυνατότητα κατάταξης σε εξάμηνο ελληνικού πανεπιστημίου των κατόχων πτυχίων ομοταγών Πανεπιστημίων της αλλοδαπής, τα οποία δεν αναγνωρίζονταν καν ως «ισότιμα», καταργήθηκε. Δικαιολογητικός λόγος της ρύθμισης αυτής, όπως παρατηρείται και στην εισηγητική έκθεση του οικείου νόμου, ήταν η καταστρατήγηση του θεσμού της διαδικασίας εξετάσεων των υποψηφίων προκειμένου να καταταγούν σε τμήμα ελληνικού ΑΕΙ, αφού μέσω της δυνατότητας που τους παρείχε το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α επιτύγχαναν να εγγραφούν σε ελληνικό ΑΕΙ με μετεγγραφή από το εξωτερικό, χωρίς να μετέχουν στις αντίστοιχες εξετάσεις. Για τον λόγο αυτό λοιπόν, κρίθηκε σκόπιμο να καταργηθεί η δυνατότητα αυτή⁶.

Η τακτική του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. ως προς την αναγνώριση των τίτλων δεν είχε όμως ομαλή εξέλιξη. Ο φορέας κατέληξε να μην αναγνωρίζει αλλοδαπούς τίτλους, οι οποίοι είχαν χορηγηθεί από αλλοδαπό μεν πανεπιστημιακό ίδρυμα, αλλά ένα μέρος των σπουδών τους είχε διανυθεί σε παράρτημα αλλοδαπού πανεπιστημίου στην Ελλάδα. Η αιτία της πρακτικής αυτής βρισκόταν στο ότι με τον τρόπο αυτό έμμεσα καταστρατηγείτο η συνταγματική απαγόρευση περί ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας (16 παρ. 8 Σ). Όπως κατωτέρω αναλύεται, η τακτική

⁶ Η κατάργηση της δυνατότητας αυτής θα μπορούσε να χαρακτηριστεί προβληματική, καθώς η κατάθεση του αλλοδαπού τίτλου σπουδών στο ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α και η αντίστοιχη κατάταξη του υποψηφίου σε εξάμηνο ελληνικού ΑΕΙ δεν ενείχε καταστρατήγηση του θεσμού εισαγωγής στα ημεδαπά ΑΕΙ μέσω των πανελληνίων εξετάσεων, αφού στην αντίστοιχη περίπτωση των μετεγγραφών, ο αιτών κατέθετε μόνο εγγραφή σε αλλοδαπό ΑΕΙ και επιτυχείς εξετάσεις στα μαθήματα ενός έτους και έτσι εγγραφόταν σε ελληνικό ΑΕΙ.

αυτή του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, η οποία επισφραγιζόταν και από το Συμβούλιο της Επικρατείας, διευρύνθηκε και δημιούργησε στην πορεία πολλά προβλήματα.

Β. Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π : Ο ΝΕΟΣ ΦΟΡΕΑΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

1. Γενικά

Με τον νόμο 3328/2005 (ΦΕΚ Α' 80) ιδρύθηκε το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) με την επωνυμία «Διεπιστημονικός Οργανισμός Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης» (Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π)⁷, ο οποίος ορίστηκε ως ο νέος φορέας για την αναγνώριση των αλλοδαπών τίτλων σπουδών, καταργώντας έτσι τόσο το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α όσο και τη δημόσια υπηρεσία με τίτλο ΙΤΕ (άρθρο 19 παρ. 1 Ν. 3328/2005)⁸. Ο νέος αυτός φορέας δεν απέκτησε ουσιαστικά ευρύτερες αρμοδιότητες σε σχέση με τους παλαιότερους φορείς, αλλά στηριζόμενος στην εμπειρία του παρελθόντος, ο νομοθέτης προσδιόρισε ρητά τις αρμοδιότητες των οργάνων του, περιέλαβε αναγκαίους ορισμούς εννοιών, ενώ επιδίωξε να αντιμετωπίσει και τις χρονοβόρες διαδικασίες αναγνώρισης του παλαιού καθεστώτος⁹.

⁷ Στο σχετικό νομοσχέδιο, είχε επιλεγεί η ονομασία «Οργανισμός Αναγνώρισης Τίτλων Ακαδημαϊκών και Πληροφόρησης (Ο.Α.Τ.Α.Π)», ενώ στο τελικό κείμενο του νόμου, προσετέθη και ο όρος «Διεπιστημονικός».

⁸ Η δημόσια υπηρεσία με τον τίτλο ΙΤΕ, ήτοι Ινστιτούτο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, η οποία ιδρύθηκε με τη διάταξη του άρθρου 14, τμήμα ΙΙ, παρ. 1 Ν. 1404/1983, ήταν αρμόδια για την αναγνώριση του ομοταγούς των αλλοδαπών σχολών τριτοβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης του εξωτερικού, καθώς και για την ισοτιμία και αντιστοιχία των τίτλων αυτών. Η αρμοδιότητα αυτή ρητά μεταφέρθηκε στον ΔΟΑΤΑΠ (άρθρο 3 περ. α' Ν. 3328/2005), μέσω του οποίου επιτυγχάνεται πλέον ενιαία πρακτική αναγνώρισης των τίτλων σπουδών τόσο των Πανεπιστημίων, όσο και των Τεχνολογικών Ιδρυμάτων.

⁹ Χαρακτηριστική περίπτωση δυσλειτουργίας του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α η οποία απέβη εις βάρος των δικαιωμάτων της αιτούσας ήταν η περίπτωση, όπου σε προκήρυξη της Νομαρχίας Αθηνών, η αιτούσα υπέβαλε εκπρόθεσμα την πράξη αναγνώρισης του μεταπτυχιακού της διπλώματος, και δεν επελέγη για την προκηρυχθείσα θέση. Η πράξη του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. παρόλο που είχε αναγνωριστικό χαρακτήρα, αφού ο τίτλος είχε κριθεί ως ισότιμος και αντιστοιχος σε παρόμοια περίπτωση, δεν εξεδόθη σε

Βασικός σκοπός του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π είναι η αναγνώριση τίτλων σπουδών που απονέμονται από «ομοταγή» εκπαιδευτικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, πανεπιστημιακής και τεχνολογικής κατεύθυνσης της αλλοδαπής¹⁰. Ιδιαίτερη καινοτομία του νέου νόμου είναι, όπως αναφέρεται και στην εισηγητική του έκθεση, εκτός από τον εκσυγχρονισμό και την προσαρμογή του συστήματος ακαδημαϊκής αναγνώρισης στις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στα ισχύοντα της πλειοψηφίας των κρατών – μελών, η παροχή πληροφοριών στο κοινό σχετικά με τις σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση στην ημεδαπή και στην αλλοδαπή, καθώς και η ενημέρωση σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Προς τον σκοπό αυτό, ο Οργανισμός είναι μέλος του NARIC¹¹ και στις διεθνείς σχέσεις του χρησιμοποιεί την επωνυμία Hellenic NARIC (άρθρο 2 παρ. 1, 2 Ν. 3328/2005)^{12 13}.

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί, ότι πλέον εκτός από τη λήψη υπόψη των ισχυόντων στα λοιπά κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις εξελίξεις στον τομέα της εκπαίδευσης, πρέπει να τίθενται υπόψη και τα όσα λαμβάνουν χώρα στο ευρύτερο επίπεδο της Ευρώπης. Υπό την έννοια αυτή νοούνται οι εξελίξεις σχετικά

σύντομο χρονικό διάστημα, με συνέπεια να μην ληφθεί υπόψη ως δικαιολογητικό για τον διαγωνισμό, καθώς και να μην θεωρηθεί ότι η πράξη αυτή του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α αναγνώριζε αναδρομικά τον σχετικό τίτλο. Βλ. τη σχετική απόφαση ΣΤΕ 1549/2002 και σχολιασμό της από τον Βελισσάριο Καράκωστα, «Οι αρχές της χρηστής διοίκησης και της αναλογικότητας, η δυσλειτουργία του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α και η τυπολατρική διαδικασία των διαγωνισμών», ΔΦΝ 2005, σελ. 7-11.

¹⁰ Αξίζει να σημειωθεί η παρατήρηση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής σχετικά με την ανάγκη σύλληψης της έννοιας «ιδρύματα» με ευρύ περιεχόμενο, καθώς στην αλλοδαπή, η πανεπιστημιακή και τεχνολογική τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν παρέχεται αποκλειστικά από «ιδρύματα» με το συγκεκριμένο νομικό περιεχόμενο του όρου (ΑΚ 108 επ.).

¹¹ Το NARIC αποτελεί το ευρωπαϊκό δίκτυο των αντίστοιχων κέντρων ακαδημαϊκών αναγνωρίσεων και πληροφόρησης.

¹² Βλ. σχετικά Σκουρής Βασίλειος, «Δίκαιο της Παιδείας», Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 317.

¹³ Βλ. και σχετικούς ιστοτόπους για τα συστήματα αναγνώρισης τίτλων άλλων χωρών: <http://euprava.gov.si/euprava/en/zivljenjskeSituacijeStran.euprava?1=1&dogodek.id=12569&css.velikost=2> (Σλοβενία), <http://www.nuffic.nl/international-organizations/services/diploma-recognition> (Netherlands), <http://www.mpei.ru/lang/eng/eg/diploma/diploma.asp> (Ρωσία), <http://www.dges.mctes.pt/DGES/Templates/HomepageSector.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2fdges%2ft%2freconhecimento%2fnaricenic%2f&NRNODEGUID=%7bDEF331EC-2119-4F03-9B52-F322F3C42FBB%7d&NRCACHEHINT=NoModifyGuest> (Πορτογαλία).

κυρίως με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ), ο οποίος αποτελεί ένα ιδιαίτερο μόνωφομα που τείνει να δημιουργηθεί όχι στο στενό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, η πρωτοβουλία για τη δημιουργία του ΕΧΑΕ δεν ανήκει αποκλειστικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο ιδιαίτερο αυτό μόνωφομα συμμετέχουν τόσο κρατικοί όσο και μη φορείς, πανεπιστήμια αλλά και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως ισότιμο μέλος με τα υπόλοιπα. Περαιτέρω, τα περισσότερα κράτη που συμμετέχουν στον ΕΧΑΕ είναι κοινά με τα κράτη – μέρη του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁴.

Κατά συνέπεια, το νέο στοιχείο του νόμου περί Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π σχετικά με την προσαρμογή του συστήματος ακαδημαϊκής αναγνώρισης στις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του όχι μόνο τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά στο ευρύτερο πεδίο της Ευρώπης.

2. Όροι αναγνώρισης

Ο Οργανισμός προκειμένου να προβεί στην αναγνώριση αλλοδαπών πανεπιστημιακών τίτλων ερευνά κατά πρώτον το «ομοταγές» του αλλοδαπού εκπαιδευτικού ιδρύματος, που ως τέτοιο αναγνωρίζεται κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα της αλλοδαπής από τα αρμόδια όργανα της χώρας του, βάσει όμως και ορισμένων περαιτέρω κριτηρίων, που αναφέρονται ρητά στον νόμο. Συγκεκριμένα, απαιτείται το πρόγραμμα σπουδών του να περιλαμβάνει τα αναγκαία για την αντίστοιχη επιστήμη μαθήματα, το ίδρυμα αυτό να απονέμει ως τίτλους σπουδών πτυχία, μεταπτυχιακά και διδακτορικά διπλώματα, το μεγαλύτερο μέρος του διδακτικού προσωπικού του προπτυχιακού και μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών να έχει διδακτορικό δίπλωμα, η χορήγηση των επαγγελματικών δικαιωμάτων μέσω του τίτλου να έχει αναγνωριστεί από τη χώρα που λειτουργεί το αλλοδαπό ίδρυμα, και η διάρκεια σπουδών να είναι τουλάχιστον τριετής για το προπτυχιακό και ενός έτους για το μεταπτυχιακό δίπλωμα (άρθρο 3 περ. η Ν. 3328/2005).

¹⁴ Βλ. περισσότερα για τον ΕΧΑΕ κατωτέρω, Μέρος Δεύτερο, Ι.Β.2, σελ.34 επ.

Περαιτέρω, κατά παρόμοιο τρόπο με το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, ο Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π προβαίνει και στον έλεγχο της «ισοτιμίας» και της «αντιστοιχίας» των αλλοδαπών τίτλων σπουδών με τους ημεδαπούς. Τα κριτήρια αξιολόγησης της «ισοτιμίας» μοιάζουν με τα προγενέστερα, αφού εξετάζεται η διάρκεια των σπουδών, η διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης και οι όροι αξιολόγησης και κατά πόσο αυτές οι προϋποθέσεις είναι αντίστοιχες με αυτές των ημεδαπών πανεπιστημίων (άρθρο 4 παρ. 1 περ. α' Ν. 3328/2005)¹⁵. Προκειμένου να αναγνωρισθεί η «ισοτιμία και αντιστοιχία» του τίτλου, απαιτείται περαιτέρω να έχει διδαχθεί και εξεταστεί ο ενδιαφερόμενος επιτυχώς στα βασικά μαθήματα του ομοειδούς προγράμματος σπουδών της ημεδαπής, ενώ παραμένει η δυνατότητα συμπληρωματικής εξέτασης, εφόσον δεν πληρούται η ως άνω προϋπόθεση¹⁶.

Χαρακτηριστική, επομένως είναι η διαφοροποίηση του νέου νόμου σε αντίθεση με το παλαιό καθεστώς, όπου ο νόμος δεν προσδιόριζε σαφή και συγκεκριμένα κριτήρια που θα έπρεπε να συντρέξουν προκειμένου να κριθεί το «ομοταγές» της αλλοδαπής σχολής, καθώς και η «ισοτιμία» και «αντιστοιχία» του τίτλου αλλά αυτά είχαν καθορισθεί κυρίως από την νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Αυτό όμως που περαιτέρω εξετάζεται υπό τον νέο νόμο και είναι αξιοσημείωτο, είναι ο τόπος του διανυθέντος προγράμματος σπουδών, αφού ο νόμος απαιτεί να έχει διανυθεί όλο το πρόγραμμα σπουδών στο ομοταγές εκπαιδευτικό ίδρυμα και τουλάχιστον το ½ αυτού να έχει διανυθεί στο ίδρυμα που απονέμει τον τίτλο. Εξάιρεση ως προς το ελάχιστο ποσοστό σπουδών μπορεί να αποτελέσουν τα διαπανεπιστημιακά προγράμματα συνεργασίας αναγνωρισμένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (άρθρο 4 παρ. 1 περ. β' Ν. 3328/2005). Με αυτήν την τελευταία προϋπόθεση που θέτει ο νόμος, οδηγεί στην αποσαφήνιση της έννοιας του «τόπου» των σπουδών, ώστε να δηλώνεται έμμεσα ότι δεν επιτρέπεται η αναγνώριση εφόσον

¹⁵ Ο νόμος περιέχει εξαίρεση ως προς τις προϋποθέσεις της διαδικασίας της διδασκαλίας και μάθησης στα ιδρύματα τύπου «ανοικτού πανεπιστημίου», «σπουδών εξ αποστάσεως» και «εξωτερικών πτυχίων», λόγω του νέου τρόπου παροχής της εκπαίδευσης σήμερα (άρθρο 4 παρ. 1 περ. α' εδ. β' Ν. 3328/2005). Ως προς αυτό διατυπώνονται οι επιφυλάξεις της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής, αφού εκτός από ορισμένες προϋποθέσεις που μπορούν να αποδειχθούν (διάρκεια σπουδών, όροι αξιολόγησης και αποφοίτησης, ειδικό πρόγραμμα σπουδών), οι διαφανείς και αδιάβλητες διαδικασίες, οι οποίες οδηγούν στην αξιολόγηση και αποφοίτηση, είναι δύσκολο να ελεγχθούν από τον Οργανισμό.

¹⁶ Η δυνατότητα κατάταξης σε εξάμηνο ελληνικού πανεπιστημίου δεν παρέχεται ούτε με τον νέο νόμο.

ένα Εργαστήριο Ελευθέρων Σπουδών έχει συνάψει σύμβαση με αλλοδαπό πανεπιστήμιο¹⁷.

Χαρακτηριστική είναι και η εκπεφρασμένη άρνηση του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π να μην αναγνωρίζει τίτλους σπουδών, που έχουν πραγματοποιηθεί σε παραρτήματα αλλοδαπών πανεπιστημίων στην Ελλάδα¹⁸.

Σύντομη αναφορά αξίζει να γίνει στα όργανα του νέου Οργανισμού και στις αρμοδιότητές τους. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 Ν. 3328/2005, όργανα του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π είναι το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.), τα Τμήματά του, ο Πρόεδρος, οι Αντιπρόεδροι, οι Εκτελεστικές Επιτροπές (Ε.Ε.), οι Ειδικοί Εισηγητές, οι Ακαδημαϊκοί Σύμβουλοι και οι διοικητικοί υπάλληλοι¹⁹.

Ο Πρόεδρος και τα είκοσι ένα μέλη του Οργανισμού συγκροτούν το Διοικητικό Συμβούλιο²⁰, και διορίζονται για τριετή θητεία με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Για το διορισμό του Προέδρου απαιτείται η προηγούμενη σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (άρθρο 6 παρ. 3 Ν. 3328/2005). Ειδικότερα ο Πρόεδρος και ο Α' Αντιπρόεδρος πρέπει να είναι καθηγητές ελληνικών

¹⁷ Τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών (ΕΕΣ) αποτελούν ιδιωτικούς οργανισμούς παροχής εκπαίδευσης που λειτουργούσαν στη χώρα μας υπό τις ρυθμίσεις του άρθρου 5 του Ν.Δ. της 9/9.10.1935 (ΦΕΚ Α' 451) και των άρθρων 15, 16 Ν. 1966/1991 (ΦΕΚ Α' 147). Πλέον υπόκεινται στις ρυθμίσεις του νέου νόμου 3696/2008 για τα κολλέγια. Βλ. αναλυτικά παρακάτω Μέρος Τρίτο, σελ. 43 επ.

¹⁸ Βλ. σχετ. την ανακοίνωση του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π στην επίσημη ιστοσελίδα του (<http://www.doatar.gr/gr/index.php>), σύμφωνα με την οποία «Σπουδές σε παραρτήματα Πανεπιστημίων της αλλοδαπής στην Ελλάδα δεν εμπίπτουν στις νομοθετημένες διατάξεις περί αναγνώρισης τίτλων σπουδών από τον Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π. Ο ιδρυτικός νόμος 3328/2005 για την αναγνώριση πτυχίων από την αλλοδαπή απαιτεί το σύνολο των σπουδών να έχει διανυθεί σε ομοταγή Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της αλλοδαπής».

¹⁹ Ειδικότερα, όργανα διοίκησης του Οργανισμού είναι το Διοικητικό Συμβούλιο, ο Πρόεδρος, οι δύο Αντιπρόεδροι και οι Εκτελεστικές Επιτροπές (άρθρο 6 παρ. 1 Ν. 3328/2005).

²⁰ Τα δεκατέσσερα μέλη του Δ.Σ. πρέπει να είναι καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές ελληνικών πανεπιστημίων και να προέρχονται ανά ένας από του επιστημονικούς κλάδους που προβλέπει η σχετική νομοθετική διάταξη. Τα υπόλοιπα επτά μέλη πρέπει να είναι καθηγητές ελληνικών Τ.Ε.Ι. που ομοίως πρέπει να προέρχονται από συγκεκριμένους επιστημονικούς κλάδους (άρθρο 6 παρ. 1 Ν. 3328/2005).

Πανεπιστημίων και ο Β' Αντιπρόεδρος καθηγητής ελληνικών τεχνολογικών ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Το Διοικητικό Συμβούλιο συνεδριάζει σε Ολομέλεια κυρίως για θέματα γενικότερης σημασίας, όπως είναι και οι εισηγήσεις για έκδοση υπουργικών αποφάσεων σχετικά με τη διαδικασία αναγνώρισης, καθώς και για την υπογραφή διεθνών ή διακρατικών συμφωνιών, ενώ σχετικά με τα ειδικότερα θέματα αναγνώρισης αποφασίζουν τα τμήματα του Δ.Σ.²¹ Οι Εκτελεστικές Επιτροπές, οι οποίες είναι τριμελείς και ορίζονται από κάθε τμήμα, έχουν ως κύρια αρμοδιότητα την αναγνώριση της «ισοτιμίας» και της «ισοτιμίας και αντιστοιχίας» των τίτλων σπουδών της αλλοδαπής (άρθρο 8 Ν. 3328/2005). Με το άρθρο 9 Ν. 3328/2005 καθορίζονται οι αρμοδιότητες του Προέδρου του Δ.Σ., ο οποίος προϊστάται όλων των αρχών και υπηρεσιών του Οργανισμού, και είναι αυτός που συγκαλεί σε συνεδριάσεις όλα τα όργανά του. Περαιτέρω, βασική αρμοδιότητά του είναι η αναγνώριση «ισότιμων» και «ισοτιμών και αντιστοιχων» τίτλων σπουδών, εφόσον κρίνονται πανομοιότυποι τίτλοι από τα ίδια αλλοδαπά ιδρύματα, που έχουν ήδη αναγνωρισθεί από τα όργανα του Οργανισμού. Το έργο των οργάνων σχετικά με την αναγνώριση επικουρείται από τους Ειδικούς Εισηγητές και τους Ακαδημαϊκούς Συμβούλους. Οι πρώτοι έχουν ως αρμοδιότητα κυρίως την επεξεργασία των φακέλων των υποψηφίων και προχωρούν σε γραπτή εισήγηση σχετικά με την κρίση τους για την αναγνώριση «ισοτιμίας» και «ισοτιμίας και αντιστοιχίας»²², ενώ οι δεύτεροι, οι οποίοι είναι μέλη ΔΕΠ και ΕΠ, καλούνται να εισηγηθούν σχετικά με ειδικότερα θέματα που τυχόν προκύπτουν κατά την αναγνώριση των αλλοδαπών τίτλων²³.

²¹ Υπό τον νόμο 3328/2005 λειτουργούν δύο Τμήματα του Δ.Σ., εκ των οποίων το Α' Τμήμα αποφασίζει για το «ομοταγές» των Πανεπιστημίων και το Β' Τμήμα των τεχνολογικών ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ αποφασίζουν και για κάθε άλλο θέμα που παραπέμπεται σε αυτά, ορίζουν τις Εκτελεστικές Επιτροπές, αποφαινόμενοι για αιτήματα επανεξέτασης κλπ. (άρθρο 7 παρ. 2).

²² Όπως εκτιμάται, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του νόμου «Ο θεσμός των καταρτισμένων Εισηγητών είναι αυτός που θα συμβάλλει περισσότερο στην επιτάχυνση και στον εξορθολογισμό των διαδικασιών αναγνώρισης».

²³ Σχετικά με τις αρμοδιότητες των οργάνων, βλ. αναλυτικά τα άρθρα 5-10 Ν. 3328/2005.

Π. Η ΠΑΓΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Α. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1α. Η πρακτική του Συμβουλίου της Επικρατείας

Η πρακτική του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α σχετικά με την αναγνώριση των τίτλων σπουδών της αλλοδαπής εμφανίζεται από τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, το οποίο κλήθηκε να εξετάσει αιτήσεις ακυρώσεως κατά αρνήσεων αναγνώρισης τίτλων σπουδών από τα αρμόδια όργανα του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α.

Από τις πρώτες δικαστικές αποφάσεις, στις οποίες τέθηκε το ζήτημα της μη αναγνώρισης της «ισοτιμίας» διπλώματος της αλλοδαπής, λόγω του ότι ο κάτοχός του παρακολούθησε τα δύο πρώτα έτη σε Εργαστήριο Ελευθέρων Σπουδών στην Ελλάδα, ήταν οι ΣΤΕ 1571/1996 και 2542/1996²⁴. Στις εν λόγω αποφάσεις, υπήρξαν διαφορετικές κρίσεις από την τριμελή επιτροπή και το Διοικητικό Συμβούλιο του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, αφού η πρώτη έκρινε «ισότιμο» τον τίτλο και διέταξε συμπληρωματικές εξετάσεις για την αιτούσα, ενώ το δεύτερο παρείχε τη δυνατότητα στην αιτούσα να καταταγεί σε εξάμηνο της σχολής του οικείου ΑΕΙ²⁵, μη θεωρώντας καν ως «ισότιμο» τον τίτλο σπουδών. Ακολούθως, ο Πρόεδρος του Δ.Σ. επικύρωσε την απόφαση του Δ.Σ.

Εν προκειμένω, το ΣΤΕ δεν ασχολήθηκε με την υπόθεση κατ' ουσίαν, αλλά εξέτασε το ζήτημα της αρμοδιότητας περί την έκδοση της σχετικής απόφασης, λόγω

²⁴ Βλ. ανάλυση της απόφασης, Ευτυχία Μουαμελετζή, σε ΕΕυρΔ 1997, σελ. 819 – 822.

²⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι υπό την ισχύ του νόμου 1268/1982 (ΦΕΚ Α' 87), ως Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) νοούνταν μόνο τα Πανεπιστήμια, ενώ τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ανήκαν στην ανώτερη εκπαίδευση (άρθρο 1 παρ. 2). Αργότερα, υπό τον νόμο 2916/2001 (ΦΕΚ Α' 114) επιχειρήθηκε η ανωτατοποίηση των ΤΕΙ και έτσι η ανώτατη εκπαίδευση αποτελείτο από δύο παράλληλους τομείς, τόσο από τον πανεπιστημιακό, ο οποίος περιελάμβανε τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, όσο και από τον τεχνολογικό, ο οποίος περιελάμβανε τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (άρθρο 1 παρ. 1). Πλέον υπό το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο του νόμου 3549/2007 (ΦΕΚ Α' 69) ως Α.Ε.Ι. νοούνται τα ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία αποτελείται από δύο παράλληλους τομείς: αα) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και ββ) τον τεχνολογικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (άρθρο 2).

των διαφορετικών κρίσεων που είχαν εκφέρει τα όργανα του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι η απόφαση της επιτροπής ήταν έγκυρη και κακώς επελήφθη, τόσο το Δ.Σ. όσο και ο Πρόεδρος του.

Βέβαια, οι ως άνω αποφάσεις, παρόλο που δεν ασχολήθηκαν με το ζήτημα της αναγνώρισης στην ουσία του, διατύπωσαν μια ευνοϊκή κρίση για τους αιτούντες, λόγω της επεικέστερης λύσης που είχε προτείνει η τριμελής επιτροπή στην υπό κρίση περίπτωση, δηλ. συμπληρωματικές εξετάσεις για τους αιτούντες, αντί για κατάταξη σε εξάμηνο ελληνικού ΑΕΙ²⁶. Παρότι, οι αποφάσεις αυτές μπορεί να σήμαναν μία αρχή για την υιοθέτηση των ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας, το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο με τις δικαστικές αποφάσεις που ακολούθησαν δεν επιβεβαίωσε την αισιόδοξη αυτή στάση²⁷.

1β. Η απόφαση ΣΤΕ 3457/1998

Ένα έτος μετά την έκδοση των παραπάνω αποφάσεων, το ΣΤ΄ Τμήμα του ΣΤΕ κλήθηκε να αποφανθεί σχετικά με την αίτηση ακύρωσης της πράξης του Προέδρου του Δ.Σ. του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, σύμφωνα με την οποία δεν αναγνωριζόταν η «ισοτιμία» του διπλώματος της αιτούσας και παρεχόταν σε αυτήν το δικαίωμα κατάταξης σε εξάμηνο σχολής ελληνικού ΑΕΙ, λόγω του ότι, όπως και ανωτέρω, τα δύο πρώτα έτη σπουδών πραγματοποιήθηκαν σε Εργαστήριο Ελευθέρων Σπουδών στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η αιτούσα ζήτησε την αναγνώριση της «ισοτιμίας και αντιστοιχίας» του τίτλου σπουδών της «DIPLOME DE MAÎTRISE DE DROIT PRIVÉ» του Γαλλικού, ομοταγούς, προς τα ελληνικά ΑΕΙ, Πανεπιστημίου, με την επωνυμία «UNIVERSITÉ DE LILLE II – DROIT ET SANTÉ. Η αιτούσα είχε πραγματοποιήσει τα δύο πρώτα έτη σπουδών στο Τμήμα της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου αυτού στην Αθήνα και τα υπόλοιπα δύο έτη στην έδρα του ομοταγούς Πανεπιστημίου στη Γαλλία.

²⁶ Βέβαια, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, με τη διάταξη του άρθρου 5 Ν. 3027/2002, καταργήθηκε η δυνατότητα κατάταξης σε εξάμηνο ελληνικού ΑΕΙ, ενώ τέτοια δυνατότητα δεν παρέχεται πλέον ούτε υπό τον νέο νόμο, περί Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.

²⁷ Βλ. ο.π. (υποσ. 5) Εντυχία Μουαμελετζή, σελ. 1065.

Το Τμήμα με την απόφαση 2809/1997²⁸ παρέπεμψε το ζήτημα στην Ολομέλεια του ΣΤΕ, λόγω του ότι αναφύονταν ζητήματα σχέσης Συντάγματος και Κοινοτικού Δικαίου. Συγκεκριμένα, το Τμήμα θεώρησε, μνημονεύοντας και σχετική νομολογία του ΔΕΚ, ότι ο υπό κρίση τίτλος σπουδών ενέπιπτε καταρχήν στο Κοινοτικό Δίκαιο και σχετικά με την κρίση της «ισοτιμίας» του, έπρεπε να ληφθεί υπόψη μόνο εάν ο τίτλος πιστοποιούσε γνώσεις και προσόντα του αντίστοιχου τίτλου ημεδαπού ΑΕΙ. Περαιτέρω όμως, απεφάνθη ότι έπρεπε να αποσταλεί προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ, προκειμένου πράγματι να κριθεί κατά πόσο ο υπό κρίση τίτλος σπουδών καλύπτεται από το Κοινοτικό Δίκαιο, και εάν η απάντηση στο ερώτημα αυτό ήταν καταφατική, κατά πόσο μπορούσε το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α να μην προβαίνει σε αναγνώριση του τίτλου λόγω του ότι μέρος των σπουδών διανύθηκε σε Εργαστήριο Ελευθέρων Σπουδών, το οποίο όμως αποτελούσε τμήμα «ομοταγούς» ΑΕΙ εγκατεστημένο στην Ελλάδα, δεδομένου ότι υπό το άρθρο 16 Σ απαγορεύεται η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας²⁹.

Η θεμελιώδης απόφαση 3457/1998 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία εκδόθηκε μετά την παραπομπή από το Τμήμα, επέλυσε τελικά το ζήτημα που τέθηκε. Σύμφωνα με την άποψη της πλειοψηφίας, η άρνηση του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α να αναγνωρίσει ως «ισότιμο και αντίστοιχο» τίτλο σπουδών, για την απόκτηση του οποίου τα δύο πρώτα έτη πραγματοποιήθηκαν σε Τμήμα του αλλοδαπού ομοταγούς Πανεπιστημίου στην Ελλάδα, και τα δύο επόμενα στο ίδιο το Πανεπιστήμιο στην αλλοδαπή, ήταν νόμιμη. Δικαιολογητικός λόγος της άποψης αυτής ήταν ότι, εάν λαμβάνονταν υπόψη όλα τα έτη σπουδών, έμμεσα θα καταστρατηγείτο η απαγόρευση του Συντάγματος περί ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας (άρθρο 16 παρ. 5 Σ). Ως προς αυτό, η άποψη της μειοψηφίας ήταν ότι η ως άνω συνταγματική ρύθμιση απλώς αποκλείει ρητά τη σύσταση στην Ελλάδα ιδιωτικών ανωτάτων Σχολών, όχι όμως και τη λειτουργία στην ημεδαπή Τμημάτων ομοταγών ανωτάτων Σχολών της αλλοδαπής. Περαιτέρω, η ίδια μειοψηφία υποστήριξε ότι εν πάση περιπτώσει, κατά την αναγνώριση της «ισοτιμίας

²⁸ Όμοιες, τόσο ως προς τα πραγματικά περιστατικά, όσο και ως προς το κριθέν νομικό ζήτημα ήταν και οι αποφάσεις ΣτΕ 2807 και 2808 /1999.

²⁹ Βλ. σχετικά Στέφανος Μαθίας, «Η αναγνώριση τίτλων σπουδών από Πανεπιστήμια χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ΤοΣ 2003, σελ. 1-11 (ειδ. σ. 2).

και αντιστοιχίας» του τίτλου, αυτός θα πρέπει να ερευνάται ως προς το περιεχόμενό του κατ' ουσίαν, δηλ. αν συγκεντρώνει εκείνες τις γνώσεις και προσόντα τα οποία αντιστοιχούν σε τίτλο αντίστοιχου ημεδαπού ΑΕΙ και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εξετάζεται ο τόπος που διανύθηκαν οι σπουδές, αφού εν τέλει ο τίτλος σπουδών έχει απονεμηθεί από το ομοταγές Πανεπιστήμιο.

Η πλειοψηφία, προκειμένου να στηρίξει την άποψή της, ισχυρίστηκε ότι σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 126 παρ. 1 ΣυνθΕΚ³⁰ (νυν άρθρου 149), η ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών της αλλοδαπής, συναφής προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας και της οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος υπάγεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών – μελών και συνεπώς στη χώρα μας ρυθμίζεται από το άρθρο 16 του Συντάγματος και τη σχετική νομοθεσία. Ως τέτοια θεωρείται και η νομοθεσία που αφορά στις αρμοδιότητες του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. Κατά συνέπεια, κατά την άποψη αυτή, δεν συνέτρεχε ζήτημα αποστολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΚ, αφού προέκυπτε σαφώς ότι η αρμοδιότητα της αναγνώρισης ανήκει στον εθνικό νομοθέτη, αλλά και ότι η σχετική κοινοτική νομοθεσία για την επαγγελματική αναγνώριση των τίτλων δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής εν προκειμένω, αφού δεν προκύπτει ότι αναφέρεται σε θέματα του άρθρου 126 παρ. 1 ΣυνθΕΚ, και συγκεκριμένα σε θέματα οργάνωσης της ανώτατης εκπαίδευσης³¹.

Σε αντίθεση με την άποψη αυτή, η ισχυρή μειοψηφία που διαμορφώθηκε³², κάνοντας επίκληση της νομολογίας του ΔΕΚ, υποστήριξε ότι συνέτρεχε υποχρέωση

³⁰ Άρθρο 126 παρ. 1 ΣυνθΕΚ : «*Η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών και, αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών – μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία.*»

³¹ Βλ. σχετικά και Σταυρούλα Κτιστάκη, «*Η ισοτιμία των αλλοδαπών τίτλων σπουδών και ο ρόλος του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. Πρόσθετες σκέψεις στην ΟΛΣΤΕ 3457/1998*», ΔτΑ 2000, σελ. 1019-1024 (ειδ. σ. 1022), όπου παρατηρεί ότι «... η πλειοψηφία της Ολομέλειας απέφυγε επιμελώς να θέσει το ζήτημα της σχέσεως του Κοινοτικού Δικαίου προς το Σύνταγμα, καθώς και της θέσεώς τους στην ιεραρχία των κανόνων δικαίου, προκειμένου να μην τεθούν υπό αμφισβήτηση οι θεμελιώδεις αρχές της άμεσης εφαρμογής και της υπεροχής του κοινοτικού έναντι του εθνικού δικαίου συμπεριλαμβανομένου και του Συντάγματος».

³² Βλ. σχετικά και Νίκος Φραγκάκης, Σημείωση επί της ΟΛΣΤΕ 3457/1998, ΝοΒ 1999, σελ. 1032-1033, όπου παρατηρεί ότι «*Εκπλήσσει η άρνηση της πλειοψηφίας (16), παρά την ισχυρότατη (11+1) μειοψηφία να απευθύνει προς το ΔΕΚ προδικαστικό ερώτημα για τα κρίσιμα ζητήματα ερμηνείας κοινοτικών διατάξεων που σχετίζονται με την αναγνώριση των διπλωμάτων εξωτερικού*» καθώς και ότι ΠΜΣ «*Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση*»

αποστολής προδικαστικού ερωτήματος, λόγω των ειδικών συνθηκών της τμηματικής φοίτησης, υπό τις οποίες αποκτήθηκε ο τίτλος, προκειμένου το ΔΕΚ να κρίνει εάν ο τίτλος ενέπιπτε στο Κοινοτικό Δίκαιο και εφόσον κάτι τέτοιο συνέβαινε, εάν ήταν νόμιμη η άρνηση του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. να μην προβεί στην αναγνώριση του τίτλου, λόγω και της συνταγματικής απαγόρευσης του άρθρου 16. Αξιοσημείωτο είναι επίσης, ότι η μειοψηφία επικαλούμενη έναν μεγάλο αριθμό αποφάσεων του ΔΕΚ³³, προσπάθησε να καταδείξει ότι η υπό κρίση αναγνώριση διέπεται από το Κοινοτικό Δίκαιο, και ειδικότερα ότι υπάρχει σχέση της ακαδημαϊκής και της επαγγελματικής αναγνώρισης των τίτλων σπουδών³⁴.

2α. Νομολογιακές εξελίξεις

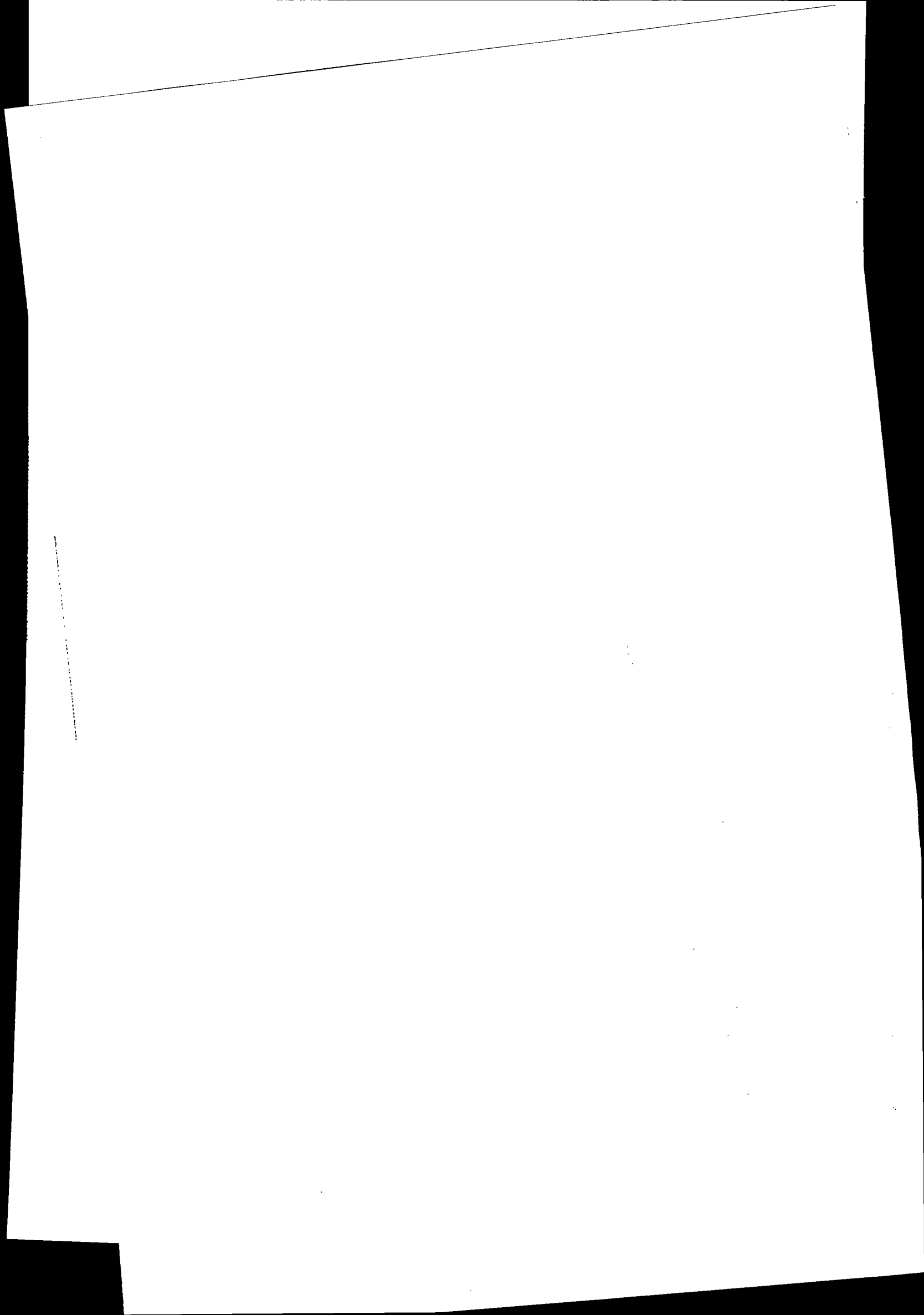
Δέκα χρόνια μετά την ανωτέρω απόφαση σταθμό της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με την αναγνώριση αλλοδαπών τίτλων σπουδών, ένα μέρος των οποίων είχε πραγματοποιηθεί στην ημεδαπή σε Τμήμα του αλλοδαπού ομοταγούς Πανεπιστημίου, εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 778/2007 απόφαση του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία φάνηκε να έλαβε υπόψη τις τόσο τις νομολογιακές εξελίξεις όσο και την εξέλιξη του παράγωγου κοινοτικού δικαίου αντιμετωπίζοντας ένα παρόμοιο ζήτημα.

Πιο συγκεκριμένα, το ΣΤΕ κλήθηκε να αποφανθεί σχετικά με την ακύρωση της αρνητικής σύμφωνης γνώμης του Συμβουλίου Επαγγελματικής Αναγνώρισης Τίτλων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Σ.Ε.Α.Τ.Ε.Κ), με την οποία είχε απορριφθεί σχετικό αίτημα για την αναγνώριση επαγγελματικού τίτλου σπουδών οπτικού που είχε αποκτηθεί στην Ιταλία. Η αιτιολογία της σύμφωνης αυτής γνώμης βασίστηκε στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο τμήμα των σπουδών πραγματοποιήθηκε στην ημεδαπή σε

«Η γνώμη της μειοψηφίας καλύπτει με πληρότητα τη θετική προς την κοινοτική οπτική προσέγγιση, τόσο που να μην χρειάζεται άλλα σχόλια».

³³ Βλ. ενδεικτ. ΔΕΚ 19/1992 Kraus / Land Württemberg, ΔΕΚ 24/1986 Blaizot / Universite de Liege etc., ΔΕΚ 340/1989 Βλασσοπούλου κλπ. (σκέψη 16 της ΟλΣΤΕ 3457/1998).

³⁴ Βλ. για το θέμα σχετικά, Χάρης Συνοδινός, «Αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων προερχομένων από άλλα Κράτη – μέλη και αποφυγή ΟλΣτΕ να έλθει σε άμεσο διάλογο με το ΔΕΚ», ΝοΒ 1999, σελ. 1033-1037, Ελένη Τροβά, «Γνώση και αμφισβήτηση: Η Ευρώπη των κρατικών και των ιδιωτικών πανεπιστημίων», Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008, σελ. 263 επ.

Το ζήτημα βέβαια τέθηκε σε επίπεδο ανώτερων σχολών, η ίδρυση των οποίων δεν απαγορεύεται κατά το Σύνταγμα να πραγματοποιηθεί από ιδιώτες, σε αντίθεση με το καθεστώς των ανωτάτων σχολών. Η άποψη όμως της πλειοψηφίας αποτέλεσε ένα βήμα προς την κατεύθυνση της μη λήψεως υπόψη του τόπου πραγματοποίησης των σπουδών, γεγονός το οποίο, όπως ανωτέρω αναπτύχθηκε, αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα και για την αναγνώριση των ακαδημαϊκών τίτλων σπουδών.

2β. Η «ένταση» του προβλήματος

Το πρόβλημα της αναγνώρισης των ακαδημαϊκών τίτλων σπουδών της αλλοδαπής εμφανίζει άμεση συσχέτιση με την ύπαρξη ιδιωτικών πανεπιστημίων. Στη χώρα μας, όπου ως γνωστόν η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση απαγορεύεται ρητά από το Σύνταγμα, το πρόβλημα εμφανίζεται με τη μεγαλύτερη δυνατή «έντασή» του.

Η Ελλάδα αποτελεί ίσως τη μοναδική χώρα τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στο επίπεδο των διαδικασιών της Μπολόνια, που απαγορεύει την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Στον αντίποδα της απόλυτης αυτής απαγόρευσης εμφανίζονται τα περισσότερα κράτη της Ευρώπης, με ιδιαίτερα χαρακτηριστική περίπτωση αυτή της Πορτογαλίας, στην οποία η ιδιωτική τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια σε τόσο μεγάλο βαθμό, ώστε σήμερα να καταλαμβάνει περίπου το 50% της ανώτατης εκπαίδευσης που παρέχεται στη χώρα. Περαιτέρω, στη Γαλλία, στην Ισπανία, στην Γερμανία, στην Ιταλία, στην Αυστρία, και στην Ολλανδία λειτουργούν ιδιωτικά πανεπιστήμια, ενώ στην Δανία δεν λειτουργούν μεν, αλλά δεν υπάρχει και κάποια σχετική συνταγματική απαγόρευση. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι και στην Τουρκία λειτουργεί ένα ιδιωτικό πανεπιστήμιο, ενώ και η Κύπρος επιτρέπει την ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών θεσμών πανεπιστημιακής μορφής. Ακόμη και οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης δεν θέτουν φραγμούς στην ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων, με αποτέλεσμα στη Ρωσία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία να λειτουργούν πολλά ιδιωτικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης³⁶.

³⁶ Βλ. αναλυτικά, Ελένη Τροβά, ο.π. (υποσ. 34) σελ. 167 επ.

Κατά συνέπεια, το γεγονός της ύπαρξης της απαγόρευσης στη χώρα μας της λειτουργίας ιδιωτικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων είναι ενδεικτικό των διαστάσεων που έχει λάβει το πρόβλημα της μη αναγνώρισης τίτλων σπουδών, τμήμα των οποίων έχει πραγματοποιηθεί στην ημεδαπή σε ιδιωτικό εκπαιδευτικό οργανισμό. Έτσι, τίθεται το ζήτημα της αναμόρφωσης του πλαισίου που διέπει την ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα μας, ώστε να επιλυθούν τα προβλήματα που στην πράξη έχουν δημιουργηθεί³⁷.

B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

1. Ο «τόπος» των σπουδών

Από την πάγια τακτική του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. σχετικά με την μη αναγνώριση τίτλων σπουδών, ένα μέρος των οποίων είχε διανυθεί σε Παράρτημα αλλοδαπού Πανεπιστημίου στην ημεδαπή, προέκυψε το πρόβλημα του διανυθέντος μέρους των σπουδών σε σχέση με τη συναφή αναγνώριση. Όπως προαναφέρθηκε το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. δεν αναγνώριζε τα έτη σπουδών που πραγματοποιήθηκαν από τον αιτούντα στην ημεδαπή και κατά συνέπεια δεν προέβαινε σε αναγνώριση του τίτλου.

Οι πρώτες προβληματικές αποφάσεις του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. σχετικά με την αναγνώριση ακαδημαϊκών τίτλων αφορούσαν την «ισοτιμία και αντιστοιχία» μεταπτυχιακών διπλωμάτων που είχαν αποκτηθεί από αλλοδαπά πανεπιστήμια, οι αιτούντες όμως είχαν προπτυχιακό τίτλο, τον οποίο δεν αναγνώριζε το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. λόγω του ότι δεν είχε χορηγηθεί από ομοταγές ίδρυμα και σύμφωνα με τις απαραίτητες προϋποθέσεις (ενδεικτ. Ολ ΣΤΕ 2274/1990)³⁸.

Στη συνέχεια, το ζήτημα επεκτάθηκε και στους προπτυχιακούς τίτλους σπουδών, οι οποίοι είχαν αποκτηθεί μετά από τμηματική φοίτηση στο αλλοδαπό ίδρυμα και στην ημεδαπή σε παράρτημα αυτού. Όπως ανωτέρω αναλύθηκε, το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α.

³⁷ Βλ. για το θέμα αυτό και κατωτέρω, Μέρος Τέταρτο, Ι.Β., σελ. 62

³⁸ Βλ. σχετικά Γεώργιος Τσιμέκας, «Αναγνώριση τίτλων σπουδών ης αλλοδαπής», ΤοΣ 1994, σελ. 845-847 (ειδ. σ. 846).

δεν προέβαινε στην αναγνώριση τέτοιων τίτλων, θεωρώντας ότι η αναγνώριση αυτή θα συνιστούσε έμμεση καταστρατήγηση του ελληνικού Συντάγματος σχετικά με την απαγόρευση ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Παρόλο που με τον νέο νόμο περί Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π., θα ήταν δυνατόν να επιλυθεί το ζήτημα που είχε ανακύψει και να δοθεί έτσι μία οριστική λύση, κάτι τέτοιο δεν επετεύχθη. Στον νέο νόμο αντιθέτως, κατά πρώτον περιλαμβάνεται ρητή διάταξη για την απαίτηση της πραγματοποίησης των σπουδών στο ομοταγές Πανεπιστήμιο, και κατά δεύτερον υπάρχει και η σαφής πλέον άρνηση του Οργανισμού να αναγνωρίζει τέτοια διπλώματα.

Ενόψει όλων αυτών, τίθενται ιδιαίτερα προβλήματα ιδίως σχετικά με το φαινόμενο των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών (ΕΕΣ) που λειτουργούν στη χώρα μας, καθώς και ειδικότερα σχετικά με εκείνα τα ΕΕΣ που έχουν συνάψει σύμβαση με ένα ίδρυμα της αλλοδαπής, ώστε τα πρώτα να παρέχουν εκπαίδευση στην ημεδαπή βάσει ενός προγράμματος σπουδών που εγκρίνεται και ελέγχεται από το αλλοδαπό ίδρυμα, και τελικά το τελευταίο να χορηγεί το σχετικό πτυχίο^{39 40}.

2. Επιπτώσεις σχετικά με την κατάληψη θέσεων Δημοσίου

Η ασαφής οριοθέτηση μεταξύ «επαγγελματικής» και «ακαδημαϊκής» αναγνώρισης των τίτλων σπουδών έχει δημιουργήσει τεράστια πρακτικά αλλά κυρίως νομικά προβλήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου η διάκριση αυτή βρίσκει εφαρμογή είναι η περίπτωση πρόσληψης / διορισμού μισθωτού στον δημόσιο τομέα (πχ. με τη διαδικασία του Α.Σ.Ε.Π.). Σύμφωνα με το νομοθετικό αυτό πλαίσιο, απαιτείται η αναγνώριση από τον ενδιαφερόμενο τόσο της «ισοτιμίας» όσο και της «αντιστοιχίας» του τίτλου από το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α, ήτοι σήμερα από τον Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π⁴¹. Με τον τρόπο αυτό αφενός, επεκτείνεται η αρμοδιότητα του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π και στους διορισμούς στο δημόσιο τομέα και αφετέρου εντάσσονται οι

³⁹ Πρόκειται όπως συνηθίζεται να λέγεται για το «εκπαιδευτικό franchising».

⁴⁰ Βλ. και κατωτέρω Μέρος Τρίτο, όπου αναλύεται το καθεστώς των ΕΕΣ, καθώς και ο τρόπος αντιμετώπισης των πτυχίων που χορηγούν.

⁴¹ Βλ. άρθρα 15 παρ. 1 και 18 παρ. 14 Ν. 2190/1994 σχετικά με τη «Σύσταση ανεξάρτητης αρχής για την επιλογή προσωπικού και ρύθμιση θεμάτων διοίκησης» (ΦΕΚ Α' 28).

διορισμοί αυτοί στο πεδίο της ακαδημαϊκής αναγνώρισης, και αποξενώνονται από το φυσικό τους χώρο της επαγγελματικής αναγνώρισης⁴².

Αξίζει βέβαια, να σημειωθεί ότι από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων έχουν ήδη καταβληθεί προσπάθειες για έμμεση εφαρμογή των νέων δεδομένων, δηλ. της αντιστοιχίας που θα πρέπει να έχει η αναγνώριση για ακαδημαϊκούς σκοπούς και η αναγνώριση για επαγγελματικούς σκοπούς. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα στον Τύπο⁴³ σε προκήρυξη υποβολής αιτήσεων προς αναπληρωτές εκπαιδευτικούς αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «στην περίπτωση που ο τίτλος του υποψηφίου έχει αποκτηθεί στην αλλοδαπή απαιτείται μόνον: α) Προκειμένου για πανεπιστημιακή εκπαίδευση, πράξη αναγνώρισης από τον ΔΟΑΤΑΠ για την ισοτιμία, αντιστοιχία του τίτλου και βαθμολογική αντιστοιχία αυτού ή πράξη αναγνώρισης επαγγελματικής ισοτιμίας από το Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικής Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης».

Παρόμοια βήματα προς την κατεύθυνση αυτή επιχειρήθηκαν και από τον νέο Υπαλληλικό Κώδικα του έτους 2007 (ΦΕΚ Α' 26). Ειδικότερα, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις, ορίζεται καταρχήν, ότι τυπικό προσόν διορισμού για τις θέσεις της κατηγορίας ΤΕ είναι το πτυχίο ή το δίπλωμα τμήματος ή σχολής τεχνολογικού τομέα ανώτατης εκπαίδευσης της ημεδαπής ή ισότιμο πτυχίο ή δίπλωμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής ή πτυχίο Κ.Α.Τ.Ε.Ε. ή ισότιμο πτυχίο ή δίπλωμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής (άρθρο 77 παρ. 3), για τις θέσεις της κατηγορίας ΠΕ απαιτείται πτυχίο ή δίπλωμα τμήματος ή σχολής πανεπιστημιακού τομέα ανώτατης εκπαίδευσης της ημεδαπής ή ισότιμο της αλλοδαπής (άρθρο 77 παρ. 4).

⁴² Ουσιαστικά τίθεται το ζήτημα της εφαρμογής ή μη των Οδηγιών, που αφορούν την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, στη Δημόσια Διοίκηση, γι' αυτό βλ. και σχετικά Ευτυχία Μουαμελετζή ο.π. (υποσ. 5), σελ. 1060. Βλ. επίσης και κατωτέρω, όπου αναλύεται η διάκριση της ακαδημαϊκής από την επαγγελματική αναγνώριση.

⁴³ Βλ. το άρθρο της Μάρνης Παπαματθαίου, «Επιάλτης η αναγνώριση των πτυχίων: ανέτοιμη να αντιμετωπίσει το θέμα η κυβέρνηση, που φοβάται τις αντιδράσεις φοιτητών και καθηγητών Πανεπιστημίου» (Το ΒΗΜΑ, 28/10/2007, Σελ. Α40).

Επομένως, παρατηρείται καταρχήν, ότι δεν απαιτείται η «αντιστοιχία», παρά μόνο η «ισοτιμία» του αλλοδαπού τίτλου, ενώ όπως περαιτέρω διευκρινίζεται, εφόσον πρόκειται για τις ως άνω θέσεις, ήτοι των κλάδων ή ειδικοτήτων ΠΕ ή ΤΕ, αυτές καλύπτονται και από κατόχους πτυχίων ή τίτλων τριτοβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που έχουν αποκτηθεί σε χώρες μέλη της Ε.Ε., στους οποίους έχει χορηγηθεί είτε πράξη αναγνώρισης επαγγελματικής ισοτιμίας από το Συμβούλιο Ισοτιμιών του π.δ. 165/2000 είτε απόφαση αναγνώρισης επαγγελματικής εκπαίδευσης από την αρμόδια αρχή του π.δ. 231/1998, όπως αυτά ισχύουν κάθε φορά (άρθρο 77 παρ. 6). Οι δε κάτοχοι των παραπάνω τίτλων κατατάσσονται σε κατηγορία εκπαίδευσης, όπως αυτή προσδιορίζεται, κάθε φορά, από τη σχετική πράξη αναγνώρισης επαγγελματικής ισοτιμίας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Κατά συνέπεια, οι πολύ πρόσφατες αυτές διατάξεις φαίνεται ότι κινούνται προς την κατεύθυνση της άμεσης συσχέτισεως των ακαδημαϊκών και επαγγελματικών τίτλων, ώστε να μην διαφοροποιείται τουλάχιστον ως προς το τυπικό προσόν, εάν ο υποψήφιος για την κατάληψη θέσεως Δημοσίου κατέχει τίτλο αναγνωρισμένο ως «ισότιμο» από τον Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π. ή από το Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικής Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΑΠΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

I. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ

A. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

1α. Ακαδημαϊκοί - Επαγγελματικοί τίτλοι

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι ο Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π. είναι ο αρμόδιος φορέας για την αναγνώριση των ακαδημαϊκών αλλοδαπών τίτλων σπουδών στη χώρα μας. Αυτόματα, διαφαίνεται ότι η αναγνώριση των τίτλων σπουδών για ακαδημαϊκούς σκοπούς διακρίνεται από την αναγνώριση για επαγγελματικούς σκοπούς. Η διάκριση αυτή διαμορφώθηκε από τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ)⁴⁴. Ουσιαστικά, το ΔΕΚ προέβη στην επικύρωση της διάκρισης αυτής επικαλούμενο τη νομοθεσία και την πρακτική των περισσότερων κρατών – μελών⁴⁵.

Ειδικότερα, έχει γίνει δεκτό ότι στόχος της ακαδημαϊκής αναγνώρισης είναι η συνέχιση των σπουδών του έχοντα τον τίτλο σε άλλο κράτος – μέλος από αυτό που αποκτήθηκε ο τίτλος, ενώ στόχος της αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων είναι η διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δηλ. σκοπός του είναι να επιτρέψει στον κάτοχο του διπλώματος να εργαστεί σε άλλο κράτος – μέλος από αυτό που του χορήγησε το σχετικό δίπλωμα. Η επαγγελματική αναγνώριση σχετίζεται συνεπώς με την αναγνώριση των απαιτούμενων προσόντων για την άσκηση ορισμένου επαγγέλματος στα κράτη – μέλη και διέπεται αναπόφευκτα από το Κοινοτικό Δίκαιο συνδεδεμένη άρρηκτα με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.

⁴⁴ Βλ. τη σχετική απόφαση ΔΕΚ 71/76, Thieffry/ Conseil de l' orde des avocats a la Cour de Paris (της 28.4.1977), Συλλογή Νομολογίας 1977/231, σκέψεις 20-22.

⁴⁵ Βλ. σχετικά Εντυχία, Μουαμελετζή «Η επίδραση του Κοινοτικού Δικαίου στην δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα», Μελέτες Διοικητικού Δικαίου 4, Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 183 επ.

Αντιθέτως, η αναγνώριση διπλωμάτων για ακαδημαϊκούς σκοπούς εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών – μελών. Κοινοτικοί κανόνες που να επιβάλλουν την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων δεν υφίστανται λόγω του ότι η οργάνωση του κάθε εκπαιδευτικού συστήματος ανήκει στην κυριαρχική αρμοδιότητα κάθε κράτους – μέλους⁴⁶.

1β. Εθνική και Κοινοτική αρμοδιότητα στον τομέα της εκπαίδευσης

Είναι δεδομένο ότι η εκπαιδευτική πολιτική κάθε κράτους και κατ' επέκταση η οργάνωση του εκπαιδευτικού του συστήματος, ανήκει κυριαρχικά στο ίδιο. Δεν μπορεί να μιλήσει κανείς για «κοινή εκπαιδευτική πολιτική» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποκτά, από την αρχή της ίδρυσής της έως σήμερα, ολοένα και περισσότερες αρμοδιότητες στον τομέα αυτό. Η αρμοδιότητα οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος δεν έχει μεν αφαιρεθεί από τα κράτη – μέλη, αλλά με τη συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπέστη μία ποιοτική αλλαγή.

Στην αρχική μορφή της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας δεν περιεχόταν καμία ρύθμιση σε σχέση με την εκπαίδευση ως σύνολο. Η διάταξη του άρθρου 128 που περιελήφθη αφορούσε την επαγγελματική εκπαίδευση, παρέχοντας στην Κοινότητα την αρμοδιότητα να θεσπίζει τις γενικές αρχές για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ενώ όμως, αρχικά η αρμοδιότητα της Κοινότητας στον τομέα αυτό διαφαινόταν αρκετά περιορισμένη, το ΔΕΚ έκρινε σε σχετική υπόθεση ότι *«κάθε μορφή εκπαίδευσης που προετοιμάζει για την απόκτηση τυπικού προσόντος για συγκεκριμένο επάγγελμα ή απασχόληση ή που παρέχει ιδιαίτερη ικανότητα για την άσκηση του εν λόγω επαγγέλματος ή της εν λόγω απασχόλησης περιλαμβάνεται στην επαγγελματική εκπαίδευση, ανεξαρτήτως της ηλικίας και του επιπέδου κατάρτισης των μαθητών ή των σπουδαστών, ακόμη και αν το πρόγραμμα διδασκαλίας περιλαμβάνει ένα τμήμα γενικής εκπαίδευσης»*⁴⁷. Υπό τον

⁴⁶ Βλ. σχετικά και την από 18.08.2005 Ανακοίνωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προς τα κράτη - μέλη σχετικά με την υπ' αριθμ. 1021/2003 αναφορά της Αλεξάνδρας Πενταράκη, που αφορούσε την αναγνώριση πανεπιστημιακών τίτλων στις αλλοδαπές στην Ελλάδα.

⁴⁷ ΔΕΚ 293/83 F. Gravier/ πόλεως της Λιέγης, Συλλογή Νομολογίας 1985/593, σκέψη 30.

ορισμό αυτό, κάθε μορφής εκπαίδευση, ακόμα και η πανεπιστημιακή, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως επαγγελματική⁴⁸. Περαιτέρω, το ΔΕΚ βέβαια, διευκρίνισε ότι η ως άνω διαπίστωση δεν αρκούσε για να χαρακτηριστούν τα πανεπιστήμια ως επαγγελματικές σχολές⁴⁹.

Ωστόσο, υπό το άρθρο 128 ΣυνθΕΟΚ, η Κοινότητα σε συνεργασία με τα κράτη – μέλη μπορούσε να λαμβάνει μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστεί η εφαρμογή της κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Τα μέτρα που είχαν ληφθεί αφορούσαν κυρίως μη δεσμευτικές πράξεις, συνήθως υπό τη μορφή ψηφισμάτων.

Ήδη, με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ οι κοινοτικές αρμοδιότητες επεκτάθηκαν στον ευρύτερο χώρο της γενικής εκπαίδευσης, παρέχοντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα στα κοινοτικά όργανα να «συμβάλλουν στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου» (άρθρο 149 παρ. 1 ΣυνθΕΚ)⁵⁰. Παραμένει βέβαια, στην κοινοτική αρμοδιότητα και η πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης (άρθρο 150 παρ. 1 ΣυνθΕΚ), και ως προς αυτήν η θέση της Κοινότητας εμφανίζεται πλέον πιο ενισχυμένη⁵¹. Πιο συγκεκριμένα, η Κοινότητα έχει αρμοδιότητα να εφαρμόζει πολιτική επαγγελματικής εκπαίδευσης, με συγκεκριμένους βέβαια στόχους, και όχι μόνο γενικές αρχές μίας κοινής πολιτικής⁵².

⁴⁸ Βλ. σχετικά και Δημήτριος Τσαούσης, «Η Ευρωπαϊκή Πρόκληση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση», Αθήνα, Gutenberg 1990, σελ. 47-49.

⁴⁹ ΔΕΚ 197/86 S.M. Brown/ Secretary of State of Scotland, Συλλογή Νομολογίας 1988/3237, σκέψη 12.

⁵⁰ Πλέον, η Κοινότητα μέσω των δράσεών της δύναται να συνδράμει στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης της παιδείας, μέσω ιδίως της εκμάθησης και της διάδοσης των γλωσσών των κρατών-μελών, να ευνοεί την κινητικότητα φοιτητών και εκπαιδευτικών, μεταξύ άλλων και μέσω της ακαδημαϊκής αναγνώρισης διπλωμάτων και περιόδων σπουδών, να προωθεί τη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, να αναπτύσσει την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών για τα κοινά προβλήματα των εκπαιδευτικών συστημάτων των κρατών – μελών, να ευνοεί την ανάπτυξη ανταλλαγών νέων, καθώς και οργανωτών κοινωνικομορφωτικών δραστηριοτήτων και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της εκπαίδευσης εξ αποστάσεως (άρθρο 149 παρ. 2 ΣυνθΕΚ).

⁵¹ Βλ. σχετικά και Ευτυχία Μουαμελετζή, ο.π. (υποσ. 45), σελ. 4, όπου παρατηρεί ότι : «Από την αρχική αναφορά της Συνθήκης ΕΟΚ στον περιορισμένο και ειδικό τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης καταλήξαμε σήμερα να συζητάμε για μία γενική εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας».

⁵² Ειδικότερα, η αρμοδιότητα αυτή έχει ως στόχο, μεταξύ άλλων, τη βελτίωση της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και της συνεχούς κατάρτισης, ώστε να διευκολύνεται η επαγγελματική ΠΜΣ «Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση»

Διευκρινίζεται πάντως ότι η συμβολή της Κοινότητας στον τομέα της παιδείας (με ήπια βέβαια κανονιστική ρύθμιση) πραγματοποιείται πάντα με στόχο την υποστήριξη και τη συμπλήρωση της δράσης των κρατών – μελών και σεβόμενη πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών – μελών ως προς το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία⁵³.

Περαιτέρω, η επιρροή του Κοινοτικού Δικαίου στον τομέα της παιδείας των κρατών – μελών προήλθε και μέσω της ευρύτερης ερμηνείας των διατάξεων, που ολόένα και επιχειρείται, σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Κοινότητας⁵⁴ (άρθρο 39 ΣυνθΕΚ) καθώς και την ελευθερία εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια άλλου κράτους – μέλους (άρθρο 43 ΣυνθΕΚ)⁵⁵.

2. Αναγνώριση επαγγελματικών δικαιωμάτων

Η αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των διπλωμάτων επιχειρήθηκε με διαφορετικά συστήματα στην Κοινότητα⁵⁶. Αρχικά, θεσπίστηκαν τομεακές

ένταξη και επανένταξη στην αγορά εργασίας, καθώς και τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην επαγγελματική εκπαίδευση και την ενίσχυση της κινητικότητας των εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων και ιδίως των νέων (άρθρο 150 παρ. 2 ΣυνθΕΚ). Βλ. σχετικά Δημοσθένης Λεντζής, «Η οδηγία 89/48/ΕΟΚ για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων και η προσπάθεια καταστρατήγησης της απαγόρευσης ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων», Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ, 22(2001), σελ. 169-186.

⁵³ Βλ. ο.π. (υποσ. 47), ΔΕΚ 293/83, και ΔΕΚ 242/87 Επιτροπή/Συμβουλίου (υπόθεση Erasmus), Συλλογή Νομολογίας 1989/1425.

⁵⁴ Βλ. σχετικά και Julian Lonbay, “Free Movement of persons, recognition of qualifications, and working conditions”, *International and Comparative Law Quaterly*, Vol 39/1990, σελ. 704-707.

⁵⁵ Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι η συμβολή της Κοινότητας στον τομέα της παιδείας διαφαίνεται και από το ότι μεταξύ των δράσεων της Κοινότητας για την υλοποίηση των στόχων που θέτει η Συνθήκη είναι και η προώθηση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης (άρθρο 3 παρ. 1 περ. ν΄ ΣυνθΕΚ), όπως και η συμβολή σε μία παιδεία και κατάρτιση υψηλού επιπέδου, καθώς και στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών – μελών (άρθρο 3 παρ. 1 περ. π΄ ΣυνθΕΚ).

⁵⁶ Αρχικά, για ορισμένα επαγγέλματα σχετικά με το εμπόριο, τη βιοτεχνία και τη βιομηχανία, για τα οποία δεν είναι πάντα απαραίτητη η κατοχή διπλώματος, εκδόθηκαν οδηγίες με μεταβατικά μέτρα, έως ότου αναγνωριστούν αμοιβαία τα σχετικά προσόντα. Οι οδηγίες αυτές καταργήθηκαν με την Οδηγία 99/42/ΕΚ, βλ. περισσότερα Δημοσθένης Λεντζής ο.π. (υποσ. 52), σελ. 176-177.

οδηγίες, ανά επαγγελματικό τομέα, εκ των οποίων η μία ρύθμιζε το ελάχιστο περιεχόμενο εκπαίδευσης που θα έπρεπε να έχει λάβει κάποιος, προκειμένου να ασκήσει το συγκεκριμένο επάγγελμα (οδηγία συντονισμού), και η άλλη περιελάμβανε τις σχετικές με τη διαδικασία της αναγνώρισης λεπτομέρειες (οδηγία αναγνώρισης)⁵⁷. Έτσι, ο κάτοχος διπλώματος που ανταποκρινόταν στην αναγκαία, σύμφωνα με την οδηγία, εκπαίδευση, μπορούσε αυτόματα να αναγνωρίσει τα επαγγελματικά δικαιώματα του διπλώματός του. Λόγω όμως, των πρακτικών δυσκολιών του συστήματος αυτού κυρίως ως προς τους αργούς ρυθμούς έκδοσης των οδηγιών, επιχειρήθηκε η υιοθέτηση ενός γενικού συστήματος αναγνώρισης των επαγγελματικών τίτλων.

Αρχικά εκδόθηκε η Οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1988⁵⁸ σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών και ουσιαστικά αναφερόταν στα πανεπιστημιακά διπλώματα⁵⁹, και εν συνεχεία η Οδηγία 92/51/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 1992⁶⁰ σχετικά με ένα δεύτερο γενικό σύστημα αναγνώρισης της επαγγελματικής εκπαίδευσης, το οποίο συμπληρώνει την οδηγία 89/48/ΕΟΚ, η οποία αφορούσε κατά βάση επαγγέλματα που απαιτούσαν εκπαίδευση χαμηλότερης βαθμίδας από την πανεπιστημιακή⁶¹.

⁵⁷ Συγκεκριμένα, οι οδηγίες αφορούσαν τα ιατρικά επαγγέλματα. Ειδικότερα, εκδόθηκαν : για τους νοσηλευτές Οδηγία 77/452/ΕΟΚ και 77/453/ΕΟΚ, για τους οδοντιάτρους Οδηγία 76/686/ΕΟΚ και 76/687/ΕΟΚ, για τους κτηνιάτρους Οδηγία 78/1026/ΕΟΚ και 78/1027/ΕΟΚ, για τις μαίες Οδηγία 80/154/ΕΟΚ και 80/155/ΕΟΚ, για τους φαρμακοποιούς Οδηγία 85/432/ΕΟΚ και 85/433/ΕΟΚ, για τους γιατρούς Οδηγία 93/16/ΕΟΚ. Για τους αρχιτέκτονες εκδόθηκε μία ενιαία οδηγία (85/384/ΕΟΚ) η οποία ταυτόχρονα εναρμόνιζε τα προγράμματα σπουδών και αναγνώριζε του τίτλους σπουδών. Βλ. σχετικά και J.- P Crayencour. «Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ελεύθερη κυκλοφορία των ελεύθερων επαγγελματιών: αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων», Βρυξέλλες, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1984, σελ. 95-106, καθώς και Dr Walter Obwexer, Dr. Mag. Esther Hapbacher Brezinka, "The Recognition of Diplomas within the Internal Market", The European Legal Forum 6-2000/01, σελ. 377-386 (ειδ. σ. 378).

⁵⁸ ΕΕ L 19 της 24.1.1989

⁵⁹ Η οδηγία αυτή εφαρμόζοταν πλέον σε όλα τα επαγγέλματα, εκτός εκείνων για τα οποία είχαν εκδοθεί ειδικές Οδηγίες.

⁶⁰ ΕΕ L 209 της 24.7.1992

⁶¹ Βλ σχετικά και το από 7.9.2001 πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη με θέμα «Επαγγελματικά δικαιώματα κατόχων τίτλων επαγγελματικής κατάρτισης χορηγηθέντων από κράτη – μέλη της ΠΜΣ "Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση"»

Και οι δύο ως άνω οδηγίες διαπνεόμενες από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, είχαν ως βασικό τους κανόνα ότι το κράτος – μέλος υποδοχής δεν μπορεί να απαγορεύσει στον κάτοχο πτυχίου του κράτους – μέλους προέλευσης να ασκήσει το επάγγελμά του στο κράτος αυτό. Ως συνέπεια, οι οδηγίες αυτές δεν προϋπέθεταν εναρμόνιση των κύκλων σπουδών, όπως οι τομεακές, αλλά μόνο εναρμόνιση των όρων και της διαδικασίας αμοιβαίας αναγνώρισης των διπλωμάτων. Εξάλλου, στο πνεύμα των Οδηγιών διαφαινόταν και η διαπίστωση ότι λόγω του ίδιου επιπέδου ανάπτυξης των κρατών – μελών, η εκπαίδευση που απαιτείτο σε κάποιο από αυτά για την άσκηση ορισμένου επαγγέλματος έπρεπε να είναι περίπου όμοια με εκείνη που απαιτείτο και στα υπόλοιπα για την άσκηση του ίδιου επαγγέλματος. Περιελάμβαναν δε, και αντισταθμιστικά μέτρα για την περίπτωση όπου υπήρχαν διαφορές στην εκπαίδευση που παρέχεται για το ίδιο επάγγελμα στο κράτος – μέλος υποδοχής από το κράτος προέλευσης.

Η οδηγία 89/48/ΕΟΚ περιελάμβανε ορισμούς εννοιών (δίπλωμα, κράτος – μέλος υποδοχής, νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα κλπ.) (άρθρο 1), ενώ ρητά προβλεπόταν ότι το κράτος – μέλος υποδοχής δεν μπορούσε να αρνηθεί σε υπήκοο άλλου κράτους – μέλους την πρόσβαση ή εξάσκηση επαγγέλματος, όταν αυτό ήταν κατοχυρωμένο στο κράτος – μέλος υποδοχής και του οποίου η άσκηση προϋπέθετε την κατοχή διπλώματος που ο υποψήφιος είχε αποκτήσει νόμιμα υπό τις ειδικότερες προϋποθέσεις της Οδηγίας αυτής (άρθρο 3)⁶². Περαιτέρω, η Οδηγία χορηγούσε και τη δυνατότητα στο κράτος – μέλος υποδοχής να κάνει χρήση των αντισταθμιστικών μέτρων, δηλ. να απαιτεί από τον αιτούντα την αναγνώριση να αποδεικνύει την επαγγελματική του πείρα, όταν η διάρκεια της εκπαίδευσης, ήταν κατά ένα χρόνο κατώτερη από την αντίστοιχη στο κράτος – μέλος υποδοχής, καθώς και να τον υποβάλλει σε πρακτική άσκηση προσαρμογής ή δοκιμασία επάρκειας, κυρίως όταν η εκπαίδευση που είχε λάβει ο αιτών αφορούσε σε τομείς ουσιωδώς διαφορετικούς από εκείνους που καλύπτονται από το δίπλωμα που απαιτείται στο κράτος – μέλος

Ευρωπαϊκή Ένωσης» που αφορούσε στην πρακτική του Συμβουλίου Επαγγελματικής Αναγνώρισης Τίτλων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΣΕΑΤΕΚ) ως προς τη συναφή αναγνώριση.

⁶² Βλ. σχετικά και Στέφανος Μουζουράκης, «Αναγνώριση επαγγελματικών τίτλων κατ' εφαρμογή της Οδηγίας ΕΟΚ 89/48 : Προβληματισμοί εν όψει και της σχετικής προσφοράς 1519/1999 αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας» ΔιΔικ 11/1999, σελ. 1075-1080.

υποδοχής (άρθρο 4)⁶³. Στο ίδιο ακριβώς πνεύμα βρισκόταν και η Οδηγία 92/51/ΕΟΚ, η οποία με αντίστοιχες διατάξεις καθιστούσε δυνατή την εφαρμογή της στην αναγνώριση διπλωμάτων μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μη πανεπιστημιακού επιπέδου ή σε μακράς ή βραχείας διάρκειας δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η οποία συμπληρωνόταν από επαγγελματική εκπαίδευση ή εξάσκηση του επαγγέλματος⁶⁴.

Ήδη, η πρόσφατη οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 2005⁶⁵ σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων εναρμονίζει, ενοποιεί και αντικαθιστά τις προγενέστερες Οδηγίες που αφορούσαν τόσο το γενικό σύστημα αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων (Οδηγία 89/48/ΕΟΚ και Οδηγία 92/51/ΕΟΚ), όσο και τις τομεακές οδηγίες, οι οποίες είχαν εκδοθεί ανά επαγγελματικό κλάδο⁶⁶.

Υπό τις ρυθμίσεις της Οδηγίας αυτής, τα κράτη – μέλη εξακολουθούν να διατηρούν το δικαίωμα να καθορίζουν το ελάχιστο επίπεδο των απαραίτητων προσόντων, προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα των παρεχόμενων επαγγελματικών υπηρεσιών στην επικράτειά τους, το οποίο είχαν και κατά το προϋφιστάμενο νομοθετικό καθεστώς (άρθρο 10 επ.). Επίσης, τα κράτη – μέλη εξακολουθούν να καθορίζουν τα επαγγελματικά προσόντα που απαιτούνται για την άσκηση επαγγελμάτων στην επικράτειά τους, καθώς και το περιεχόμενο και την οργάνωση των συστημάτων τους γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης (άρθρο 15 παρ. 4). Επιπροσθέτως, και υπό τις νέες ρυθμίσεις έχουν διατηρηθεί τα

⁶³ Η οδηγία 89/48/ΕΟΚ μεταφέρθηκε στο εσωτερικό μας δίκαιο με το πδ. 165/2000, αφού η χώρα μας είχε καταδικαστεί από το ΔΕΚ με την απόφαση 365/93 Επιτροπή κατά Ελλάδα, διότι έως το έτος 1993 είχε μεταφέρει την Οδηγία μόνο για τα επαγγέλματα του τομέα της υγείας (Υπ. Απ. Α4/4122 της 24.7.1992), τους δικηγόρους (π.δ. 52/1993, ΦΕΚ Α' 20), και τους ορκωτούς λογιστές (π.δ. 121/1993, ΦΕΚ Α' 53).

⁶⁴ Βλ. σχετικά με την άμεση εφαρμογή των άρθρων 3, 4 και 6 της Οδηγίας 89/48/ΕΟΚ, Βασίλης Χατζόπουλος, «Αναγνώριση της επαγγελματικής ισοτιμίας των πτυχιούχων εξωτερικού : Διάλογοι μεταξύ ΣτΕ και ΔΕΚ σχετικά με την άμεση εφαρμογή των γενικών συστημάτων αναγνώρισης», ΝοΒ 2005, σελ. 237-250.

⁶⁵ ΕΕ L 255 της 30.9.2005

⁶⁶ Σύμφωνα με τη σκέψη 14 του προοιμίου της Οδηγίας «Ο μηχανισμός αναγνώρισης που καθιερώθηκε με τις οδηγίες 89/48/ΕΟΚ και 92/51/ΕΟΚ παραμένει αμετάβλητος».

αντισταθμιστικά μέτρα (άρθρο 14), ενώ καθορίζεται ενιαία διαδικασία αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων (άρθρο 51)⁶⁷.

Δύο είναι οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να παρέχουν στον κάτοχό τους τη δυνατότητα ελεύθερης άσκησης του επαγγέλματος : α. οι τίτλοι εκπαίδευσης να έχουν χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους – μέλους, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους και β. να βεβαιώνουν συγκεκριμένο επίπεδο επαγγελματικών προσόντων (άρθρο 13). Ρητά ωστόσο, καθορίζεται ότι εξομοιώνεται προς τέτοιο «τίτλο εκπαίδευσης» και κάθε τίτλος ή σύνολο τίτλων που χορηγήθηκε από αρμόδια αρχή κράτους – μέλους, εφόσον πιστοποιεί την επιτυχή ολοκλήρωση εκπαίδευσης εντός της Κοινότητας και έχει αναγνωριστεί από το εν λόγω κράτος ως ισοδύναμου επιπέδου (άρθρο 12).

Περαιτέρω, στο άρθρο 50 παρ. 3 της Οδηγίας ορίζεται ότι «*Σε περιπτώσεις δικαιολογημένων αμφιβολιών εφόσον έχουν εκδοθεί τίτλοι εκπαίδευσης, από αρμόδια αρχή κράτους – μέλους και περιλαμβάνουν την εκπαίδευση που έχει αποκτηθεί εν μέρει ή εξ ολοκλήρου σε εκπαιδευτικό ίδρυμα που εδρεύει νόμιμα στην επικράτεια άλλου κράτους – μέλους, το κράτος – μέλος υποδοχής έχει το δικαίωμα να επαληθεύει με τον αρμόδιο φορέα στο κράτος – μέλος καταγωγής του τίτλου: α. κατά πόσον η εκπαίδευση στο ίδρυμα που παρέσχε την κατάρτιση έχει πιστοποιηθεί επισήμως από το εκπαιδευτικό ίδρυμα που βρίσκεται στο κράτος – μέλος καταγωγής του τίτλου, β. κατά πόσον οι τίτλοι εκπαίδευσης που έχουν εκδοθεί είναι οι ίδιοι με εκείνους που θα είχαν χορηγηθεί εάν η εκπαίδευση είχε πραγματοποιηθεί εξ ολοκλήρου στο κράτος – μέλος καταγωγής του τίτλου και γ. κατά πόσον οι τίτλοι εκπαίδευσης προσδίδουν τα ίδια επαγγελματικά δικαιώματα στην επικράτεια του κράτους – μέλους που χορήγησε τον τίτλο*».

Η διάταξη αυτή έχει θεωρηθεί ότι «ανοίγει» πλέον το δρόμο⁶⁸ για την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών που

⁶⁷ Προβλέπονται δε ειδικότερες ρυθμίσεις για την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων των επαγγελματιών του γιατρού, του νοσοκόμου γενικής περίθαλψης, του κτηνίατρο, της μαίας, του φαρμακοποιού, καθορίζοντας ρητά το επίπεδο εκπαίδευσης, τα κεκτημένα δικαιώματα για κάθε επάγγελμα κλπ. (άρθρο 24 επ.).

λειτουργούν στη χώρα μας, αφού το κράτος – μέλος υποδοχής δεν έχει πλέον τη δυνατότητα να ελέγχει τον τόπο πραγματοποίησης των σπουδών και να απαιτεί να συμπίπτει αυτός εξ ολοκλήρου με τον τόπο λειτουργίας του ομοταγούς πανεπιστημίου της αλλοδαπής, το οποίο και τελικά χορήγησε το σχετικό δίπλωμα⁶⁹.

B. ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

1α. Τα κοινοτικά προγράμματα

Όπως έχει χαρακτηριστικά γραφεί: *«Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αποτέλεσαν τον τρόπο με τον οποίο εκφράστηκε η προσθήκη της ευρωπαϊκής διάστασης στην εθνική εκπαίδευση»*⁷⁰.

Η ευρωπαϊκή πολιτική στον τομέα της εκπαίδευσης παρόλο που, όπως προαναφέρθηκε, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «κοινή», έχει οδηγήσει στη θέσπιση πολλών κοινοτικών προγραμμάτων σεβόμενη πάντα την κυριαρχική αρμοδιότητα των κρατών – μελών σχετικά με την οργάνωση του εκπαιδευτικού τους συστήματος.

Ειδικότερα, αρχικά θεσπίστηκαν τα προγράμματα: COMMET, ERASMUS και TEMPUS σχετικά με τις ανταλλαγές σπουδαστών, ARION και «Νεολαία για την Ευρώπη», σχετικά με τις εκπαιδευτικές επισκέψεις, SCIENCE σχετικά με τις ανταλλαγές ερευνητών, CEDEFOP, «Ανταλλαγές νέων εργαζομένων», IRIS, FORCE σχετικά με τη συνεχή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, PETRA σχετικά με την επαγγελματική αποκατάσταση και προσανατολισμό των νέων, EUROTECNET, DELTA σχετικά με τις νέες τεχνολογίες και LINGUA σχετικά με τις ξένες γλώσσες.

⁶⁸ Βλ. σχετικά και το άρθρο του Ενιαίου Συλλόγου Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, «ΚΟΛΕΓΙΑ : Ανοίγει ο δρόμος για την αναγνώριση των πτυχίων», Ελευθεροτυπία (16.5.2006).

⁶⁹ Βλ. σχετικά Χαράλαμπος Ανθόπουλος, «Τα μη κρατικά πανεπιστήμια και η δημόσια φύση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης», ΕφημΔΔ- 4/2006, σελ. 423-434 (ειδ. σ. 430), όπου αναφέρει ότι έχει ήδη ασκηθεί από τον Δικηγορικό Σύλλογο Ιωαννίνων προσφυγή ενώπιον του ΔΕΚ για ακύρωση της Οδηγίας 2005/36.

⁷⁰ Βλ. Ευτυχία Μουαμελετζή, ο.π. (υποσ. 45), σελ. 219.

Περαιτέρω, υιοθετήθηκαν και άλλα νέα προγράμματα, και συγκεκριμένα το πρόγραμμα LEONARDO DA VINCI σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση, και το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Τα τελευταία αυτά προγράμματα συγκέντρωσαν όλα τα προηγούμενα και τα έθεσαν σε νέες βάσεις καλύπτοντας έτσι ένα ευρύτερο φάσμα δράσεων από τη σχολική έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση⁷¹.

Με τις δράσεις αυτές η Κοινότητα έθεσε νέες προϋποθέσεις για περαιτέρω εξελίξεις στον ευαίσθητο τομέα της παιδείας. Τα προγράμματα αυτά ήταν η απαρχή μίας συνεργασίας των κρατών – μελών, τόσο μεταξύ τους, όσο και με την ίδια την Κοινότητα, ώστε να διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες για να μπορούμε να μιλάμε τόσο για μία «κοινή εκπαιδευτική πολιτική», όσο και για μία ουσιαστική συνεργασία στον χώρο της παιδείας, τα ωφέληματα της οποίας θα απολαμβάνουν ευθέως οι πολίτες της «Ενωμένης Ευρώπης».

1β. Το πρόγραμμα ERASMUS

Το σημαντικότερο κοινοτικό πρόγραμμα είναι το «ΣΩΚΡΑΤΗΣ»⁷², του οποίου η δράση που αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι το «ERASMUS»⁷³. Αυτό απευθύνεται στα προπτυχιακά και μεταπτυχιακά επίπεδα, τόσο στους σπουδαστές όσο και στους διδάσκοντες και έχει στόχο να ενθαρρύνει την κινητικότητα και να συνδράμει στην εκμάθηση γλωσσών⁷⁴.

Το πρόγραμμα «ERASMUS»⁷⁵ θεσπίστηκε τον Ιούνιο του έτους 1987⁷⁶. Αφορά στην εγκατάσταση και εφαρμογή ενός συστήματος μεταξύ των πανεπιστημίων με

⁷¹ Βλ. περισσότερα, Ευτυχία Μουαμελετζή, ο.π. (υποσ. 45), σελ. 220-222, και Νίκος Μούσης, «Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005, σελ. 246-252.

⁷² Βλ. περισσότερα, Jean Gordon, “The Internationalisation of Education – Schools in Europe and the SOCRATES Programme”, European Journal of Education, Vol. 36, No 4, 2001, σελ. 407-419.

⁷³ Ειδικότερα, το πρόγραμμα «ΣΩΚΡΑΤΗΣ» εφαρμόζεται μέσω μερικότερων δράσεων: το COMENIUS που αφορά στην προσχολική, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το ERASMUS που αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το GRUNDTVING που αφορά στην εκπαίδευση ενηλίκων και συμπληρώνει τα δύο προηγούμενα, το LINGUA σχετικά με την εκμάθηση ξένων γλωσσών κ.α.

⁷⁴ Βλ. σχετικά Βασίλειος Σκουρής, ο.π. (υποσ. 12), σελ. 311-315.

⁷⁵ Ο όρος “ERASMUS” σημαίνει “European Community Action Scheme for the Mobility of University Students”.

χρηματοδότηση των φοιτητών ώστε να διανύουν μία περίοδο της φοίτησής τους σε πανεπιστήμιο άλλου κράτους – μέλους. Στους σκοπούς του προγράμματος εντάσσεται η απόκτηση προσόντων, τα οποία θα βοηθήσουν τους φοιτητές ώστε να ανταποκριθούν ικανοποιητικότερα στις σημερινές συνθήκες της οικονομίας και αγοράς, η προώθηση της ευρείας και εντατικής συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων όλων των κρατών – μελών, η αξιοποίηση του πνευματικού δυναμικού των πανεπιστημίων της Κοινότητας, μέσω της κινητικότητας των διδασκόντων, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και με απώτερο στόχο να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα της Κοινότητας στην παγκόσμια αγορά, καθώς και η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ πολιτών διαφόρων κρατών – μελών, ώστε να παγιωθεί η ιδέα της Ευρώπης των Πολιτών (άρθρο 2 της απόφασης 87/327/ΕΟΚ).

Αρχικά, δεν συμμετείχαν πολλά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα στο πρόγραμμα, αλλά σιγά – σιγά και καθώς αυτό έγινε ευρύτερα γνωστό, όλο και περισσότερα λάμβαναν μέρος, επισημαίνοντας ότι το πρόγραμμα συνδράμει στην αναβάθμιση της εικόνας τους σε παγκόσμιο επίπεδο, στην βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας που προσέφεραν, καθώς και στην βελτίωση του επιπέδου των γνώσεων και των δυνατοτήτων των φοιτητών⁷⁷.

Το πρόγραμμα δεν επιφέρει άμεσες αλλαγές στις εθνικές ρυθμίσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Είναι ένα χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα που απευθύνεται στα πανεπιστήμια αλλά με το υποχρεωτικό στοιχείο για τα κράτη – μέλη να μην εμποδίζουν τα πανεπιστήμια να λάβουν μέρος στο πρόγραμμα τηρώντας τους κανόνες. Και ένας από τους βασικούς κανόνες είναι η υποχρεωτική αναγνώριση των περιόδων σπουδών που διανύθηκαν στο αλλοδαπό πανεπιστήμιο. Επομένως, η επιρροή του προγράμματος στην αναγνώριση των τίτλων σπουδών δεν είναι μεν άμεση, αλλά σίγουρα καθίσταται έμμεση, αφού ενθαρρύνεται η αμοιβαία αναγνώριση

⁷⁶ Απόφαση 87/327/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15 Ιουνίου 1987 για τη θέσπιση του κοινοτικού προγράμματος δράσης σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών, και τροποποίηση με την απόφαση 89/663/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 14 Δεκεμβρίου 1989.

⁷⁷ Βλ. Friedhelm Maiworm, “ERASMUS: continuity and change in the 1990s”, *European Journal of Education*, Vol. 36, No 4, 2001, σελ. 459-472.

ακαδημαϊκών προσόντων που αποκτώνται στο ξένο ίδρυμα,, έστω και για την φοίτηση μικρού χρονικού διαστήματος⁷⁸.

Σημαντική απόρροια της ύπαρξης του προγράμματος αυτού αποτελεί επίσης και η επιδίωξη των κρατών – μελών, ειδικότερα των μικρότερων, να προσφέρουν ολοένα και περισσότερα προγράμματα σπουδών σε ξένες γλώσσες, ώστε να προσελκύουν αλλοδαπούς σπουδαστές, αλλά παράλληλα να βελτιώνουν και την εθνική τους πολιτική στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

2. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης

Τα τελευταία χρόνια προετοιμάζεται η διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (ΕΧΑΕ). Στόχος του είναι η ολοένα και μεγαλύτερη απόδοση των συμμετεχόντων στη διαδικασία αυτή, με απώτερο αποτέλεσμα την αναβάθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης στο σύνολό της. Αυτό που θα πρέπει καταρχήν να διευκρινιστεί είναι ότι η πρωτοβουλία αυτή δεν ανήκει αποκλειστικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά σ' αυτήν συμμετέχουν κρατικοί και μη φορείς, πανεπιστήμια και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως ισότιμο μέλος με όλα τα υπόλοιπα. Η διαμόρφωση και η ανάπτυξη δηλ. του χώρου αυτού βαίνει πέρα και πάνω από το κλασικό ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί τόσο η σύγκλιση όσο και η απόκλιση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης με το Συμβούλιο της Ευρώπης, αφού αφενός τα κράτη που συμμετέχουν στον ΕΧΑΕ είναι ως επί το πλείστον κοινά με τα αντίστοιχα του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά αφετέρου ο ΕΧΑΕ τείνει να διαμορφωθεί με τέτοια ταχύτητα που δεν προσιδίαζε στην περίπτωση του Συμβουλίου της Ευρώπης, αφού ουσιαστικά εκεί επρόκειτο για έναν κλασικό διακυβερνητικό διεθνή οργανισμό⁷⁹.

⁷⁸ Βλ. σχετικά Bruno De Witte, «The Influence of European Community Law on National Systems of Higher Education», σε Jacques Pertek, «General recognition of diplomas and free movement of professionals», Maastricht, The Netherlands: European Institute of public Administration, 1992, σελ. 83-85.

⁷⁹ Βλ. αναλυτικά Πηνελόπη Φουντεδάκη, «Τα ελληνικά πανεπιστήμια στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης: Η πορεία Μπολόνια – Μπέργκεν», ΔτΑ 31/2006, σελ. 921-947 (ειδ. σ. 930), ΠΜΣ «Δίκαιο και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση»

Ειδικότερα, η απαρχή για την δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης τέθηκε στη συνάντηση των Υπουργών Παιδείας της Γαλλίας, της Γερμανίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιταλίας στην Σορβόννη (Μάιος 1998). Στη συνάντηση αυτή καταγράφηκαν ορισμένοι βασικοί στόχοι, οι οποίοι εμπλουτισμένοι και επεξεργασμένοι αποτέλεσαν τις έξι δράσεις που καταγράφηκαν στη Διακήρυξη της Μπολώνια (Ιούλιος 1999), όπου συναντήθηκαν οι Υπουργοί Παιδείας 29 ευρωπαϊκών χωρών, όχι μόνο κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι δράσεις αυτές συνοπτικά ήταν: 1. η υιοθέτηση ενός συστήματος τίτλων σπουδών, εύκολα αναγνωρίσιμων και συγκρίσιμων, 2. η υιοθέτηση ενός συστήματος σπουδών στηριζόμενο σε δύο κύκλους σπουδών, έναν προπτυχιακό, τουλάχιστον τριετή, και έναν μεταπτυχιακό, 3. η καθιέρωση ενός κοινού συστήματος διδακτικών μονάδων, ανάλογου με το εφαρμοζόμενο Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων, 4. η προώθηση της κινητικότητας φοιτητών, διδασκόντων, ερευνητών και διοικητικού προσωπικού, 5. η ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας για τη διασφάλιση της ποιότητας της ανάπτυξης συγκρίσιμων στοιχείων και μεθόδων, και 6. η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής διάστασης στην ανώτατη εκπαίδευση, όσον αφορά ιδίως στα προγράμματα σπουδών, στη συνεργασία, στην κινητικότητα, στην κατάρτιση και έρευνα⁸⁰.

Στη συνέχεια ακολούθησαν η σύνοδος της Πράγας (Μάιος 2001), η σύνοδος του Βερολίνου (Σεπτέμβριος 2003), και η σύνοδος Μπέργκεν (Μάιος 2005), όπου σε καθεμία από αυτές εξεταζόταν η πορεία προς τη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και τίθεντο και νέες δράσεις⁸¹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πορεία προς τη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης δεν συνοδεύεται από νομικές δεσμεύσεις των

όπου παρατηρείται ότι «... οι χώρες που ανήκουν στο σύστημα των δικαιωμάτων βάσει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου μπορούν να επικοινωνήσουν και με άλλο τρόπο, σε βάση και με εντελώς διαφορετικό μηχανισμό, με επίκεντρο το δικαίωμα της παιδείας και της οργάνωσης του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης».

⁸⁰ Βλ. σχετικά Guy Neave, “The Bologna Declaration : Some of the Historic Dilemmas Posed by the Reconstruction of the Community in Europe’s Systems of Higher Education”, Educational Policy, Vol 17, No 1, 2003, p. 141-164.

⁸¹ Βλ. περισσότερο, ο.π. (υποσ. 79), Πηνελόπη Φουντεδάκη, σελ. 927-929.

συμμετεχόντων, όπως συμβαίνει στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρόλα αυτά όμως αναδεικνύεται ολοένα και περισσότερο η ουσιαστική επιδίωξη των συμμετεχόντων μερών να προχωρήσουν στην υλοποίηση του χώρου αυτού μέσω της δικής τους αυτοδέσμευσης, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί⁸².

II. ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ

A. ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΜΕ ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. Γενικά

Από τα συστήματα αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων προκύπτει ότι παρόλο που η εθνική αρμοδιότητα για την οργάνωση και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού συστήματος διατηρείται, στην πράξη δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για πλήρη διαχωρισμό της αμοιβαίας αναγνώρισης των διπλωμάτων από ένα ελάχιστο όριο εναρμόνισης των εκπαιδευτικών συστημάτων. Ακριβώς λόγω της συνεργασίας των κρατών – μελών που επιχειρείται στον τομέα αυτό, οδηγούμαστε σε μία ουσιαστική εναρμόνιση και εξίσωση των προγραμμάτων σπουδών. Κατά συνέπεια, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η διάκριση ακαδημαϊκής από την επαγγελματική αναγνώριση μοιάζει μάλλον «τεχνική», και μέσω αυτής τα κράτη – μέλη κατόρθωσαν να διατηρήσουν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων⁸³.

Θεωρείται δεδομένο ότι η ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών ανήκει στην κυριαρχική αρμοδιότητα των κρατών – μελών. Όμως, σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η αρμοδιότητα αυτή θα πρέπει να ασκείται σε αρμονία με το Κοινοτικό Δίκαιο, και κατά συνέπεια τα κράτη – μέλη, κατά τη θέσπιση αλλά και την

⁸² Βλ. σχετικά Γιώργος Σταμέλος, Αντρέας Βασιλόπουλος, «Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική – συγκρότηση, θεματολογία, μεθοδολογία υλοποίησης, επιδράσεις στην Ελληνική εκπαίδευση και κατάρτιση», Αθήνα, Μεταίχμιο 2004, σελ. 70-93.

⁸³ Βλ. ο.π. (υποσ. 45) Ευτυχία Μουαμελετζή, σελ. 204, όπου αναφέρει το υπόμνημα της Επιτροπής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση [COM (93) 457 τελικό, Βρυξέλλες, 29.9.1993], κατά το οποίο υπογραμμίζεται η άμεση σχέση των δύο ειδών αναγνώρισης και τονίζεται ότι η ακαδημαϊκή αναγνώριση των ολοκληρωμένων σπουδών αποτελεί αναγκαία υποστήριξη για την κινητικότητα των ατόμων και την επαγγελματική τους ανέλιξη.

τήρηση των σχετικών κανόνων που αφορούν στην αναγνώριση των διπλωμάτων για ακαδημαϊκούς σκοπούς, θα πρέπει να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες που αναγνωρίζονται στα άτομα από το Κοινοτικό Δίκαιο. Ειδικότερα, βασικές αρχές από τις οποίες διαπνέεται το Κοινοτικό Δίκαιο είναι η απαγόρευση των διακρίσεων και η εξάλειψη εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και υπηρεσιών (άρθρο 3 ΣυνθΕΚ).

Έχει ειδικότερα υποστηριχθεί ότι το κράτος – μέλος υποδοχής δεν θα πρέπει να αρνείται την ακαδημαϊκή αναγνώριση ενός τίτλου σπουδών, του οποίου τα επαγγελματικά δικαιώματα έχουν αναγνωριστεί από το κράτος – μέλος καταγωγής του τίτλου, με συνέπεια ο κάτοχος του διπλώματος να μπορεί να ασκεί στο κράτος – μέλος υποδοχής το επάγγελμα αυτό. Εξάλλου, αν η ακαδημαϊκή αναγνώριση έχει ζητηθεί προκειμένου να ασκηθεί το εν λόγω επάγγελμα, το κράτος – μέλος δεν μπορεί να αρνηθεί ούτε την επαγγελματική αναγνώριση, η οποία είναι εξάλλου εφικτή μέσω του Κοινοτικού Δικαίου.

Κατά συνέπεια, παρόλο που οι κανόνες ακαδημαϊκής αναγνώρισης υπάγονται στη δικαιοδοσία των κρατών – μελών, είναι δυνατόν υπό ορισμένες προϋποθέσεις να συσχετιστούν με τους κανόνες της επαγγελματικής αναγνώρισης⁸⁴.

2. Η νομολογία του ΔΕΚ

Ως προς τη συσχέτιση αυτή, πολύ χαρακτηριστική είναι και η απόφαση 153/02 (13.11.2003) του ΔΕΚ στην υπόθεση *Valentina Neri* κατά *European School of Economics (ESE)*, στην οποία το Δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα που του έθεσε ο Ειρηνοδίκης της Γένοβας. Στην υπόθεση αυτή η *Valentina Neri*, η οποία ήταν ιταλίδα υπήκοος, εγγράφηκε στο βρετανικό πανεπιστήμιο *NTU* προκειμένου να αποκτήσει μετά την περάτωση των σπουδών πτυχίο πολιτικών επιστημών και διεθνούς δικαίου. Λόγω του ότι το βρετανικό αυτό πανεπιστήμιο, το οποίο και τελικώς θα χορηγούσε το πτυχίο, της παρείχε τη δυνατότητα να παρακολουθήσει ένα μέρος των μαθημάτων του προγράμματος σπουδών στην Ιταλία σε συνεργαζόμενο εκπαιδευτικό ίδρυμα, η *Neri* προκατέβαλε τα δίδακτρα του πρώτου έτους φοίτησης. Όμως, κατόπιν πληροφορήθηκε ότι το πτυχίο που θα

⁸⁴ Βλ. ο.π. (υποσ. 57), Dr *Walter Obwexer*, Dr. Mag. *Esther Happacher Brezinka*, σελ. 385-386.

αποκτούσε δεν θα αναγνωριζόταν στην Ιταλία, λόγω ακριβώς του ότι μέρος των σπουδών της θα πραγματοποιούνταν εκεί και κατά την ιταλική νομοθεσία, τέτοιου είδους διπλώματα σπουδών δεν αναγνωρίζονταν. Για το λόγο αυτό η Νερί προσέφυγε στο δικαστήριο αιτούμενη την επιστροφή των διδάκτρων και αυτό με τη σειρά του θεωρώντας ότι το εθνικό δίκαιο και η συναφής διοικητική πρακτική έθετε ζητήματα συμφωνίας προς το Κοινοτικό Δίκαιο, απέστειλε ορισμένα ερωτήματα στο ΔΕΚ. Το ζήτημα που κυρίως τέθηκε ήταν αυτό της ελεύθερης εγκατάστασης εκπαιδευτικού ιδρύματος στην Ιταλία, στο οποίο πραγματοποιούνταν οι σπουδές μετά από συμφωνία με το αλλοδαπό ίδρυμα, και το δίπλωμα που χορηγούσε το αλλοδαπό πανεπιστήμιο δεν αναγνωριζόταν από την ιταλική κυβέρνηση. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «..το άρθρο 43 ΕΚ απαγορεύει μία τέτοια διοικητική πρακτική, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία τα πανεπιστημιακά διπλώματα τα οποία χορηγούνται από πανεπιστήμιο κράτους – μέλους δεν μπορούν να αναγνωριστούν σε άλλο κράτος – μέλος όταν τα προπαρασκευαστικά μαθήματα για τα ως άνω διπλώματα έχουν παρασχεθεί στο τελευταίο κράτος – μέλος από άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα βάσει συμφωνίας η οποία συνήφθη μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων.» (σκέψη 51).

Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί ότι με την απόφαση αυτή το ΔΕΚ φαίνεται να αποκλίνει από την πάγια έως τότε νομολογία του σχετικά με τη διάκριση της ακαδημαϊκής από την επαγγελματική αναγνώριση⁸⁵, αφού δεν προβαίνει πλέον ρητώς σε τέτοια διάκριση, αλλά αντίθετα αναφέρεται εν γένει στην αναγνώριση των τίτλων σπουδών⁸⁶. Ειδικότερα, όπως έχει υποστηριχθεί, η άρνηση του ΔΟΑΤΑΠ να αναγνωρίζει τα διπλώματα για ακαδημαϊκούς σκοπούς, ως ζήτημα που εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της χώρας μας (149 ΣυνθΕΚ), δεν μπορεί να θεωρηθεί νομικά ορθή. Και αυτό, διότι ναι μεν η Κοινότητα δεν παρεμβαίνει στον τρόπο οργάνωσης της παροχής εκπαίδευσης στο εσωτερικό των κρατών – μελών, αλλά «ο

⁸⁵ Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι και η απόφαση του ΠΕΚ 16/90 στην υπόθεση Παναγιωτοπούλου κατά Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, όπου έκρινε μεταξύ άλλων ότι «Εφόσον εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών η οργάνωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που παρέχεται επί του εδάφους τους, τα κοινοτικά όργανα οφείλουν, δεδομένου ότι υπέχουν υποχρέωση ειλικρινούς συνεργασίας με τα κράτη μέλη, να σέβονται τους κανόνες τους οποίους θεσπίζουν τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Αυτό ισχύει ιδίως όταν πρόκειται για διατάξεις συνταγματικού δικαίου» (σκέψη 51).

⁸⁶ Βλ. ο.π. (υποσ. 69), Χαράλαμπος Ανθόπουλος, σελ. 431.

κοινοτικός υπήκοος που έχει ολοκληρώσει τη φοίτησή του στο πλαίσιο του συστήματος αυτού και κατέχει δίπλωμα χορηγηθέν από κράτος – μέλος αντιμετωπίζεται, σε ένα εντελώς διαφορετικό πλαίσιο, και δη ως εν δυνάμει εργαζόμενος, επαγγελματίας ή πάροχος υπηρεσίας στο κοινοτικό έδαφος. Είναι δηλ. το «προϊόν» της εκπαίδευσης που έχει οργανώσει και παράσχει το κράτος – μέλος, και ως τέτοιο εντάσσεται στο πεδίο των κοινοτικών κανόνων ελεύθερης κυκλοφορίας. Έτσι, η αναγνώριση των διπλωμάτων δεν εντάσσεται θεματικά στην οργάνωση της εκπαίδευσης σε κάθε κράτος – μέλος, αλλά βαίνει πέραν αυτής, αφού είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας»⁸⁷. Κατά συνέπεια, οι οδηγίες που αφορούν την επαγγελματική αναγνώριση επιβάλλουν στα κράτη – μέλη την υποχρέωση της αμοιβαίας αναγνώρισης σε σχέση με το «τελικό προϊόν» της εκπαίδευσης αυτής, εφόσον πληρούνται ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις. Έτσι, κάθε κράτος – μέλος υποχρεούται να σέβεται το κεκτημένο σε άλλο κράτος – μέλος, αφού περαιτέρω οι μορφές και η οργάνωση της εκπαίδευσης που σε κάθε κράτος – μέλος εξασφαλίζουν τα αναγκαία προσόντα για την άσκηση ενός επαγγέλματος απολαύουν του τεκμηρίου ότι είναι συγκρίσιμες προς εκείνες των άλλων κρατών μελών. Εξάλλου, τα κράτη θα μπορούσαν να επιβάλλουν τα αντισταθμιστικά μέτρα που προβλέπουν οι οδηγίες για την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων, ώστε να αντιμετωπίζονται ενδεχόμενοι κίνδυνοι που προκύπτουν από τις διαφορές στην παρεχόμενη εκπαίδευση.

Περαιτέρω, στην απόφαση Neri το Δικαστήριο, εκτός από το ζήτημα σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης που αντιμετώπισε, τόνισε ότι η αυτόματη απόρριψη των διπλωμάτων που χορηγούνται υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης αυτής, συνιστά μη ανεκτό περιορισμό του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας, καθώς δεν ικανοποιεί την αρχή της αναλογικότητας. Επομένως, λόγω του ότι ο a priori αποκλεισμός κάθε δυνατότητας αναγνώρισης των διπλωμάτων αυτών δεν μπορεί να γίνει δεκτός, το κράτος – μέλος υποδοχής πρέπει να οργανώνει διαδικασίες ελέγχου από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, και κάθε κρίση περί αναγνωρίσεως να γίνεται σε ατομική βάση, μετά

⁸⁷ Βλ. Ρεβέκκα – Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, «Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Valentina Neri της 13^{ης} Νοεμβρίου 2003 (Υπόθεση C-153/02), Εφαρμογές I/2004, σελ. 31-48 (ειδ. σ. 45), όπου διατυπώνεται η άποψη της συγγραφέως.

από την αξιολόγηση του περιεχόμενου της εκπαίδευσης, βάση της οποίας χορηγήθηκε ο τίτλος σπουδών⁸⁸.

Εξάλλου, τόσο οι οδηγίες περί αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων τίτλων σπουδών πανεπιστημιακής εκπαίδευσης παρέχοντας τη δυνατότητα στο κράτος – μέλος υποδοχής να εξετάζει κατά πόσο το δίπλωμα ανταποκρίνεται στο σύνολο των γνώσεων που απαιτούνται για την άσκηση του επαγγέλματος, όσο και η νομοθεσία περί ΔΟΑΤΑΠ που παρέχει στον Οργανισμό τη δυνατότητα να ελέγχει τις ειδικότερες προϋποθέσεις απόκτησης του πτυχίου (διάρκεια, όροι αξιολόγησης) αλλά και τις ειδικότερες απαιτούμενες γνώσεις, προκειμένου να αναγνωρίσει την «ισοτιμία» του τίτλου, αποδεικνύουν ότι τα δύο συστήματα αναγνώρισης κινούνται παράλληλα, και άρα περισσότερο συμπλέουν παρά διαχωρίζονται.

B. ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΧΑΕ

Όπως ανωτέρω αναλύθηκε, το πρόγραμμα ERASMUS, κατά το οποίο τα κράτη – μέλη υποχρεούνται να αναγνωρίζουν τις περιόδους σπουδών που διανύθηκαν στο αλλοδαπό πανεπιστήμιο, αποτελεί μία απαρχή και ένα πρότυπο για την ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών. Εξάλλου, μέσω αυτού αναμένεται να καταστεί η ακαδημαϊκή αναγνώριση αναπόσπαστο τμήμα της επαγγελματικής, έτσι ώστε να εκλείψουν τα προβλήματα που δημιουργεί η διάκριση αυτή.

Μέσα από το πρόγραμμα ERASMUS μπορεί να γίνει αντιληπτή η ακαδημαϊκή αναγνώριση στην οποία αυτό απέβλεψε. Περαιτέρω, από την απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση ERASMUS⁸⁹, όπου το Δικαστήριο έκρινε μεταξύ άλλων τη σχέση του άρθρου 128 και του 57 ΣυνθΕΚ (νυν 47), αφού η απόφαση αυτή αφορούσε τη νομική βάση στην οποία στηρίχθηκε το Συμβούλιο για την έκδοση του εν λόγω προγράμματος, μπορεί να διαπιστωθεί μία σύνδεση του ακαδημαϊκού με το επαγγελματικό στοιχείο. Το πρόγραμμα, όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω, προωθεί την κινητικότητα των φοιτητών μέσω της ακαδημαϊκής αναγνώρισης των περιόδων σπουδών που διανύουν σε άλλο κράτος – μέλος. Σύμφωνα με το ΔΕΚ το πρόγραμμα

⁸⁸ Βλ. ο.π. (υποσ. 87) Ρεβέκκα – Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, σελ. 48.

⁸⁹ ΔΕΚ 242/87 Επιτροπή/Συμβουλίου (υπόθεση Erasmus), Συλλογή Νομολογίας 1989/1425.

δεν εμπίπτει αποκλειστικά στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 57 της ΣυνθΕΚ το οποίο προβλέπει την έκδοση οδηγιών για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων, καθώς και τον συντονισμό των εθνικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων (σκέψη 20). Όπως έχει υποστηριχθεί, το αποτέλεσμα την ανάλυσης της απόφασης αυτής είναι ότι η ακαδημαϊκή αναγνώριση μπορεί να πραγματοποιηθεί στη βάση του άρθρου 57 ΣυνθΕΚ, καθώς θα προετοιμάζεται από μία πράξη βασιζόμενη στο άρθρο 128 ΣυνθΕΚ⁹⁰.

Χαρακτηριστικό είναι εξάλλου και το γεγονός ότι ο χαρακτήρας της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης γίνεται ολοένα και πιο επαγγελματικός. Συγκεκριμένα, προκειμένου τα πανεπιστήμια να ανταποκριθούν στην αυξημένη ζήτηση για καταρτισμένο προσωπικό στον τομέα των υπηρεσιών, οδηγήθηκαν στη διαμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, και συνακόλουθα τμημάτων, με έντονο επαγγελματικό προσανατολισμό. Για τον λόγο δε αυτό καθίσταται ολοένα και εντονότερη η ταύτιση του ακαδημαϊκού και του επαγγελματικού χαρακτήρα των Πανεπιστημιακών τίτλων⁹¹.

Περαιτέρω, όπως ανωτέρω αναπτύχθηκε, ο Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης που τείνει να διαμορφωθεί, αποσκοπεί μεταξύ άλλων στην υιοθέτηση ενός συστήματος τίτλων σπουδών εύκολα αναγνωρίσιμων και συγκρίσιμων, καθώς και στην καθιέρωση ενός κοινού συστήματος διδακτικών μονάδων, ανάλογου με το εφαρμοζόμενο Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Διδακτικών Μονάδων (ECTS – European Credit Transfer System).

Το ECTS εφαρμόστηκε το 1989 ως ένα πιλοτικό μέρος του προγράμματος ERASMUS. Σήμερα είναι το μόνο σύστημα πιστωτικών μονάδων που εφαρμόστηκε με επιτυχία σε όλη την Ευρώπη και υπάρχουν σκέψεις υιοθέτησής του και σε άλλες Ηπείρους (Ασία, Αυστραλία, Αφρική).

⁹⁰ Βλ. ο.π. (υποσ. 78), Jacques Pertek, σελ. 102 – 103.

⁹¹ Βλ. σχετικά ο.π. (υποσ. 48), Δημήτριος Τσαούσης, σελ. 60, όπου βέβαια ο συγγραφέας επικρίνει την πρακτική αυτή, αφού «..το Πανεπιστήμιο, με την κλασική του οργάνωση κατά επιστήμες, επιδίωκε να διδάσκει γνώσεις με υψηλό βαθμό σταθερότητας, γνώσεις με γενική εφαρμογή και με ισχύ ανεξάρτητα από τόπο και χρόνο».

Σκοπός του ECTS είναι η διευκόλυνση των διαδικασιών ακαδημαϊκής αναγνώρισης των σπουδών στο εξωτερικό αποτιμώντας και μεταφέροντας την εργασία του συμμετέχοντος φοιτητή (μεταφορά διδακτικών μονάδων) μεταξύ των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων. Το σύστημα βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των ιδρυμάτων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Η πλήρης ακαδημαϊκή αναγνώριση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την κινητικότητα των σπουδαστών. Αυτό σημαίνει ότι η περίοδος σπουδών στο ίδρυμα υποδοχής (συμπεριλαμβανομένων των εξετάσεων ή άλλων μορφών αξιολόγησης) αντικαθιστά ισοδύναμη περίοδο σπουδών στο ίδρυμα προέλευσης, παρόλο που το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών μπορεί να διαφέρει. Το ECTS, δηλαδή, βασίζεται στον πλήρη φόρτο εργασίας του σπουδαστή και δεν περιορίζεται μόνο στις ώρες παρακολούθησης.

Κατά συνέπεια, η υιοθέτηση ενός τέτοιου συστήματος τόσο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, καταδεικνύει την όψη που αναμένεται να λάβει η ακαδημαϊκή αναγνώριση των περιόδων σπουδών αλλά και κατ' επέκταση των τίτλων σπουδών. Μέσα από αυτό μπορεί να προκύψει ευκολότερα η σύγκριση των προγραμμάτων σπουδών των Πανεπιστημίων της Ευρώπης, με αποτέλεσμα να εκλείψουν οι μεγάλες διαφοροποιήσεις και σταδιακά να επιτευχθεί η ενιαία ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών⁹².

⁹² Βλ. ενδεικτικά πληροφορίες στους ιστοτόπους:

http://www.ucy.ac.cy/~yedds/greek/international_office/ects.html (Πανεπιστήμιο Κύπρου),

<http://www.uoi.gr/schools/chemistry/index.files/Page630.htm> (Τμήμα Χημείας Πανεπιστημίου

Ιωαννίνων) http://www.auth.gr/educ/studies/ECTS/index_el.html (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ι. ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Α. ΠΑΛΑΙΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΕΣ

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τη ρητή συνταγματική ρύθμιση του άρθρου 16 απαγορεύεται η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων⁹³. Ωστόσο, επιχειρήθηκε καταστρατήγηση της απαγόρευσης αυτής μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών (ΕΕΣ), τα οποία τα τελευταία χρόνια εμφάνισαν μεγάλη διάδοση στη χώρα μας και μάλιστα δρούσαν πολλές φορές εκτός του νομοθετικού τους πλαισίου.

Το νομοθετικό καθεστώς των ΕΕΣ καθοριζόταν έως τώρα βάσει του άρθρου 5 του Ν.Δ. της 9/9.10.1935 (ΦΕΚ Α' 451) και των άρθρων 15, 16 Ν. 1966/1991 (ΦΕΚ Α' 147). Σύμφωνα με αυτό, τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών αποτελούσαν ιδιωτικούς οργανισμούς παροχής παιδείας σχετικά με τις τέχνες και τα πρακτικά επαγγέλματα, ιδρύονταν δε χωρίς άδεια από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο συνακόλουθα δεν μπορούσε να ασκεί κανενός είδους εποπτεία πάνω τους. Ο μοναδικός έλεγχος που αναγνωριζόταν στα Εργαστήρια αυτά ήταν ο έλεγχος από το Υπουργείο Εμπορίου σχετικά με το ύψος των διδάκτρων τους⁹⁴. Περαιτέρω, τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών μπορούσαν να χορηγούν μόνο βεβαιώσεις σπουδών «περί του χρόνου καθ' όν ειργάσθη ο μαθητευόμενος και περί της επιδόσεως αυτού», όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν στην οικεία νομοθετική διάταξη⁹⁵, και σε καμία περίπτωση δεν ήταν δυνατόν να χορηγούν τίτλους σπουδών. Επιπλέον, η οικεία νομοθετική διάταξη περιελάμβανε και την απαγόρευση της αυτοδιαφήμισης των Εργαστηρίων αυτών ως Πανεπιστήμια, Σχολές,

⁹³ «Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση» (άρθρο 16 παρ. 5 εδ. α' Σ), καθώς και «Η σύσταση ανωτάτων σχολών από ιδιώτες απαγορεύεται» (άρθρο 16 παρ. 8 εδ. β' Σ).

⁹⁴ Βλ. άρθρο 5 παρ. 4 Ν.Δ. της 9/9.10.1935

⁹⁵ Βλ. άρθρο 5 παρ. 6 Ν.Δ. της 9/9.10.1935

Οργανισμούς, Κολλέγια, Ινστιτούτα, Ακαδημίες, με απειλή επιβολής κυρώσεων τόσο διοικητικών όσο και ποινικών στους ιδιοκτήτες τους⁹⁶.

Η τελευταία νομοθετική ρύθμιση, αν και φαινομενικά έμοιαζε πλήρης και σαφής, στην πράξη δημιούργησε τεράστια σύγχυση. Αυτό συνέβη, διότι σύμφωνα με την οικεία διάταξη απαγορευόταν μεν η χρήση του όρου «Πανεπιστήμιο», «Κολλέγιο» κλπ. στον τίτλο του ΕΕΣ, αλλά όχι και στην επωνυμία του, με αποτέλεσμα αυτά να αυτοδιαφημίζονται ως «Πανεπιστήμια»⁹⁷ δίνοντας κατά πρώτον την εντύπωση ότι αποτελούν οργανισμούς παροχής παιδείας πιστοποιημένους και έγκυρους και κατά δεύτερον να διαφαίνεται ότι παρακάμπτουν την συνταγματική απαγόρευση περί ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων⁹⁸.

Η σύγχυση η οποία προκλήθηκε δεν θα έπρεπε να δημιουργεί μεγάλα ερωτηματικά αν σκεφτεί κανείς, ότι το νομοθετικό καθεστώς των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών περιλαμβανόταν σε τρεις μόνο νομοθετικές διατάξεις!

Περαιτέρω, τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών μπορούν να καταταγούν σε δύο βασικές κατηγορίες. Κατά πρώτον, υπάρχουν εκείνα τα οποία έχουν καθαρά ελληνικό χαρακτήρα και συνήθως ιδρύονται από επιχειρηματίες, οι οποίοι δεν έχουν καμία εμπειρία και σχέση με τον χώρο της παιδείας και αποσκοπούν απλώς στην επιδίωξη κέρδους. Κατά δεύτερον, υπάρχουν και εκείνα τα ΕΕΣ, και τα οποία εμφανίζουν την μεγαλύτερη διάδοση στην χώρα μας, που έχουν συνάψει μια είδους σύμβαση με κάποιο αλλοδαπό πανεπιστήμιο, το οποίο και τελικά χορηγεί το πτυχίο. Τα ΕΕΣ αναλαμβάνουν να παρέχουν το πρόγραμμα σπουδών, το οποίο ορισμένες φορές είναι σύμφωνο με το πρόγραμμα του αλλοδαπού πανεπιστημίου, ενώ ενίοτε παρουσιάζεται εντελώς «άσχετο» με αυτό και απολύτως σύμφωνο με την ελληνική πραγματικότητα. Περαιτέρω, υποτίθεται ότι το αλλοδαπό πανεπιστημιακό ίδρυμα ασκεί έλεγχο σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο παρέχεται η παιδεία και διδάσκεται το πρόγραμμα

⁹⁶ Βλ. άρθρο 15 Ν. 1966/1991.

⁹⁷ Βλ. σχετικά και την από 10.10.2007 σύσταση του Συνηγόρου του Καταναλωτή προς τους ιδιοκτήτες και υπεύθυνους εκπροσώπους των ΕΕΣ να απέχουν από παραπλανητικές πρακτικές κατά την διαφημιστή προβολή των υπηρεσιών τους.

⁹⁸ Βλ. σχετικά Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, «Η εκπαίδευση στη μεθόριο μεταξύ Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου», ΝοΒ 2008, σελ. 28-54 (ειδ. σ. 35).

σπουδών στην χώρα μας στο ΕΕΣ, ώστε να διασφαλίζεται ότι τηρούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις για να αποκτηθεί ο τίτλος σπουδών⁹⁹.

Έτσι, τίθεται πλέον το θέμα, και μάλιστα σε διεθνείς διαστάσεις, του «εκπαιδευτικού franchising», δηλ. ενός νέου συστήματος, όπου κατόπιν συμφωνίας μεταξύ ενός ημεδαπού εκπαιδευτικού οργανισμού με ένα αλλοδαπό πανεπιστήμιο, παρέχεται η δυνατότητα στον πρώτο να διδάξει ένα πρόγραμμα σπουδών καθοριζόμενο και ελεγχόμενο από το δεύτερο, το οποίο τελικά απονέμει τον τίτλο σπουδών.

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι υπό το καθεστώς αυτό η Πολιτεία δεν ασκούσε κανέναν έλεγχο επί του εκπαιδευτικού οργανισμού, ο οποίος σε σύμπραξη με το αλλοδαπό πανεπιστημιακό ίδρυμα παρείχε το πρόγραμμα σπουδών αυτού, αφού δεν είχε καμία τέτοια αρμοδιότητα, με αποτέλεσμα όμως να μην προβαίνει σε αναγνώριση των τίτλων σπουδών που χορηγείτο θεωρώντας ότι με τον τρόπο αυτό καταστρατηγείτο η συνταγματική απαγόρευση της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων.

B. ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ : ΕΠΙΤΥΧΗΣ Η ΝΕΑ ΡΥΘΜΙΣΗ;

Το καλοκαίρι του 2008 ψηφίστηκε από το Τμήμα Διακοπής των Εργασιών της Βουλής ο νόμος 3696/2008 (ΦΕΚ Α' 177) σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία Κολλεγίων. Όπως τονίζεται στην οικεία εισηγητική έκθεση, με τις ρυθμίσεις του νόμου αυτού επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστεί ένα ζήτημα που παρέμενε αρρυθμιστο για πολλές δεκαετίες και συγκεκριμένα το θέμα της λειτουργίας των εκπαιδευτηρίων μεταλυκειακής εκπαίδευσης στη χώρα μας. Ειδικότερα, τα Κολλέγια και τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών εντάσσονται πλέον ρητά στην βαθμίδα της μη τυπικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης και κατάρτισης και διευκρινίζεται ότι δεν αποτελούν πανεπιστημιακή εκπαίδευση και δεν οδηγούν σε απόκτηση πανεπιστημιακού τίτλου, παρά μόνο βεβαιώσεων ή πιστοποιητικών σπουδών. Κατ' επέκταση, απαγορεύεται η χρήση του όρου «Πανεπιστήμιο» από οποιονδήποτε πάροχο εκπαιδευτικών υπηρεσιών, πλην των δημόσιων Πανεπιστημίων. Ως κύρωση για την χρήση του όρου «Πανεπιστήμιο» στην επωνυμία, την προβολή ή τους

⁹⁹ Βλ. ο.π. (υποσ. 5), Ευτυχία Μουαμελετζή, σελ. 1058-1059.

παρεχόμενους τίτλους προβλέπεται η διακοπή της λειτουργίας των εκπαιδευτηρίων μέσω της σφράγισής τους.

Θεσπίζονται ρυθμίσεις που αφορούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις προκειμένου να χορηγηθεί η άδεια ίδρυσης, καθώς και η άδεια λειτουργίας, οι οποίες είναι απαραίτητες προκειμένου το Κολλέγιο να μπορέσει να λειτουργήσει νόμιμα. Οι άδειες αυτές χορηγούνται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο ασκεί και τον γενικό έλεγχο και την εποπτεία στα Κολλέγια¹⁰⁰.

Επίσης, προβλέπεται ότι προκειμένου να χορηγηθεί η άδεια λειτουργίας του Κολλεγίου που διαθέτει άδεια ίδρυσης απαιτείται να λαμβάνονται υπόψη : α. οι κτηριακές υποδομές, οι συνθήκες υγιεινής και ο υλικοτεχνικός εξοπλισμός, β. η διοικητική στελέχωση, γ. η πληρότητα του προγράμματος σπουδών¹⁰¹, δ. ο αριθμός και τα προσόντα των διδασκόντων¹⁰² και ε. η αξιοπιστία και η οικονομική δυνατότητα (άρθρο 6 Ν. 3696/2008).

Ρητά επίσης προβλέπεται η δυνατότητα σύμπραξης των Κολλεγίων με ιδρύματα της αλλοδαπής, ιδίως με τη μορφή της συμφωνίας πιστοποίησης (validation) ή της συνεργασίας δικαιόχρησης (franchising). Απαιτείται η τήρηση συγκεκριμένων προϋποθέσεων προκειμένου να είναι έγκυρη η σύμπραξη αυτή και συγκεκριμένα α. η συμφωνία σύμπραξης πρέπει να υπογράφεται με ίδρυμα της αλλοδαπής νομίμως αναγνωρισμένο από τις αρμόδιες εθνικές αρχές της χώρας του και πιστοποιημένο, εφόσον απαιτείται αυτό σύμφωνα με το δίκαιο της έδρας του, β. οι διδάσκοντες στο Κολλέγιο να έχουν τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα που απαιτούνται για την κατοχή θέσης διδακτικού προσωπικού στο ίδρυμα της αλλοδαπής, γ. η αναλογία διδασκόντων – διδασκομένων να είναι ανάλογη με εκείνη του ιδρύματος της αλλοδαπής, δ. οι υπηρεσίες εκπαίδευσης και κατάρτισης που παρέχονται από το Κολλέγιο που συμπράττει να έχουν πιστοποιηθεί επισήμως από το ίδρυμα της αλλοδαπής, ε. οι όροι εισαγωγής, φοίτησης, αξιολόγησης, εξέλιξης και αποφοίτησης

¹⁰⁰ Περαιτέρω, καθορίζονται οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά προκειμένου να χορηγηθεί άδεια ίδρυσης σε φυσικά πρόσωπα (άρθρο 2 Ν. 3696/2008), σε ενώσεις προσώπων (άρθρο 3 Ν. 3696/2008) και σε νομικά πρόσωπα (άρθρο 4 Ν. 3696/2008).

¹⁰¹ Ως προς αυτό προβλέπεται ότι κάθε Κολλέγιο πρέπει να καλύπτει με πληρότητα τα παρεχόμενα γνωστικά αντικείμενα.

¹⁰² Βασικό προσόν των διδασκόντων είναι η κατοχή πανεπιστημιακού, μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος.

των σπουδαστών να είναι αντίστοιχοι με αυτούς που ισχύουν στο ίδρυμα της αλλοδαπής, και στ. το Κολλέγιο να έχει αξιολογηθεί υποχρεωτικά: ι. από το ίδρυμα της αλλοδαπής και από τις αρχές που προβλέπονται από το δίκαιο της χώρας προέλευσης, και ιι. από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στο πεδίο της αρμοδιότητάς του¹⁰³ (άρθρο 10)¹⁰⁴.

Αυτό όμως το οποίο αξίζει να σημειωθεί και το οποίο διευκρινίζεται και από την Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής στην έκθεσή της επί του σχεδίου του νόμου, είναι ότι αφενός με τον νόμο 3696/2008 προσδιορίζεται σαφώς το νομοθετικό καθεστώς των Κολλεγίων, τα οποία πρέπει να πληρούν ορισμένες απαραίτητες προϋποθέσεις προκειμένου να λειτουργήσουν νόμιμα, ενώ αφετέρου τα Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, τα οποία λειτουργούν υπό τους όρους του ΝΔ. της 9/9.10.1935 (ΦΕΚ Α' 451) και των άρθρων 15, 16 Ν. 1966/1991 (ΦΕΚ Α' 147), εξακολουθούν να λειτουργούν ως πάροχοι υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης, εφόσον δεν οργανωθούν σε Κολλέγιο και το μόνο το οποίο απαιτείται είναι να λάβουν τη σχετική άδεια από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (άρθρο 11). Προβλέπεται ειδικότερα ότι τα κριτήρια αδειοδότησης των Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών είναι ιδίως η επάρκεια και καταλληλότητα των υποδομών και του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού τους.

Κατά συνέπεια, τα ΕΕΣ δεν απαιτείται να παρέχουν ανάλογες εγγυήσεις με εκείνες των Κολλεγίων ώστε να συνεχίσουν τη λειτουργία τους νόμιμα. Αυτό διαφοροποιεί τις δύο αυτές κατηγορίες εκπαιδευτηρίων παροχής εκπαίδευσης, απαιτώντας διαφορετικές προϋποθέσεις νόμιμης λειτουργίας τους. Μπορεί επομένως να υποστηριχθεί ότι τα ΕΕΣ εξακολουθούν να λειτουργούν υπό το παλαιότερο καθεστώς τους.

¹⁰³ Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση διευκρινίζεται ότι «..τη συνδρομή των προϋποθέσεων νόμιμης σύμπραξης ελέγχει με αυστηρότητα το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ώστε να ελεγχθεί το φαινόμενο των κατά συρροή παρατημάτων αμφίβολης εκπαιδευτικής αξίας».

¹⁰⁴ Προβλέπεται περαιτέρω η θέσπιση Γραφείου Κολλεγίων στο ΥΠΕΠΘ, το οποίο είναι αρμόδιο για τον έλεγχο της ίδρυσης και λειτουργίας των Κολλεγίων και των άλλων παρόχων υπηρεσιών εκπαίδευσης (άρθρο 12), η τήρηση Μητρώου Κολλεγίων που έχουν λάβει άδεια ίδρυσης και λειτουργίας, καθώς και Μητρώου Εργαστηρίων Ελευθέρων Σπουδών (άρθρο 14), η τήρηση Μητρώου Διδασκόντων σε Κολλέγια, από το οποίο επιλέγεται το Διδακτικό Προσωπικό των Κολλεγίων (άρθρο 15) καθώς και η υποχρέωση σύνταξης εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας κάθε Κολλεγίου σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου (άρθρο 19).

Κατ' επέκταση όμως, αξίζει να επισημανθεί ως θετικό στοιχείο του νόμου η ρητή διάταξη του άρθρου 10 παρ. 1, σύμφωνα με την οποία μόνο τα Κολλέγια που διαθέτουν άδεια λειτουργίας μπορούν αν συμπράττουν με εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής¹⁰⁵.

Κατά συνέπεια, μόνο εκείνοι οι πάροχοι εκπαιδευτικών υπηρεσιών που έχουν λάβει άδεια λειτουργίας Κολλεγίου είναι δυνατόν να συνάπτουν συμβάσεις με αλλοδαπά ιδρύματα για παροχή παιδείας. Βέβαια, απομένει να διαφανεί στην πρακτική κατά πόσο το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το οποίο σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του νόμου υποχρεούται να ελέγχει με αυστηρότητα τις προϋποθέσεις νόμιμης σύμπραξης, θα προβαίνει σε ουσιαστικό έλεγχο και δεν θα αρκείται σε τυπικό έλεγχο βασιζόμενο μόνο στην πιστοποίηση που παρέχεται από το αλλοδαπό ίδρυμα.

II. ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

A. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Όπως ανωτέρω αναλύθηκε, στην πράξη είχε προκύψει πρόβλημα μη αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων των κατόχων πτυχίων, τα οποία είχαν χορηγηθεί από αλλοδαπό μεν πανεπιστημιακό ίδρυμα, αλλά ένα μέρος ή το σύνολο των σπουδών είχε πραγματοποιηθεί σε εκπαιδευτικό ίδρυμα στην ημεδαπή κατόπιν συμφωνίας που είχε συναφθεί μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων.

Αρχικά, το θέμα τέθηκε επί τάπητος με την απόφαση Νερί, όπου το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων απεφάνθη ότι δεν είναι νόμιμη η διοικητική πρακτική, κατά την οποία ένα κράτος – μέλος δεν αναγνωρίζει το δίπλωμα που παρασχέθηκε

¹⁰⁵ «Αποκλειστικά και μόνο κολλέγια που έχουν ισχύουσα άδεια λειτουργίας μπορούν να παρέχουν υπηρεσίες εκπαίδευσης και κατάρτισης σε σύμπραξη με πάσης φύσεως εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα της αλλοδαπής, ιδίως με την νομική μορφή της συμφωνίας πιστοποίησης (validation) ή της συνεργασίας δικαιόχρησης (franchising). Υπηρεσίες εκπαίδευσης και κατάρτισης σε σύμπραξη με ιδρύματα της αλλοδαπής δεν μπορούν να παρέχονται από παρόχους εκπαίδευσης και κατάρτισης που δεν έχουν λάβει άδεια ίδρυσης και λειτουργίας Κολλεγίου» (άρθρο 10).

από εκπαιδευτικό ίδρυμα άλλου κράτους – μέλους, εφόσον μέρος ή σύνολο των σπουδών είχε πραγματοποιηθεί σε εκπαιδευτικό ίδρυμα στο κράτος – μέλος υποδοχής βάσει συμφωνίας η οποία συνήφθη μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων¹⁰⁶. Στην απόφαση όμως αυτή, η αιτούσα δεν ήταν ακόμα κάτοχος διπλώματος και έτσι το ΔΕΚ δεν εξέτασε εάν η άρνηση του κράτους – μέλους υποδοχής – εν προκειμένω της Ιταλίας – αντίκειται στις διατάξεις της Οδηγίας για την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων¹⁰⁷. Το Δικαστήριο απλώς περιορίστηκε στην κρίση ότι η διοικητική αυτή πρακτική της Ιταλίας αποτελούσε περιορισμό του δικαιώματος εγκατάστασης του αλλοδαπού εκπαιδευτικού ιδρύματος στην ημεδαπή.

Προσφάτως όμως, εκδόθηκε η απόφαση του ΔΕΚ 274/05 της 23^{ης} Οκτωβρίου 2008 στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ελλάδος στην οποία κρίθηκε το ζήτημα του κατά πόσο η ελληνική νομοθεσία σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων είναι σύμφωνη με την κοινοτική Οδηγία 89/48/ΕΟΚ¹⁰⁸.

Τα σημαντικά νομικά θέματα τα οποία κρίθηκαν αφορούσαν μεταξύ άλλων την αιτίαση της Επιτροπής ότι η χώρα μας αρνείται συστηματικά την αναγνώριση των διπλωμάτων τα οποία έχουν απονεμηθεί κατόπιν σπουδών σε εκπαιδευτήριο στην ημεδαπή στο πλαίσιο συμφωνιών δικαιιοχρήσεως (franchising). Ειδικότερα, κατά την άποψη της Επιτροπής, η άρνηση αυτή συνιστά παράβαση των άρθρων 1, στοιχείο α', και 3 της Οδηγίας 89/48/ΕΟΚ, καθώς το δίπλωμα που έχει χορηγηθεί μετά την ολοκλήρωση σπουδών που πραγματοποιήθηκαν βάσει συμφωνίας δικαιιοχρήσεως αποτελεί δίπλωμα, κατά τον ορισμό του άρθρου 1, στοιχείο α', της Οδηγίας 89/48/ΕΟΚ, το οποίο έχει χορηγηθεί από αρμόδια αρχή άλλου κράτους - μέλους και το οποίο πρέπει, επομένως, να αναγνωρίζεται από την χώρα μας βάσει του άρθρου 3 της οδηγίας αυτής.

Σύμφωνα με την εκτίμηση του Δικαστηρίου, από τις διατάξεις της Οδηγίας 89/48/ΕΟΚ δεν απαιτείται η πραγματοποίηση των σπουδών να έχει γίνει εξ

¹⁰⁶ Βλ. και ανωτέρω Μέρος Δεύτερο, υπό II.

¹⁰⁷ Κατά την εξέταση της υπόθεσης σε ισχύ βρισκόταν η Οδηγία 89/48/ΕΟΚ. Το περιεχόμενό της όμως δεν τροποποιήθηκε κατ' ουσία από την νέα Οδηγία 2005/36/ΕΚ.

¹⁰⁸ Ως προς το κριθέν νομικό ζήτημα, παρεμφερής είναι και η απόφαση του ΔΕΚ 286/06 της 23^{ης} Οκτωβρίου 2008 στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ισπανίας.

ολοκλήρου στο ίδρυμα που χορήγησε τελικά το δίπλωμα, αλλά αρκεί η εκπαίδευση να έχει πραγματοποιηθεί «κατά το μεγαλύτερό της μέρος στην Κοινότητα». Όπως δε επισημαίνεται έχει ήδη κριθεί ότι η φράση αυτή καλύπτει τόσο την εκπαίδευση που πραγματοποιήθηκε στο κράτος - μέλος που χορήγησε τον οικείο τίτλο σπουδών όσο και αυτήν που πραγματοποιήθηκε εν μέρει ή εξ ολοκλήρου σε άλλο κράτος - μέλος¹⁰⁹.

Το Δικαστήριο επίσης επισήμανε ότι ένα δίπλωμα αναγνωρίζεται όχι λόγω της ουσιαστικής αξίας της εκπαίδευσης που πιστοποιεί, αλλά διότι καθιστά δυνατή την πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα εντός του κράτους - μέλους στο οποίο αυτό αποκτήθηκε ή αναγνωρίστηκε. Ως εκ τούτου, τυχόν διαφορές ως προς τη διάρκεια ή το περιεχόμενο μεταξύ της εκπαίδευσης σε άλλο κράτος - μέλος και της εκπαίδευσης στο κράτος - μέλος υποδοχής δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν άρνηση της αναγνώρισης των οικείων επαγγελματικών προσόντων.

Λόγω του ότι βασική αρχή από την οποία διέπεται το γενικό σύστημα αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων είναι αυτή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών - μελών ως προς τα επαγγελματικά προσόντα τα οποία αναγνωρίζουν, έπεται ότι εναπόκειται αποκλειστικά στις αρμόδιες αρχές, οι οποίες χορηγούν τα διπλώματα που παρέχουν πρόσβαση στα επαγγέλματα αυτά, να ελέγχουν, βάσει των κανόνων που διέπουν το σύστημα επαγγελματικής τους εκπαίδευσης, αν πληρούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για τη χορήγηση των διπλωμάτων αυτών.

Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι «το ζήτημα αν το εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο οποίο πραγματοποίησε τις σπουδές του ο κάτοχος διπλώματος, είναι πανεπιστήμιο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή άλλο ίδρυμα του αυτού εκπαιδευτικού επιπέδου, κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο α', πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 89/48, πρέπει να κρίνεται αποκλειστικώς βάσει των κανόνων που διέπουν το σύστημα

¹⁰⁹ Βλ. απόφαση ΔΕΚ 102/02 της 29ης Απριλίου 2004, Beuttenmüller, Συλλογή 2004, σ. I-5405, σκέψη 41.

επαγγελματικής εκπαίδευσής του κράτους μέλους του οποίου αρμόδια αρχή χορήγησε το δίπλωμα» (σκέψη 32).

Κατ' επέκταση το ΔΕΚ έκρινε ότι η άποψη της χώρας μας ότι πρέπει να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του εσωτερικού δικαίου προκειμένου να κριθεί εάν το εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο πραγματοποιήθηκαν οι σπουδές ανήκει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπό την έννοια των εθνικών μας διατάξεων θα είχε ως αποτέλεσμα τη διαφορετική αντιμετώπιση των ενδιαφερομένων που πραγματοποίησαν σπουδές ισότιμου επιπέδου κατά διαφορετικό τρόπο, αναλόγως του κράτους μέλους εντός του οποίου πραγματοποίησαν τις σπουδές τους.

Κατά συνέπεια, κρίθηκε ότι η χώρα μας παρέβη τις διατάξεις του Κοινοτικού Δικαίου, εφόσον αρνείτο την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αιτούντων, οι οποίοι είχαν αποκτήσει τίτλο σπουδών από αλλοδαπό ίδρυμα ενώ πραγματοποίησαν μέρος ή το σύνολο των σπουδών τους σε εκπαιδευτικό ίδρυμα στην ημεδαπή¹¹⁰.

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό θέμα που κρίθηκε ήταν το μη επιτρεπτό της μετάταξης σε ανώτερο ιεραρχικό ή μισθολογικό κλιμάκιο υπαλλήλων του Δημοσίου που διορίστηκαν – ως κάτοχοι διπλώματος που χορηγήθηκε από άλλο κράτος – μέλος – με βαθμό χαμηλότερο από αυτόν με τον οποίο θα μπορούσαν να είχαν διορισθεί αν τα διπλώματά τους είχαν αναγνωρισθεί σύμφωνα με την Οδηγία για την αναγνώριση των επαγγελματικών τους δικαιωμάτων.

Η Ελλάδα παρότι κατέβαλε προσπάθεια να πείσει το Δικαστήριο κατά την εκδίκαση της υπόθεσης ότι προτίθεται να επιλύσει το ζήτημα εξετάζοντας όλες τις αιτήσεις υπαλλήλων περί μετατάξεώς τους σε ανώτερες θέσεις, στις οποίες θα έπρεπε να είχαν καταταγεί σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας, το Δικαστήριο τόνισε ότι δεν μπορεί να αρκестεί σε απλές δηλώσεις της χώρας μας «*οι οποίες συντηρούν κατάσταση αβεβαιότητας για τους ενδιαφερομένους όσον αφορά την έκταση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους σε τομέα που διέπεται από το κοινοτικό δίκαιο*», αλλά οι διατάξεις μιας οδηγίας πρέπει να τίθενται σε εφαρμογή με

¹¹⁰ Βλ. σχετικά και το άρθρο του Νίκου Μάστορα, «Κολέγια: νόμιμα και χωρίς έλεγχο. Τα πάνω κάτω στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση μετά την καταδίκη της Ελλάδας», Τα Νέα (24.10.2008).

αναμφισβήτητη δεσμευτική ισχύ, με την απαιτούμενη εξειδίκευση, ακρίβεια και σαφήνεια προκειμένου να πληρούται η επιταγή της ασφάλειας δικαίου (σκέψη 58).

Συνεπώς, το Δικαστήριο καταδίκασε τη χώρα μας για παράβαση των διατάξεων της Οδηγίας περί αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων υπαλλήλων σε θέσεις Δημοσίου.

B. ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Η κρίση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην ανωτέρω αναλυθείσα απόφαση αναμένεται να επιφέρει πολλαπλές συνέπειες τόσο στην εσωτερική μας νομοθεσία όσο και στην πρακτική.

Καταρχήν, το Συμβούλιο Αναγνώρισης Επαγγελματικής Ισοτιμίας Τίτλων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΣΑΕΙΤΤΕ), το οποίο στη χώρα μας είναι αρμόδιο για την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων τίτλων κτηθέντων στην αλλοδαπή, δεσμεύεται από εδώ και στο εξής να αναγνωρίζει πτυχία, τα οποία έχουν αποκτηθεί μετά από πραγματοποίηση των σπουδών στην ημεδαπή σε εκπαιδευτήριο που έχει συνάψει σύμβαση με αλλοδαπό εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Περαιτέρω όμως, εμφανώς τίθεται και το ζήτημα της συμφωνίας του νέου νόμου σχετικά με τα Κολλέγια (Ν. 3696/2008) με το Κοινοτικό Δίκαιο, αφού σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού, τα Κολλέγια που συνεργάζονται με πανεπιστημιακά ιδρύματα της αλλοδαπής δεν παρέχουν τίτλους σπουδών ισότιμους με τους πανεπιστημιακούς, αλλά απλώς βεβαιώσεις σπουδών (άρθρο 1 παρ. 1). Ειδικότερα, σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του νόμου, οι βεβαιώσεις σπουδών δεν είναι ισότιμες με τους τίτλους που χορηγούνται στο πλαίσιο του συστήματος τυπικής εκπαίδευσης, στο οποίο εντάσσονται τα Πανεπιστήμια.

Επομένως, τίθεται το ζήτημα του κατά πόσο η ρύθμιση αυτή βρίσκεται σε αρμονία ή όχι με την πρόσφατη κοινοτική νομολογία. Από την προμνησθείσα απόφαση του ΔΕΚ διαφαίνεται ότι μία τέτοια ρύθμιση δεν μπορεί να είναι και δεν είναι σύμφωνη με το Κοινοτικό Δίκαιο. Κι αυτό, διότι ρητά πλέον η χώρα μας οφείλει να αναγνωρίζει τα πτυχία αυτά ως πτυχία του αλλοδαπού εκπαιδευτικού ιδρύματος,

και άρα ως ισότιμα με τα πτυχία που αυτό χορηγεί στα πλαίσια του δικού του εκπαιδευτικού συστήματος.

Περαιτέρω, στην εισηγητική έκθεση του νέου νόμου για τα Κολλέγια διευκρινίζεται ότι οι διατάξεις του νόμου αυτού δεν ρυθμίζουν θέματα αναγνώρισης ακαδημαϊκών ή επαγγελματικών δικαιωμάτων, αλλά το ζήτημα αυτό συνδέεται με την ενσωμάτωση στην εσωτερική έννομη τάξη σχετικών κοινοτικών οδηγιών. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με την πρόσφατη αυτή νομολογιακή εξέλιξη, η χώρα μας δεν μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων που απονέμονται από τα Κολλέγια στο πλαίσιο των συμφωνιών δικαιοχρησίας.

Κατ' επέκταση δε, η ανωτέρω απόφαση έκρινε και το ζήτημα της αναγνώρισης στο πλαίσιο του Δημοσίου τομέα. Επομένως, έπεται ότι η ελληνική κυβέρνηση υποχρεούται να εφαρμόζει τις κοινοτικές ρυθμίσεις σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων και για την κατάληψη θέσεων αλλά και για την μετάταξη σε ανώτερες θέσεις στον Δημόσιο τομέα. Η υποχρέωση αυτή, η τήρηση της οποίας καθίσταται πλέον αναγκαία, συμπλέει με τις πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις του υπαλληλικού κώδικα για τη λήψη υπόψη πτυχίων, τα επαγγελματικά δικαιώματα των οποίων έχουν αναγνωριστεί από το αρμόδιο όργανο της χώρας μας, ήτοι το ΣΑΕΙΤΤΕ.

Περαιτέρω, λόγω της συσχέτισης των ακαδημαϊκών και επαγγελματικών τίτλων που αναδείχθηκε ανωτέρω, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι σε μεταγενέστερο στάδιο εξέλιξης τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, θα υφίσταται η υποχρέωση εξομοίωσης των πτυχίων που αποκτώνται από εκπαιδευτικά πανεπιστημιακά ιδρύματα της αλλοδαπής, κατόπιν συμφωνίας με ημεδαπό εκπαιδευτικό οργανισμό, με τα πτυχία των ημεδαπών πανεπιστημίων και ως προς το ακαδημαϊκό τους επίπεδο.

Έτσι, τίθεται πλέον και το ζήτημα της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας, τα οποία εφόσον λειτουργούν υπό κρατική εποπτεία και διασφαλίζοντας τις απαραίτητες εγγυήσεις για το επίπεδο της ανώτατης εκπαίδευσης, θα παρέχουν τίτλους σπουδών οι οποίοι θα αναγνωρίζονται τόσο ως προς τα ακαδημαϊκά όσο και ως προς τα επαγγελματικά τους προσόντα.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΑ «ΙΔΙΩΤΙΚΑ» ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

Ι. ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 16 Σ

Α. ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ

Το θέμα της αναγνώρισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων και κατ' επέκταση, της ακαδημαϊκής αναγνώρισης των τίτλων σπουδών συνδέεται άμεσα με την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας. Κι αυτό, διότι, αφού πλέον οφείλουν να αναγνωρίζονται τα διπλώματα των Κολλεγίων, έπεται ότι θα μπορούν να αναγνωρίζονται και τα διπλώματα των ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Πρόσφατα στην προσπάθεια αναθεώρησης της σχετικής συνταγματικής διάταξης, η οποία απαγορεύει την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων (άρθρο 16) δεν επετεύχθη η απαιτούμενη συμφωνία με αποτέλεσμα η σχετική διάταξη να μην τύχει τελικά αναθεώρησης.

Η αναθεώρηση της διάταξης του άρθρου 16 του Συντάγματος προτάθηκε τόσο από τη Νέα Δημοκρατία (Ν.Δ.) όσο και από το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑ.ΣΟ.Κ.) Συγκεκριμένα, η Ν.Δ. πρότεινε, ως προς τις παρ. 5, 6, 7 και 8 την αναθεώρηση με κατεύθυνση την ίδρυση μη κρατικών – μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων, με τη μορφή των Ν.Π.Ι.Δ. υπό τον αυστηρό έλεγχο και την εποπτεία του κράτους, ώστε να ενισχυθεί ο ανταγωνισμός και δη ο υγιής, να ανασχεθεί η φοιτητική μετανάστευση και να διευρυνθούν οι επιλογές. Περαιτέρω, προτάθηκε η προσθήκη νέας παραγράφου που θα κατοχύρωνε τη διασφάλιση της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και πρόβλεψη της υποχρέωσης του κράτους για θεσμική κατοχύρωση και ενίσχυση του εθελοντισμού. Τονίστηκε επίσης, ότι μέσω της πρότασης θα επιτευχθεί και η αναβάθμιση του δημόσιου πανεπιστημίου, ενώ

παρατέθηκαν και σκέψεις συμβολής της αναθεώρησης στην ανάδειξη της χώρας μας σε κέντρο παιδείας και πολιτισμού¹¹¹.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρότεινε την τροποποίηση της εν λόγω διάταξης καταρχάς και κατά κύριο λόγο με κατεύθυνση την ενίσχυση του δημόσιου πανεπιστημίου, την αυτοτέλεια και αυτοδιοίκηση του, καθώς και τη θέσπιση ενιαίου συστήματος για μη κρατικά και κρατικά πανεπιστήμια, μέσω ρυθμίσεως κοινών εγγυήσεων. Περαιτέρω, εισηγήθηκε σε παρόμοια κατεύθυνση με την θέση της Ν.Δ. την αναθεώρηση της παρ. 5 και κατάργηση της παρ.7 του άρθρου, ώστε να μπορεί να προβλεφθεί η ίδρυση μη κρατικών – μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων¹¹².

Αν και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. επιχείρησε να διαφοροποιηθεί από την πρόταση της Ν.Δ., στην ουσία υπήρξε η πρόθεση σύγκλισης των δύο κομμάτων κυρίως όσον αφορά στην ίδρυση μη κρατικών πανεπιστημίων. Κατά τη συζήτηση στο πλαίσιο λειτουργίας της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος που συγκροτήθηκε κατά τη συνεδρίαση της Βουλής της 29.6.2006¹¹³, διατυπώθηκαν ειδικότερες κρίσεις σχετικά με την προωθούμενη αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος. Από τους εισηγητές της Ν.Δ. υποστηρίχθηκε¹¹⁴ ότι το κρατικό μονοπώλιο αποτελεί τον κυριότερο λόγο υποβάθμισης του Ελληνικού Πανεπιστημίου, και για τον λόγο αυτό έχουμε οδηγηθεί «σε μία “*de facto*” ιδιωτικοποίηση του δημοσίου πανεπιστημίου λόγω των κλειστών συντεχνιών μέσα σ’ αυτό, που στηρίζονται από κομματικές γραφειοκρατίες¹¹⁵». Περαιτέρω, επισημάνθηκε ο ρόλος της παιδείας ως «δημόσιο αγαθό», και για τον λόγο αυτό προτάθηκε η θέσπιση όλων των αναγκαίων

¹¹¹ Επίσης, στην πρόταση περιλαμβάνονταν και η αναθεώρηση της παρ. 1 του άρθρου, ώστε να μνημονευτεί ο ελληνικός αλλά και ο ευρωπαϊκός πολιτισμός, στους οποίους πρέπει να στηρίζεται η παιδεία.

¹¹² Περαιτέρω, από την αξιωματική αντιπολίτευση προτάθηκε και η αναθεώρηση της παρ.2 με προσθήκη αναφοράς στην ανάπτυξη της ανθρωπιστικής, κοινωνικής και δημοκρατικής συνείδησης ως στόχου της παιδείας.

¹¹³ Πρακτικά συζητήσεων, περίοδος ΙΑ΄, Σύνοδος Β΄, Συνεδρίαση ΡΞΕ΄.

¹¹⁴ Βλ. Συνεδρίαση ΙΕ΄ της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος της 10.01.2007, Περίοδος ΙΑ΄, Σύνοδος Γ΄.

¹¹⁵ Επιπλέον, επισημάνθηκαν τα προβλήματα αξιολόγησης των πανεπιστημιακών, των εκλογών μελών ΔΕΠ, του ασύλου και του ενός και μοναδικού συγγράμματος της διδακτικής ύλης, προκειμένου να τονιστεί η υποχρέωση αναβάθμισης της δημόσιας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

εγγυήσεων, ώστε τα μη κρατικά – μη κερδοσκοπικά πανεπιστήμια να λειτουργούν υπό ενιαίο καθεστώς με τα δημόσια πανεπιστήμια. Οι εισηγητές του ΠΑ.ΣΟ.Κ υποστήριξαν ότι καταρχήν απαραίτητη είναι η δρομολόγηση της αναμόρφωσης του δημοσίου πανεπιστημίου, καθώς και η δημιουργία ενιαίου συστήματος λειτουργίας των μη κρατικών και των κρατικών πανεπιστημίων¹¹⁶. Σθεναρή αντίθεση στην αναθεώρηση της διάταξης παρουσίασε τόσο ο Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥ.ΡΙΖ.Α), όσο και το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Κ.Κ.Ε)¹¹⁷.

Η αναθεώρηση της διάταξης του άρθρου 16 του Συντάγματος τελικώς δεν επετεύχθη, αφού το ΠΑ.ΣΟ.Κ αποχώρησε από τη διαδικασία κατά την ψηφοφορία των αναθεωρητέων διατάξεων στην Επιτροπή Αναθεώρησης, με αποτέλεσμα να μην λάβει μέρος ούτε κατά την ψηφοφορία τόσο στην Ολομέλεια της προηγούμενης Βουλής όσο και στην ολομέλεια της αναθεωρητικής Βουλής¹¹⁸. Κατά συνέπεια, αφού δεν συγκεντρώθηκε ο απαιτούμενος αριθμός ψήφων, η διάταξη δεν συμπεριλήφθη στις αναθεωρητέες διατάξεις, ώστε να τύχει αναθεώρησης¹¹⁹.

¹¹⁶ Οι εισηγητές έθεσαν, όπως αναμενόταν και το θέμα της πολιτικής βούλησης για την προστασία της δημόσιας παιδείας και ευθέως ενοχοποίησαν την Κυβέρνηση της Ν.Δ. για μείωση της χρηματοδότησης της παιδείας, αντί για αύξησή της που είχε εξαγγελθεί προεκλογικά.

¹¹⁷ Ειδικότερα, ο ΣΥ.ΡΙΖ.Α. ισχυρίστηκε ότι απώτερη πρόθεση της πρότασης είναι η κατάργηση του δημοσίου χαρακτήρα της παιδείας και η άσκηση οικονομικής δραστηριότητας μέσω των ιδιωτικών πανεπιστημίων. Αντίστοιχη παρουσιάζεται και η θέση του Κ.Κ.Ε., το οποίο μίλησε για πορεία προς την εμπορευματοποίηση της παιδείας, για επιδίωξη εφαρμογής ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων και στο δημόσιο τομέα, καθώς και για μελλοντική ουσιαστική απουσία ελέγχου και εποπτείας του κράτους στα ιδιωτικά πανεπιστήμια, που θα ιδρυθούν, λόγω του ότι η επιθυμία του κράτους θα είναι η ενίσχυση του ιδιώτη.

¹¹⁸ Βλ. σχετικά και Andreas Pottakis, “Higher Education Reform in Greece: Another missed opportunity?” *European Public Law*, Volume 14, Issue 4/2008, σελ. 507-521, όπου αναφέρεται και στον νέο νόμο 3459/2007 για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

¹¹⁹ Βλ. ενδεικτικά σχετικά δημοσιεύματα, Α. Κωσταρόπουλος, «Προβληματισμοί γύρω από την παιδεία στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *Ναυτεμπορική* (10-1-07), Κ. Καρκανιάς, «Όχι στην απαγόρευση ίδρυσης κερδοσκοπικών πανεπιστημίων», *City Press* (16-1-07), Χρ. Ιορδάνογλου, «Περί ιδιωτικών πανεπιστημίων - Η ύπαρξη ανταγωνισμού δεν δημιουργεί θέμα αρχής», *Τα Νέα* (11-1-07), Θ. Μαλούτας, «Λιθβολισμός του πανεπιστημίου» *Ελευθεροτυπία* (27-1-07), Γ. Μπαμπινιώτης, «Το αφελές πρόσχημα του ανταγωνισμού» *Το Βήμα Της Κυριακής* (21-1-07), Τ. Καφετζής, «Τα άσχημα πανεπιστήμια άσχημα καίγονται» *Ελευθεροτυπία* (20-1-07), Γ. Μπαμπινιώτης, «Η απαξίωση του δημοσίου πανεπιστημίου δείχνει ανευθυνότητα» *City Press* (18-1-07), Κ. Ραβανής, «Υπάρχει πανεπιστήμιο σήμερα στη χώρα μας;» *Ελευθεροτυπία* (11-1-07), Ι. Τούντας, «Άρθρο 16 ή 666», *Ελευθεροτυπία* (10-1-07), Σ. Ταλιαδούρος, «Αποκλείεται η ίδρυση κερδοσκοπικών Πανεπιστημίων», *Απογευματινή* (16-1-07), Γ. Αρσένης, «Η δωρεάν παιδεία έχει εκλείψει από καιρό» *Ελευθεροτυπία*

Η αποτυχία αυτή σηματοδότησε το τέλος της προσπάθειας τουλάχιστον προς το παρόν για την επίλυση του προβλήματος κυρίως της ίδρυσης μη κρατικών πανεπιστημίων. Η επίλυσή του όμως καθίσταται πλέον αναγκαία και λόγω της παγκόσμιας συγκυρίας που έχει διαμορφωθεί¹²⁰.

B. ΙΔΡΥΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

Κατά τη συζήτηση στη Βουλή σχετικά με την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος τέθηκε σαφώς το θέμα της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων. Οι προτάσεις των δύο μεγάλων πολιτικών κομμάτων αφορούσαν την ίδρυση μη κρατικών – μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων υπό κρατική εποπτεία.

Ενόψει του ότι όπως προαναφέρθηκε η δυνατότητα ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων είναι πλέον ορατή, απομένει να διερευνηθεί το καλύτερο δυνατό καθεστώς αυτών καθώς και η αναγκαιότητα αναθεώρησης της σχετικής συνταγματικής διάταξης προς την κατεύθυνση αυτή.

Υπό την ισχύουσα συνταγματική ρύθμιση η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά και μόνο από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (άρθρο 16 παρ. 5 Σ). Σύμφωνα δε με τη διάταξη του άρθρου 16 παρ. 2 του Συντάγματος η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους.

Αναμφισβήτητα μπορεί να γίνει δεκτό ότι η παροχή παιδείας στη χώρα μας αποτελεί «δημόσια υπηρεσία» υπό την έννοια ότι συνίσταται στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για την ικανοποίηση βασικών αναγκών των ατόμων. Εξάλλου, χαρακτηριστικό γνώρισμα της «δημόσιας υπηρεσίας» είναι η εξυπηρέτηση συγκεκριμένου δημόσιου συμφέροντος, όπως αυτό καθορίζεται κάθε φορά από τον Συνταγματικό ή κοινό νομοθέτη.

(10-1-07), Ξ. Κοντιάδης, «Μύθοι και αλήθειες για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια» Έθνος της Κυριακής (28-1-07), Α. Ανδριανόπουλος, «Να καταργηθεί εντελώς το άρθρο 16» Η Ακρόπολη (24-1-07), Χ. Μπίκατζικ, «Τέσσερα σενάρια για τα κολέγια» Κυριακάτικη (25-05-08).

¹²⁰ Βλ. γενικά για τα ζητήματα της αναθεώρησης, Πηνελόπη Φουντεδάκη «Απόπειρα ανατομίας της προωθούμενης Αναθεώρησης: Σε αναζήτηση έρματος», ΤοΣ 3/2006, σελ. 783-821.

Κατ' επέκταση, ακόμη και αν η παροχή εκπαίδευσης ανατεθεί σε ιδιωτικούς φορείς, αυτή πρέπει να ασκείται πάντα προς επίτευξη του συναφούς δημοσίου συμφέροντος.

Πάντως, αξίζει να διερευνηθεί εάν υπό το ισχύον συνταγματικό καθεστώς περί παροχής της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι δυνατή η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων. Σχετικά με αυτό θα πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο είναι δυνατό να ιδρυθούν ιδιωτικά πανεπιστήμια ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου θεωρούνται αυτά τα οποία χαρακτηρίζονται ως τέτοια είτε από τις ιδρυτικές τους διατάξεις είτε από τον νόμο. Εφόσον όμως δεν προβλέπονται ρητά ως τέτοια, γίνεται δεκτό ότι ένα νομικό πρόσωπο μπορεί να χαρακτηριστεί ως δημοσίου δικαίου εφόσον οι αρμοδιότητες των οργάνων του στοχεύουν στην άσκηση δημόσιας εξουσίας σχετικής με τη διοίκηση και τη λειτουργία του. Περαιτέρω, ένα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση δημοσίου συμφέροντος, το οποίο του έχει κατά κύριο λόγο ανατεθεί, δηλ. αρμοδιότητα για έκδοση διοικητικών ατομικών ή κανονιστικών πράξεων¹²¹.

Ειδικότερα, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ) που στη χώρα μας έχουν τη μορφή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, απολαύουν από το ίδιο το Σύνταγμα πλήρη αυτοδιοίκηση υπό την έννοια ότι αποφασίζουν και επιλύουν τις δικές τους υποθέσεις με δικά τους όργανα, αποκλείοντας την ουσιαστική παρέμβαση του Κράτους. Βάσει αυτού του καθεστώτος εξασφαλίζεται εξάλλου και η ακαδημαϊκή ελευθερία των πανεπιστημίων, ήτοι η ατομική ελευθερία της επιστημονικής έρευνας και διδασκαλίας στα πανεπιστήμια.

Κατά συνέπεια, η έννοια του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου μπορεί καταρχήν να περιλάβει και ιδιωτικούς φορείς, αφού τα πανεπιστήμια δύνανται να λαμβάνουν τις αποφάσεις σχετικά με τη διοίκηση και λειτουργία τους μόνα τους.

Όμως, στην πράξη είναι δεδομένο ότι δημιουργούνται προβλήματα από την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων ως νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

¹²¹ Βλ. σχετικά Επαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2007, σελ. 383, και Απόστολος Γέροντας, Σωτήρης Λύτρας, Προκόπης Παυλόπουλος, Γλυκερία Σιούτη, Σπυρίδων Φλογαίτης, «Διοικητικό Δίκαιο» Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2004, σελ. 132-134.

Καταρχήν, η πρωτοβουλία ίδρυσης των ιδιωτικών πανεπιστημίων θα ανήκει κυριαρχικά στο κράτος. Περαιτέρω, ήδη τα δημόσια πανεπιστήμια «υποφέρουν» από την υποχρηματοδότηση στην παιδεία, αφού παρά τις εξαγγελίες των εκάστοτε Κυβερνήσεων, το ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού που διαχέεται στην εκπαίδευση είναι πολύ μικρό και δεν επαρκεί για να καλύψει τα βασικά λειτουργικά τους προβλήματα. Κατ' επέκταση, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια υπό τη μορφή αυτή θα πρέπει να θέτουν ως προϋπόθεση φοίτησης σε αυτά την μη καταβολή διδάκτρων.

Για τους ως άνω λόγους και ιδίως από άποψη σκοπιμότητας, φαίνεται προτιμότερο να ιδρυθούν ιδιωτικά πανεπιστήμια ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, τα οποία όμως και πάλι θα αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος παροχής εκπαίδευσης. Η ίδρυση βέβαια αυτή θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να συνοδεύεται από την τήρηση εγγυήσεων, οι οποίες θα έπρεπε να περιληφθούν στο ίδιο το συνταγματικό κείμενο, ώστε να μην δημιουργηθούν στην πράξη προβλήματα κατά την νομοθετική ρύθμιση.

Ειδικότερα, θα πρέπει να προβλεφθεί ρητά ότι τα ιδιωτικά πανεπιστήμια που τυχόν θα ιδρυθούν θα βρίσκονται υπό την κρατική εποπτεία. Περαιτέρω, θα πρέπει να εφαρμόζονται οι ίδιοι κανόνες στα δημόσια και στα ιδιωτικά πανεπιστήμια σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών, τη διάρκεια των σπουδών, την εισαγωγή των φοιτητών σε αυτά, την εκλογή του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού τους. Άκρως απαραίτητο είναι επιπλέον να διασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση η ακαδημαϊκή ελευθερία και επιστημονική διδασκαλία και έρευνα και στις δύο μορφές πανεπιστημίων.

Κατ' επέκταση, θα μπορούσε να προβλεφθεί η υποχρέωση επανεπένδυσης των χρημάτων που αποκομίζονται από την παροχή εκπαίδευσης κατά τη λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων και πάλι στην παροχή της εκπαίδευσης αυτής.

Το κράτος πρέπει σε κάθε περίπτωση να αναλάβει το ρόλο του επόπτη στη διαδικασία αυτή και να διαμορφώσει κατάλληλο σύστημα αξιολόγησης και ελέγχου της ποιότητας, των δομών και των αποτελεσμάτων. Κατά συνέπεια, η παροχή

ανώτατης εκπαίδευσης υπό το πλαίσιο αυτό θα συνιστά παραχώρηση δημόσιας υπηρεσία, κατόπιν κρατικής αδειοδότησης¹²².

II. ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΤΙΤΛΩΝ

Μετά την πρόσφατη νομολογιακή εξέλιξη (ΔΕΚ 274/05), αλλά και την νέα Οδηγία (2005/36/ΕΚ) σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων τίτλων κτηθέντων στην αλλοδαπή, καθίσταται βέβαιο ότι η αναγνώριση των επαγγελματικών δικαιωμάτων εύκολα θα μπορεί να επιτευχθεί εάν τελικά ιδρυθούν ιδιωτικά πανεπιστήμια. Κι αυτό διότι όπως ανωτέρω αναπτύχθηκε, εφόσον αρθεί η συνταγματική απαγόρευση περί ίδρυσης μη κρατικών πανεπιστημίων, τα πτυχία που αυτά θα χορηγούν θα αναγνωρίζονται βάσει του Κοινοτικού Δικαίου.

Όμως, όσον αφορά στην ακαδημαϊκή αναγνώριση του τίτλου σπουδών, αυτή δεν θα καταστεί εύκολα δυνατή, αφού εναπόκειται στο κάθε κράτος – μέλος στα πλαίσια της οργάνωσης του εκπαιδευτικού του συστήματος να αποφασίζει τον τρόπο της οργάνωσης της παροχής εκπαίδευσης στο εσωτερικό του.

Για τον λόγο αυτό, θα μπορούσε να διαμορφωθεί μία διαφορετική διαδικασία αναγνώρισης, στηριζόμενη ίσως στο σύστημα ECTS και κατ' επέκτασή θεσπίζοντας μια διαδικασία στην οποία δεν θα λαμβάνεται υπόψη ο τίτλος ως σύνολο και αποτέλεσμα, αλλά θα λαμβάνονται υπόψη τα κατ' ιδίαν μαθήματα, τα οποία ύστερα από ουσιαστική αξιολόγηση θα οδηγούν στην ακαδημαϊκή αναγνώριση του τίτλου στο σύνολό του. Βάσει της διαδικασίας αυτής θα μπορούσαν να αποφευχθούν τα προβλήματα που στην πράξη προέκυψαν, ενώ θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να υπάρξει και αλλαγή στην τακτική του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π σχετικά με την ρητή του άρνηση αναγνώρισης εφόσον μέρος ή σύνολο των σπουδών πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα

¹²² Βλ. σχετικά Ξενοφών Κοντιάδης, «Ζητήματα αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος», ΕφημΔΔ-4/2006, σελ. 416-422, καθώς και Σπυρίδων Φλογαΐτης, «Τα ΑΕΙ στις αρχές του 21^{ου} αιώνα: Ποιες προοπτικές;», ΕφημΔΔ-4/2006, σελ. 412-415.

λόγω πλέον και την κοινοτικής νομολογίας που αποκλείει τη λήψη υπόψη τέτοιων παραγόντων.

Περαιτέρω, σε ένα αρκετά μεταγενέστερο στάδιο εξέλιξης της Ευρώπης στον τομέα της παιδείας, θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε κατά πόσο θα ήταν εφικτό τα πτυχία που αποκτώνται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μην απαιτείται να τύχουν κάποιας αναγνώρισης, αφού ουσιαστικά θα πρόκειται για πτυχία αποκτηθέντα από κράτη – μέλη των οποίων τα εκπαιδευτικά συστήματα θα συγκλίνουν σε μεγάλο βαθμό. Είναι δεδομένο ότι τα περισσότερα κράτη – μέλη εμφανίζουν αρκετά μεγάλες ομοιότητες στα εκπαιδευτικά τους συστήματα καθώς και στο επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Φυσικά αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβαίνει σε όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, εφόσον αυτό κάποια στιγμή καταστεί εφικτό -και δεν αποκλείεται να γίνει κάτι τέτοιο-, θα είναι δυνατόν να υπάρξει μία «αυτόματη» και χωρίς ιδιαίτερη διαδικασία αναγνώριση των τίτλων σπουδών.

Και με την έννοια της αναγνώρισης θα πρέπει να νοηθεί αυτή τόσο σε σχέση με τα επαγγελματικά δικαιώματα όσο και σε σχέση με τους ακαδημαϊκούς σκοπούς. Η αναγνώριση βέβαια των επαγγελματικών δικαιωμάτων καθίσταται ολοένα και πιο εφικτή λόγω των κοινοτικών επιρροών, αλλά και η αναγνώριση για ακαδημαϊκούς σκοπούς θα πρέπει με τον καιρό να γίνει συνείδηση ότι αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της επαγγελματικής αναγνώρισης και για τον λόγο αυτό οι δύο μορφές αναγνώρισης θα πρέπει να πάντουν να διαφοροποιούνται.

Κάτι τέτοιο βέβαια, δεν μπορεί να γίνει εύκολα αποδεκτό, και τουλάχιστον υπό τη σημερινή μορφή της Ένωσης στον τομέα της εκπαίδευσης, λόγω της κρατικής κυριαρχίας που τα κράτη – μέλη προβάλλουν στον τομέα αυτό. Δεν αποκλείεται όμως μελλοντικά να καταστεί εφικτή μία τέτοια δυνατότητα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ακαδημαϊκή αναγνώριση των τίτλων σπουδών της αλλοδαπής βρίσκεται πλέον στο προσκήνιο και αποτελεί ένα θέμα που απαιτεί άμεση επίλυση. Τα βήματα που έχουν γίνει προς την κατοχύρωση της αναγνώρισης αυτής, τα οποία όμως δεν έχουν οδηγήσει και στην επίλυση του ζητήματος, επισημαίνουν το μέγεθός του¹²³.

Τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν δεσμευτεί να σέβονται το κοινοτικό δίκαιο στους τομείς που έχουν παραχωρήσει μέρος των κυριαρχικών αρμοδιοτήτων τους στην Ένωση. Βάσει αυτού η χώρα μας είναι πλέον υποχρεωμένη να αναγνωρίζει τα επαγγελματικά δικαιώματα των τίτλων σπουδών που αποκτώνται σε ιδιωτικούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς στην ημεδαπή, οι οποίοι έχουν συνάψει σύμβαση με ορισμένο αλλοδαπό πανεπιστήμιο. Η υποχρέωση αυτή φαίνεται πλέον να σχετίζεται άμεσα και με το θέμα της ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων. Διότι, εφόσον αναγνωρίζονται οι τίτλοι σπουδών που αποκτώνται υπό τις ως άνω συνθήκες, δεν είναι δυνατόν να μην αναγνωρίζονται αντίστοιχα και οι τίτλοι σπουδών που θα αποκτώνται στην Ελλάδα σε ιδιωτικά πανεπιστήμια.

Το πρόβλημα πλέον τίθεται σε συνταγματικό επίπεδο, αφού υπό την ισχύουσα συνταγματική ρύθμιση καθίσταται μάλλον δύσκολο να ιδρυθούν πανεπιστήμια διεπόμενα υπό το ιδιωτικό δίκαιο. Είναι όμως καιρός να επιχειρηθεί και η παροχή της ανώτατης εκπαίδευσης από ιδιώτες, υπό κρατική εποπτεία βέβαια. Η δημιουργία όμως μη κρατικών – μη κερδοσκοπικών πανεπιστημίων, είναι στην πράξη λίγο δυσεφάρμοστη. Διότι, θα πρέπει να αναζητηθούν εκείνοι οι ιδιώτες, οι οποίοι θα επιθυμούν να επενδύσουν στον ευαίσθητο τομέα της παιδείας και να μην αποσκοπούν στην αποκόμιση οποιουδήποτε κέρδους. Μία τέτοια τακτική θα είχε ως αποτέλεσμα είτε να μην λειτουργήσει ποτέ ο θεσμός των ιδιωτικών πανεπιστημίων είτε να λειτουργήσει χωρίς όμως να αποφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Για τους λόγους αυτούς, εφόσον το κράτος παράσχει στους ιδιώτες την δυνατότητα να λάβουν οι ίδιοι πρωτοβουλίες και να προβούν σε επενδύσεις στον τομέα της ιδιωτικής ανώτατης εκπαίδευσης, αλλά παράλληλα ασκεί ουσιαστικό έλεγχο σ' αυτούς, η λειτουργία των ιδιωτικών πανεπιστημίων θα έχει να προσφέρει

¹²³ Βλ. σχετικά με την νομολογιακή εξέλιξη την απόφαση 17.346/2008 του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθήνας.

πολλά στη χώρα μας. Εάν διατεθούν επαρκή χρήματα στην έρευνα, στην αναβάθμιση των κτηριακών αλλά και των υλικοτεχνικών υποδομών και γενικότερα στην αναβάθμιση της παροχής της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια θα λειτουργήσουν θετικά τόσο στο εσωτερικό, όσο και στην εικόνα της Ελλάδας στο εξωτερικό.

Στην περίπτωση όμως που τα ιδιωτικά πανεπιστήμια καταστούν πλέον πραγματικότητα, θα τεθεί και το θέμα της ακαδημαϊκής αναγνώρισης των διπλωμάτων που αυτά θα χορηγούν. Διότι τότε, δεν θα νοείται μόνο η αναγνώριση για επαγγελματικούς σκοπούς κατ' επιταγή της Κοινότητας, αλλά θα απαιτείται να αναγνωρίζονται και ακαδημαϊκά τα πτυχία τους, αφού πλέον νόμιμα θα λειτουργούν τα ιδιωτικά πανεπιστήμια στη χώρα μας.

Τότε, θα πρέπει να γίνει συνείδηση των αρμόδιων φορέων ότι δεν πρέπει να αρνούνται την ακαδημαϊκή αναγνώριση των διπλωμάτων των ιδιωτικών πανεπιστημίων. Προτιμότερο βέβαια θα ήταν να υπάρξει ρητή νομοθετική ρύθμιση για την ακαδημαϊκή αναγνώριση των διπλωμάτων αυτών.

Βέβαια, λόγω του ότι η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος μπορεί να επιτευχθεί το ελάχιστον μετά την πάροδο πενταετίας από την προηγούμενη αναθεώρηση του Συντάγματος (άρθρο 110 παρ. 6 Σ), είναι ίσως επιτυχέστερο να προβλεφθεί ήδη η αναγνώριση, αφού πλέον τα δύο είδη αναγνωρίσεων των τίτλων σπουδών, δηλ. της ακαδημαϊκής και της επαγγελματικής ήδη έχουν συσχετιστεί. Δεν είναι βέβαια απίθανο κάτι τέτοιο να προβλεφθεί ρητά από την ίδια τη νομολογία του ΔΕΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Εγχειρίδια

- J.- P Crayencour. «Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ελεύθερη κυκλοφορία των ελεύθερων επαγγελματιών: αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων», Βρυξέλλες, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1984.
- Ευτυχία, Μουαμελετζή «Η επίδραση του Κοινοτικού Δικαίου στην δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα», Μελέτες Διοικητικού Δικαίου 4, Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1996.
- Νίκος Μούσης, «Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005.
- Βασίλειος Σκουρής, «Δίκαιο της Παιδείας», Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2007.
- Επαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου», Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2007.
- Γιώργος Σταμέλος, Αντρέας Βασιλόπουλος, «Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική – συγκρότηση, θεματολογία, μεθοδολογία υλοποίησης, επιδράσεις στην Ελληνική εκπαίδευση και κατάρτιση», Αθήνα, Μεταίχμιο 2004.
- Δημήτριος Τσαούσης, «Η Ευρωπαϊκή Πρόκληση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση», Αθήνα, Gutenberg 1990.
- Ελένη Τροβά, «Γνώση και αμφισβήτηση: Η Ευρώπη των κρατικών και των ιδιωτικών πανεπιστημίων», Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008.

- Απόστολος Γέροντας, Σωτήρης Λύτρας, Προκόπης Παυλόπουλος, Γλυκερία Σιούτη, Σπυρίδων Φλογαΐτης, «Διοικητικό Δίκαιο» Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2004.

Άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά

- Χαράλαμπος Ανθόπουλος, «Τα μη κρατικά πανεπιστήμια και η δημόσια φύση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης», ΕφημΔΔ- 4/2006, σελ. 423-434.
- Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος, «Το άρθρο 16 Σ., το κοινοτικό δίκαιο και το Συμβούλιο της Επικρατείας ... δέκα χρόνια μετά», ΕφημΔΔ 2/2007, σελ. 140-147.
- Βελισσάριος Καρακώστας, «Οι αρχές της χρηστής διοίκησης και της αναλογικότητας, η δυσλειτουργία του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α και η τυπολατρική διαδικασία των διαγωνισμών», ΔΦΝ 2005, σελ. 7-11.
- Σταυρούλα Κτιστάκη, «Η ισοτιμία των αλλοδαπών τίτλων σπουδών και ο ρόλος του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. Πρόσθετες σκέψεις στην ΟλΣτΕ 3457/1998», ΔτΑ 2000, σελ. 1019-1024.
- Ξενοφών Κοντιάδης, «Ζητήματα αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος», ΕφημΔΔ-4/2006, σελ. 416-422.
- Δημοσθένης Λεντζής, «Η οδηγία 89/48/ΕΟΚ για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων και η προσπάθεια καταστρατήγησης της απαγόρευσης ίδρυσης ιδιωτικών πανεπιστημίων», Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ, 22(2001), σελ. 169-186.
- Στέφανος Μαθθίας, «Η αναγνώριση τίτλων σπουδών από Πανεπιστήμια χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης», ΤοΣ 1/2003 σελ. 1-11.
- Ευτυχία Μουαμελετζή, «Η αναγνώριση των διπλωμάτων “Εξωτερικού”, Η νέα διάσταση του εκπαιδευτικού franchising», ΝοΒ 1999, σελ. 1056-1076.
- Ευτυχία Μουαμελετζή, «Ανάλυση της ΣΤΕ 2542/1996», ΕΕυρΔ 1997, σελ. 819-822.

- Στέφανος Μουζουράκης , «Αναγνώριση επαγγελματικών τίτλων κατ' εφαρμογή της Οδηγίας ΕΟΚ 89/48 : Προβληματισμοί εν όψει και της σχετικής προσφάτου 1519/1999 αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας» ΔιΔικ 11/1999, σελ. 1075-1080.
- Ρεβέκκα – Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, «Σκέψεις με αφορμή την απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Valentina Neri της 1^{3ης} Νοεμβρίου 2003 (Υπόθεση C-153/02), Εφαρμογές I/2004, σελ. 31-48.
- Χάρης Συνοδινός, «Αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων προερχομένων από άλλα Κράτη – μέλη και αποφυγή ΟλΣτΕ να έλθει σε άμεσο διάλογο με το ΔΕΚ», ΝοΒ 1999, σελ. 1033-1037.
- Γεώργιος Τσιμέκας, «Αναγνώριση τίτλων σπουδών ης αλλοδαπής», ΤοΣ 1994, σελ. 845-847.
- Σπυρίδων Φλογαΐτης, «Τα ΑΕΙ στις αρχές του 21^{ου} αιώνα: Ποιες προοπτικές;», ΕφημΔΔ-4/2006, σελ. 412-415.
- Νίκος Φραγκάκης, Σημείωση επί της ΟλΣΤΕ 3457/1998, ΝοΒ 1999, σελ. 1032-1033.
- Πηνελόπη Φουντεδάκη «Απόπειρα ανατομίας της προωθούμενης Αναθεώρησης: Σε αναζήτηση έρματος», ΤοΣ 3/2006, σελ. 783-821.
- Πηνελόπη Φουντεδάκη, «Τα ελληνικά πανεπιστήμια στον Ευρωπαϊκό Χώρο Ανώτατης Εκπαίδευσης: Η πορεία Μπολόνια – Μπέργκεν», ΔτΑ 31/2006, σελ. 921-947.
- Βασίλης Χατζόπουλος, «Αναγνώριση της επαγγελματικής ισοτιμίας των πτυχιούχων εξωτερικού : Διάλογοι μεταξύ ΣτΕ και ΔΕΚ σχετικά με την άμεση εφαρμογή των γενικών συστημάτων αναγνώρισης», ΝοΒ 2005, σελ. 237-250.
- Κωνσταντίνος Χιώλος, «Η αναγνώριση υπό του ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α της ισοτιμίας τίτλων σπουδών αλλοδαπών», ΝοΒ 1993, σελ. 1143-1145.
- Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, «Η εκπαίδευση στη μεθόριο μεταξύ Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου», ΝοΒ 2008, σελ. 28-54.

Ξενογλώσση

Εγχειρίδια

- Jacques Pertek, «General recognition of diplomas and free movement of professionals», Maastricht, The Netherlands: European Institute of public Administration, 1992

Άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά

- Andreas Pottakis, “Higher Education Reform in Greece: Another missed opportunity?” European Public Law, Volume 14, Issue 4/2008, σελ. 507-521
- Jean Gordon, “The Internationalisation of Education – Schools in Europe and the SOCRATES Programme”, European Journal of Education, Vol. 36, No 4, 2001, σελ. 407-419
- Julian Lonbay, “Free Movement of persons, recognition of qualifications, and working conditions”, International and Comparative Law Quarterly, Vol 39/1990, σελ. 704-707
- Friedhelm Maiworm, “ERASMUS: continuity and change in the 1990s”, European Journal of Education, Vol. 36, No 4, 2001, σελ. 459-472
- Guy Neave, “The Bologna Declaration : Some of the Historic Dilemmas Posed by the Reconstruction of the Community in Europe’s Systems of Higher Education”, Educational Policy, Vol 17, No 1, 2003, σελ. 141-164
- Dr Walter Obwexer, Dr. Mag. Esther Happacher Brezinka, “The Recognition of Diplomas within the Internal Market”, The European Legal Forum 6-2000/01, σελ. 377-386

Δημοσιεύματα στον Τύπο

- Α. Ανδριανόπουλος, «Να καταργηθεί εντελώς το άρθρο 16» Η Ακρόπολη (24-1-07).
- Γ. Αρσένης, «Η δωρεάν παιδεία έχει εκλείψει από καιρό» Ελευθεροτυπία (10-1-07).
- Χρ. Ιορδάνογλου, «Περί ιδιωτικών πανεπιστημίων - Η ύπαρξη ανταγωνισμού δεν δημιουργεί θέμα αρχής» Τα Νέα (11-1-07).
- Κ. Καρκανιάς, «Όχι στην απαγόρευση ίδρυσης κερδοσκοπικών πανεπιστημίων» City Press (16-1-07).
- Τ. Καφετζής, «Τα άσχημα πανεπιστήμια άσχημα καίγονται» Ελευθεροτυπία (20-1-07).
- Ξ. Κοντιάδης, «Μύθοι και αλήθειες για τα ιδιωτικά πανεπιστήμια» Έθνος της Κυριακής (28-1-07).
- Α. Κωσταρόπουλος, «Προβληματισμοί γύρω από την παιδεία στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση» Ναυτεμπορική (10-1-07).
- Θ. Μαλούτας, «Λιθοβολισμός του πανεπιστημίου» Ελευθεροτυπία (27-1-07).
- Ν. Μάστορας, «Κολέγια: νόμιμα και χωρίς έλεγχο. Τα πάνω κάτω στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση μετά την καταδίκη της Ελλάδας», Τα Νέα (24.10.2008).
- Γ. Μπαμπινιώτης, «Το αφελές πρόσχημα του ανταγωνισμού» Το Βήμα Της Κυριακής (21-1-07).
- Γ. Μπαμπινιώτης, «Η απαξίωση του δημόσιου πανεπιστημίου δείχνει ανευθυνότητα» City Press (18-1-07).
- Χ. Μπίκατζικ, «Τέσσερα σενάρια για τα κολέγια» Κυριακάτικη (25-05-08).
- Μ. Παπαματθαίου, «Εφιάλτης η αναγνώριση των πτυχίων: ανέτοιμη να αντιμετωπίσει το θέμα η κυβέρνηση, που φοβάται τις αντιδράσεις φοιτητών και καθηγητών Πανεπιστημίου» (Το ΒΗΜΑ, 28/10/2007, Σελ. Α40).
- Κ. Ραβανής, «Υπάρχει πανεπιστήμιο σήμερα στη χώρα μας;» Ελευθεροτυπία (11-1-07).
- Σ. Ταλιαδούρος, «Αποκλείεται η ίδρυση κερδοσκοπικών Πανεπιστημίων», Απογευματινή (16-1-07).
- Ι. Τούντας, «Άρθρο 16 ή 666», Ελευθεροτυπία (10-1-07).

- Ενιαίος Σύλλογος Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, «ΚΟΛΕΓΙΑ : Ανοίγει ο δρόμος για την αναγνώριση των πτυχίων», Ελευθεροτυπία (16.5.2006).

Ανεξάρτητες Αρχές

- Από 7.9.2001 πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη με θέμα «Επαγγελματικά δικαιώματα κατόχων τίτλων επαγγελματικής κατάρτισης χορηγηθέντων από κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκή Ένωσης».
- Από 10.10.2007 σύσταση του Συνηγόρου του Καταναλωτή προς τους ιδιοκτήτες και υπεύθυνους εκπροσώπους των ΕΕΣ.

Πρακτικά Βουλής

- Συνεδρίαση ΡΞΕ΄, περίοδος ΙΑ΄, Σύνοδος Β΄.
- Συνεδρίαση ΙΕ΄ της Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος της 10.01.2007, Περίοδος ΙΑ΄, Σύνοδος Γ΄.

Ηλεκτρονικές πηγές:

- www.parliament.gr (Βουλή των Ελλήνων)
- www.dsa.gr (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών)
- <http://library.panteion.gr> (Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου)
- <http://europa.eu> (Δικτυακή Πύλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης)
- http://www.ucy.ac.cy/~yedds/greek/international_office/ects.html
(Πανεπιστήμιο Κύπρου)
- <http://www.uoi.gr/schools/chemistry/index.files/Page630.htm>(Τμήμα Χημείας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων)
- http://www.auth.gr/educ/studies/ECTS/index_el.html(Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

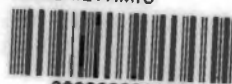
ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

00200006665